

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΜΩΑΜΕΘ Β' ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΤΗΤΟΥ
(ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΑΡΒΕΡΙΝΟΝ ΚΩΔΙΚΑ 111
ΤΗΣ ΒΑΤΙΚΑΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ)

Ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς νεωτέρας ἱστορίας, αἱ δὲ συνέπειαι αὐτῆς εἶχον ἀπήχησιν εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Αἱ πηγαί, αἱ ὁποῖαι μᾶς διέσωσαν τὰς σχετικὰς περιγραφάς, εἶναι πολυάριθμοι καὶ πλούσιαι εἰς πληροφορίας, ἀφθονωτέρας δὲ εἰδήσεις μᾶς ἀφῆκαν αὐτόπται μάρτυρες καὶ σύγχρονοι ἢ μεταγενέστεροι χρονογράφοι. Εἶναι οὗτοι ὄχι μόνον Ἑλλήνες ἀλλὰ καὶ Λυτικοὶ καὶ Σλάβοι καὶ Τοῦρκοι ἀκόμη, αἱ δὲ ἀφηγήσεις τῶν εἶναι τόσον λεπτομερεῖς, ὥστε νὰ δύναται τις μετὰ σχετικῆς ἀκριβείας νὰ ἀναπαραστήσῃ, εἰς τὰς γενικὰς τοῦλάχιστον γραμμάς, τὴν ἱστορίαν τῶν δύο περιπνυμένων τῆς πολιορκίας.

Παραλλήλως πρὸς τὰς πηγὰς ταύτας πρέπει νὰ μνημονευθῶσι καὶ τὰ λογοτεχνικά καὶ τὰ λαϊκὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ἰδίᾳ δὲ οἱ διάφοροι «θρῆνοι», οἱ ὁποῖοι παρέχουν ἐπίσης πολυτίμους καὶ πλουσίας εἰδήσεις περὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐγένετο ἡ ἄλωσις, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν πόνων τῶν ὑποδούλων ὥς καὶ περὶ τῶν ἐλπίδων αὐτῶν διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ Ἑθνους ἀνάστασιν ¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν αἱ παρουσιάζουσαι τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον εἶναι ἀναμφιβόλως οἱ τέσσαρες ἱστορικοὶ τῆς ἀλώσεως, ἥτοι οἱ Δοῦκας, Κριτόβουλος ὁ Ἱμβριος, Σφραντζῆς καὶ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, τῶν ὁποίων αἱ ἀφηγήσεις, συμπληροῦσαι ἀλλήλας, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ παρακολουθῇ μετὰ συγκινήσεως ὥραν πρὸς ὥραν, ἂν μὴ στιγμὴν πρὸς στιγμὴν, τὴν τραγικὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων ².

¹ Σπ. Λάμπρου, Μονοβδαίαι καὶ θρῆνοι ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Νέος Ἑλληνομνήμων, Β' (1908), 190 - 269. Γ. Ζώρα, Ἀνέκδοτος θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιθεώρησις, Β' (1939), τοῦ αὐτοῦ, Πόννοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων, Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Β' (1949), 415 ἐπ., τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ μετ' αὐτὴν διαμορφωθείσαι ἐθνικαὶ καὶ πολιτικαὶ κατευθύνσεις, Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Ἔνθ' ἀν., 865 ἐπ.

² Βλ. Δοῦκα - Κριτόβουλου - Σφραντζῆ - Χαλκοκονδύλη, Περὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Συναγωγὴ κειμένων μετὰ προλόγου καὶ

Εἰς τὰς πολυτίμους ταύτας πηγὰς δεόν νὰ προστεθῇ καὶ ἄλλη αξιόλογος, μέχρι τοῦδε δὲ ἀνέκδοτος καὶ ἀχρησιμοποίητος παραμείνασα ἀφήγησις, ἣτις περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν Τούρκων σουλτάνων, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους μέχρι τοῦ ἔτους 1512. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ κώδιξ ὁ περιέχων αὐτὴν εἶναι καὶ ἀκέφαλος καὶ κολοβός, καθίσταται ἀδύνατον νὰ καθορισθῶσι μετ' ἀκριβείας τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς συγγραφῆς τῆς ἱστορίας ταύτης· πάντως τὸ χειρόγραφον ἐγράφη τὸν 15^{ον} αἰῶνα.

Τὸν κώδικα ἀνέγραψε πρῶτος εἰς τὸ σύντομον εὐρετήριο τῶν Βαρβερινῶν κωδίκων τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης ὁ Seymour Ricci ¹, ὁ δὲ Λάμπρος, συμπληρῶν τὰς πληροφορίες ἐκείνου, γράφει τὰ κάτωθι: «Ὁ κώδιξ 111 περιγράφεται ὡς ἐξῆς ὑπὸ τοῦ κ. Ricci: *Imperatorum Turcorum Historia* (1373 – 1513) 86 ff. Εἶναι δὲ κώδιξ φύλλων 97, γεγραμμένος τὸν δέκατον ἔκτον αἰῶνα, ἀκέφαλος καὶ κολοβός. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τοῦ λίαν ἀνορθογράφου τούτου κώδικος ἔχει ὧδε: (ἄνωθεν ἐν τῇ ὤρᾳ: *μουράτ*) *ἐξεύνης ἐδιάβη ὁποῦ δὲν τὸ δαπνίζαναι καὶ δὲν εἶχαν τί κάμι καὶ ἐπαραδώθησαν καὶ ἐκὶ ἤβρε τὸν υἱὸν τοῦ τὸν Σαοῦς καὶ τὸν ἔπησε ζοντανὸ καὶ ἔπησε τα παληκαρόπουλα ὅπου εἴταναι σιντροφῆα του...* Τελευτᾷ δὲ ὁ κώδιξ κολοβὸς ἐν φ. 97β διὰ τῶν ἐξῆς: *ἄμι ὁ Σαιλῆμις ἐγρήκισαι τὴν ἐπήβουλήν τον πασαδον τὸν ἐδικό του καὶ ἐγυρε(φαι)...* Ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων γίνεται ὁλόκληρον, ὅτι οὔτε πρὸς τὴν Ἑκθεσιν χρονικὴν οὔτε πρὸς τὸν Ψευδοδοδωρόθεον ἀνταποκρίνεται ὁ κώδιξ οὗτος, καὶ κατὰ ταῦτα εἶναι ἄξιος ἰδίας μελέτης» ².

Βραδύτερον μὲ τὸν κώδικα ἡσχολήθη ὁ γνωστὸς ἑλληνιστὴς Gy. Moravcsik, ὅστις προσέβη εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ³, μνεῖαν ποιησάμενος αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλας μελέτας του ⁴. Παραλλήλως τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸν ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον ἐρεῦνης καὶ τοῦ γράφοντος, ὅστις παλαιότερον ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα, τελευταίως δὲ καὶ σχετικὰς μὲ εἰδικὰ τμήματα αὐτοῦ μελέτας ⁵.

βιογραφικῶν μελετημάτων περὶ τῶν τεσσάρων ἱστοριογράφων ὑπὸ Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Ἀθῆναι 1953 καὶ τὴν ἐκεῖ ἀναφερομένην βιβλιογραφίαν.

¹ S. Ricci, Liste sommaire des mss. grecs de la Bibliotheca Barberina, *Revue des Bibliothèques* (1907), σ. 81 - 125 (καὶ ἐν χωριστῷ τεύχει).

² Σπ. Λάμπρος, Περί τινων βαρβερινῶν κωδίκων, *Νέος Ἑλληνομνήμων*, Ε' (1908), 454 - 467.

³ Gy. Moravcsik, Ἀγνωστον Ἑλληνικὸν χρονικὸν περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων, *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, 5 (1930), 447 - 450.

⁴ Gy. Moravcsik, Bericht des Leonardus Chiensis über den Fall von Konstantinopel in einer vulgärgriechischen Quelle, *Byzantinische Zeitschrift*, 44 (1951), 428 - 436.

⁵ Γ. Ζώρα, Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Φραγκοκρατίας καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111), Ἑλ-

Ὁ κώδιξ παρουσιάζει μεγάλην σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς. Καὶ ἀπὸ φιλολογικῆς μὲν πρέπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, τὸ ὁποῖον διακρίνει ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ζωηρότης τῆς ἀφηγήσεως, ὥς καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, χαρακτηριστικὸν τῆς ὁμιλουμένης τῆς τότε ἐποχῆς. Ἀπὸ ἀπόψεως δὲ περιεχομένου εἶναι ἄξιαι ἰδιαίτερας προσοχῆς καὶ μελέτης αἱ παρεχόμεναι ἱστορικαὶ πληροφορίες, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν ὁ συγγραφεὺς. Τὰ προβλήματα ὅμως αὐτὰ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὸ περιεχόμενον θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν εἰδικώτερον ἐν καιρῷ, ὅταν θὰ προβῶμεν εἰς κριτικὴν τοῦ ὅλου χειρογράφου ἔκδοσιν¹.

Τὸ ὑπὸ μελέτην χρονικὸν ἱστορεῖ τὰ γεγονότα μετὰ κέντρον τοὺς Τούρκους σουλτάνους. Ἦδη ὁ Ἀθηναῖος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως Λαόνικος Χαλκοκονδύλης εἶχεν ἐγκαινιάσει ἀνάλογον τρόπον ἀφηγήσεως εἰς τὴν ἱστορίαν του, περιέχουσιν τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ἀπὸ τοῦ 1298 - 1463, μετὰ τὴν «θεμελιώδη διαφορὰν—ὥς λέγει ὁ Κρουμπάχερ²—ὅτι εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάντα τὰ προγενέστερα προϊόντα τῆς Βυζαντινῆς ἱστοριογραφίας, οὐχὶ πλέον τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ τὸ τουρκικὸν Κράτος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, περὶ ὃ συνείρεται ἡ διήγησις».

Τὸ παράδειγμα τοῦ Χαλκοκονδύλη ἀκολουθεῖ, ὥς εἴπομεν, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης ἱστορίας, ἐκθέτων τὰ γεγονότα μετὰ κέντρον τὸ τουρκικὸν Ἔθνος καὶ διαιρῶν αὐτὴν εἰς κεφάλαια χωριστὰ δι' ἓνα ἕκαστον σουλτάνον.

Ἐκ τῶν κεφαλαίων τούτων δημοσιεύομεν κατωτέρω τὸ εἰς τὴν βασιλείαν Μωάμεθ Β΄ τοῦ Κατακτητοῦ ἀναφερόμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθενται διὰ μακρῶν τὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ δὴ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν παρ' αὐτοῦ ἀναληφθέντων πολέμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαίτεραν θέσιν κατέχει ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς βυζαντινῆς πρωτευούσης καὶ ἡ ἄλωσις αὐτῆς³.

ληνικὴ Δημιουργία, Β' (1949), 679 - 691, τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111 τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης), Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Γ' (1950), 851 - 862, τοῦ αὐτοῦ, Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111), Ἑλληνικὴ Δημιουργία, Δ (1951), 202 - 204. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου εἰργάσθη, τῇ ὑποδείξει μου καὶ ὁ Φ. Βίκκιω, δημοσιεύσας ἀποσπάσματα ἐν τῇ Ἑπιθεωρήσει Ρώμης (1939).

¹ Μετὰ τὸ ζήτημα τῶν πηγῶν τοῦ χρονικοῦ ἡσχολήθη τελευταίως ὁ G. y. Moravcsik, Bericht des Leonardus Chiensis über den Fall von Konstantinopel in einer vulgärgriechischen Quelle, Ἐνθ' ἄν.

² Κ. Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, Ἀθήναι 1900, Α', σ. 610.

³ Γ. Ζώρα, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἐνθ' ἄν.

Ἡ ἔκδοσις δ' αὕτη ἔστω μικρὰ καὶ εὐλαβῆς συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς τρομερᾶς ἐκείνης ἐθνικῆς περιπετείας, τῆς ὁποίας κατὰ τὸ παρὸν ἔτος συμπληροῦται ἡ πεντακοσιοστὴ θλιβερὰ ἐπέτειος¹.

Ἡ τραγωδία τοῦ 1453 ὑπῆρξε σκληρὰ δοκιμασία διὰ τὸ Ἕθνος, τετρακόσια δὲ ὅλα ἔτη ἀπητήθησαν, ἵνα ὁ ἑλληνισμὸς κατορθώσῃ νὰ ἐπανεύρῃ καὶ πάλιν τὰς δυνάμεις του καὶ διεξαγάγῃ τὸν ἔσχατον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ ἀγῶνα. Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην περίοδον τὸ παράδειγμα καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς τελευταίας νυκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς θυσίας τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος ἀπετέλεσαν τὸν φωτεινὸν φάρον, ὅστις ἐνέπνεε καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς ὑποδούλους, θὰ ἀποτελῶσι δὲ καὶ εἰς τὸ μέλλον καθ' ὅλας τὰς κρίσιμους στιγμὰς πηγὴν ἐθνικῆς πίστεως καὶ ὑπερηφανείας: «Ὅσαιδῆποτε—γράφει σχετικῶς ὁ Ἀδαμαντίου²—νέαι θεωρίαι καὶ νέα διδάγματα κατακλύσουν τοὺς νεαροὺς Ἕλληνας, ὅποιοσδήποτε φθοροποιὸς κάματος καὶ ἂν καταλαμβάνῃ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἐνθιμωθῶμεν τὴν ὑπερόχως μεγαλοπρεπῆ ἐν τῇ θλίψει καὶ ἐν τῇ ὁδύνῃ νύκτα ἐκείνην διὰ ν' ἀνανήψωμεν καὶ νὰ λάβωμεν νέας δυνάμεις καὶ νέας ἐλπίδας. Ἡ ἀνάμνησις σκηνῶν, αἱ ὁποῖαι οὔτε συνέβησαν ἄλλοτε εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' οὔτε θὰ συμβοῦν πλέον, εἶναι ἐν Ἑθνικὸν λουτρόν, τὸ ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἕθνους, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ ἡγέται αὐτοῦ, ὅσας οἱ ὁμοιοῦν ἢ πρᾶττον τι σχετικὸν μὲ τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν. Εἶναι βαρεῖα, εἶναι καταθλιπτικὴ ἡ κληρονομία, ἀλλ' οἱ ἀπόγονοι ὀφείλουν νὰ εἶναι ὑπερήφανοι ὅτι τοιοῦτος ἱστορικὸς κληρὸς ἔλαχεν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ ἀρῶνται ἐξ αὐτοῦ ἀκαταβλήτους δυνάμεις».

**

Ὁ κῶδιξ σφάζεται ἐν καλῇ καταστάσει, καίτοι ἔχουν ἀπολεσθῇ τὰ πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα φύλλα αὐτοῦ, ἡ δὲ γραφὴ του εἶναι, κατὰ κανόνα, καθαρὰ καὶ εὐανάγνωστος, μὲ σπανίας μόνον διαγραφὰς ἢ διορθώσεις, γενομένας διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοῦ γραφέως. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἀπλὴ δημοτικὴ, μὲ τινὰς ἰδιωτισμοὺς καὶ πολλοὺς σολοικισμοὺς, καὶ μὲ συχνὴν χρῆσιν ξενικῶν λέξεων καὶ

¹ Ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος βιβλιογραφία εἶναι πλουσιωτάτη. Ἀναφέρω ἐδῶ μόνον τὴν ὥραιότατην καὶ συγκινητικὴν περιγραφὴν τοῦ Γ. Σλουμπερζέ, Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καὶ ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1914), ἣτις παραμένει πάντοτε βασικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος.

² Ἀ. Ἀδαμαντίου, Ἡ τελευταία νύξ τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔκδ. Πρωίας, Ἀθῆναι 1935, μέρος Β', σ. 32.

ἰταλικῶν ὅρων καὶ ὀνομάτων, γεγονὸς ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἐπίδρασιν καὶ δυτικῶν πηγῶν ¹. Ἐν τῇ ὧρ ἄνω σημειοῦται τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος, περὶ οὗ γίνεται λόγος, προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Μωάμεθ προστίθεται ἐνίοτε καὶ ἡ φράσις «Μεχμέτης, ὁποῦ ἐπῆρε τὴν πόλιν» ².

Ἐν τῇ κατωτέρῳ ἐκδόσει ἐμείναμεν πιστοὶ εἰς τὸ χειρόγραφον, διωρθώσαμεν ὅμως τὰ πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα καὶ ἀποκατεστήσαμεν τὴν στίξιν, ἥτις ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἔχει τεθῇ εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχεν ³.

¹ Παρατηρήσεις περὶ τῆς γλώσσης θέλομεν προτάξει ἐν τῇ κριτικῇ τοῦ ὅλου κώδικος ἐκδόσει.

² Ἡ εἰς τὸν σουλτάνον Μωάμεθ τὸν Β΄ ἀναφερομένη ἀφήγησις καταλαμβάνει τὰ φ. 50ν - 81r τοῦ βαρβερinoῦ κώδικος, ἥτοι τὸ τρίτον περίπου τοῦ ὅλου κειμένου.

³ Ἀταξία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν τονισμόν τῶν λέξεων, πολλαὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἄτονοι, ἐνθ' ἅλλαι φέρουσι δύο ἢ τρεῖς τόνους.

50r **Ἐδῶ ἀρχίζει ἡ βασιλεία τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη,**
νιού τοῦ Μουράτη : ὁ δέκατος — 10—

Λοιπὸν ὥσάν ἐκάθησε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης εἰς τὴν βασιλεία εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ εἶχε τότε ἀγάπη μὲ τὴν Οὐγγαρία, μὲ τὶς Βουλγάρους 5 καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἀφεντάδες τῶν χριστιανῶν καὶ μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ μὲ τοὺς Βενετζάνους.

Καὶ περάσσοντας ὀλίγους χρόνους, ἐμάζωξε τετρακόσες χιλιάδες φουσ-
 οῦτα ¹, ἀπεζοὺς καὶ καβελλάρους, καὶ ἔβγαλε λόγους πὼς θέλει νὰ πάγῃ
 καταπάνω τῆς Οὐγγαρίας ². Ἀμμή ὥσάν ἐβγήκε ὅξω ἀπὸ τὴν Ἀνδριανού-
 10 πολι, ἐξάφνου ἐδιάβη καταπάνω εἰς τὴν δυστυχισμένη βασιλείαν τῶν Ρω-
 51r μαίων, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ἦτονε τότε βασιλέας τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, καὶ τὸν ἐπαρομοιάζανε Δράκο ³,
 ὅτι ἦτονε δυνατός, ἀνδρειωμένος. Καὶ πηγαίνοντας ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης
 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ἐδιαγούμιζε καὶ ἐσκλάβωνε τοὺς χριστιανούς
 15 ὅπου ἦτανε ὅξω εἰς τὰ χωρία τῆς Πόλης.

Καὶ ὥσάν ἔσωσε εἰς τὴν Πόλι, ἔβαλε τὰ φουσοῦτα καὶ ἐπερικυκλώσατε

2 primum ἐνδέκατος scripsit post in δέκατος mutavit 4 ἀνδρηνάπολη
 11 in margine superiori: πόλεμος τῆς Κωνσταντινπόλης

¹ Τὰς δυνάμεις τοῦ Μωάμεθ ἐκστρατεύοντος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἄγνωστος χρονογράφος ἀναβιβάζει εἰς τετρακοσίας χιλιάδας. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αἱ παρεχόμενα ὑπὸ τῶν πηγῶν—ἰδίᾳ δὲ τῶν «θρήνων»—εἰδήσεις ποικίλλουσιν, ἀναλόγως τῶν προθέσεων τῶν συγγραφέων, τῶν μὲν ζητούντων νὰ παρουσιάσωσι τὰ ἐχθρικά στρατεύματα πολυάριθμα, ἵνα δικαιολογήσωσιν οὕτω τὴν ἀδυναμίαν ἀντιστάσεως τῶν πολιορκημένων, τῶν δὲ προσπαθούντων νὰ παραστήσωσι ταῦτα οὐχὶ πολυπληθῆ, ἵνα εὐκολώτερον ἐνθαρρύνωσι τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ἀναλάβωσι σταυροφορίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Βλ., σὺν τοῖς ἄλλοις Γ. Ζώρα, Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, "Ενθ' ἀν., τοῦ αὐτοῦ, Πόνοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων, "Ενθ' ἀν.

² Ὁ συγγραφεὺς τῆς χρονογραφίας ὑπογραμμίζει εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸν δόλιον χαρακτήρα τοῦ Μωάμεθ, ὅστις, προτιθέμενος νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσεποιεῖτο ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας. Εἰς τὸν αὐτὸν χαρακτηρισμὸν ἐπανέρχεται καὶ κατωτέρω, στιγματίζων τὴν ἀνειλικρινῆ συμπεριφορὰν τοῦ σουλτάνου.

³ Ὁ συγγραφεὺς καὶ κατωτέρω ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἐπωνομάζετο «Δράκος», ὡς ἐκ τῆς ἐπιβλητικῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ.

τὸ γῦρο ὅλην τὴν Πόλιν, τὰ φουσσαῖα ὅλα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, καὶ ἀρχίσανε καὶ ἐπολεμοῦσαν ἡμέρα καὶ νύκτα μὲ πᾶσα λογῆς ἄρματα. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα ἐπολεμοῦσαν καὶ ἀντιστέκανε καὶ ἐρρίχνασι ἀπάνω εἰς
 20 τὸ πλῆθος τῶν Τουρκῶν φωτίες ἀρτιφιτιζιάλους μὲ βοτάνι καὶ τειάφι, τὰ ὁποῖα τὰ ἐρρίχνασι ἀπάνω ἀπὸ τὰ τειχία. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπόξω ἐκάμαναι κάποιους πύργους ξύλινους καὶ τοὺς ἐντύσανε μὲ πετζῖα, διὰ νὰ μὴν τοὺς ἐκάψῃ ἢ φωτιά· καὶ τὶς ἐγεμίσανε χῶμας καὶ τὶς ἐσύρανε κοντὰ εἰς τὸν τειχο, ἔς τὰ χαντάκια, διὰ νὰ τὰ γεμίζουνε νὰ ἐμποῦνε μέσα. Καὶ ἐκάμανε
 25 καὶ πλέκτες μὲ τὰ κλαδιά καὶ κοφίνες μεγάλες καὶ ἄλλα πράματα πολλῶν λογίων διὰ νὰ τὰ γεμίσουνε, νὰ ἀνεβοῦνε, νὰ ἐμποῦνε μέσα. Ἐκάμανε καὶ ἀμάξα ὥσάν καστέλλια καὶ ἄλλα ἰντζένια, καὶ ἔλεγε ὅτι : «Καὶ δὲν πιστεύω ὅτι οἱ Ρωμᾶνοι νὰ ἐκάμανε τόσα πράματα ὅταν ἐπολεμοῦσαν τὴν Καρταγένα, ὅπου εἶναι σήμερο τὸ Τούνεζι, εἰς τοὺς Μώρους».
 30 Καὶ τὸ περισσότερο, ὅπου ὥρισε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης καὶ ἐκάμανε μία μεγάλη λουμπάρδα, ὅπου ἦτονε τὸ βόλι τῆς ἑνδεκα πιθαμὲς τὸ γῦρο, καὶ ἔδερεν εἰς τὸν πύργο λεγόμενον Βατανίneo, κοντὰ εἰς τὴν πόρτα τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ. Καὶ τόσο ἔδερεν τὸν τειχο, ὅτι ἔπεφτε καὶ ἐγέμιζε τὸ χαντάκι καὶ ἴσασε ἴσια μὲ τὴ γῆ, καὶ ἐκάμασι στραῖτα δρόμου διὰ νὰ ἐμποῦσι
 35 μέσα οἱ Τοῦρκοι. Καὶ ἐμπαίνασι, ἐὰν δὲν ἠθέλανε προῖδεῖ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα, ὅπου ἐκτίσανε ἄλλον τειχο ἀπὸ μέσα. Καὶ ὥσάν εἶδε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τὸν τειχο κυσμένο, ἐθάμάξε καὶ λέγει : «Ἐτοῦτες τὶς τέχνες δὲν τὶς
 51 νὰ κάμουναι οἱ Ρωμαῖοι, μόνε οἱ Φράγκοι, ὅπου κάμουναι τόσες τέχνες καὶ ἀντιστέκονται εἰσὲ τόσον πόλεμον καὶ δὲν φοβοῦνται μηδὲ σαῖττες, μηδὲ
 40 ἄλλα μάγγανα, ὅπου τοὺς πολεμῶ».

Καὶ οἱ Γαλατιανοί, ὅπου εἶναι ἔς τὸ Γαλατᾶ, ἐδείχνασι πὼς ἔχουνε ἀγάπη μὲ τὸν σουλτὰν Μεχεμέτη, καὶ ἀφήσανε καὶ ἔκτισε ὁ Τοῦρκος ἕναν πύργο εἰς τὴν χώρα τους δυνατὸν, ὁ ὁποῖος ἐναι ἕως τὴν σήμερον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠπορούσανε νὰ βοηθήσουνε τῆς Πόλης. Δοιπὸν αὐτὴ ἡ πονηρὰ
 45 ἀγάπη, ὅπου εἶχανε μὲ τὸν Μεχεμέτη, ἀπεράσανε καμπόσες ἡμέρες· ἀμμή κάλλιο τοὺς ἦτονε νὰ ἔχουσι μάχη καθάρια παρὰ τὴν ἀγάπη τὴν ψεύτικη, διατὶ δὲν ἤθελε κάμει ὁ Τοῦρκος τὸν πύργον, ὥς εἴπαμε, ὅπου ἐκεῖνος ἦτονε ὁ χαλασμός τοῦ Γαλατᾶ. Διατὶ ἂν δὲν ἦτονε αὐτός, ἠθέλανε ἀντισταθῇ τοῦ Τούρκου, καὶ δὲν ἐπαρὰδιδόντησαν ὥσάν γυναῖκες. Καὶ οἱ ἔλεεινοὶ Πολῖται
 50 εἶδανε πὼς οἱ Γαλατιανοὶ δὲν τοὺς δίδουνε καμμίαν βοήθειαν, ἀλλὰ μηδὲ ἄλλες ἀφεντίες τῶν χριστιανῶν, ἐπολεμοῦσαν μοναχοὶ καὶ ἀντιστέκανε εἰς τὸν πόλεμον ἡμέρα καὶ νύκτα, ὅσο ἐδυνόντησάνε, διατὶ δὲν ἀκατερούσανε

27 καὶ ελεγε οτι supra lineam add. cod. 45 μὲ τὸν iteratum in cod. delevi 47 διατὶ iteratum in cod. delevi

βοήθειαν, ὡς εἶπαμε, μηδὲ ἀπὸ τὴν Βενετίαν, μηδὲ ἀπὸ τὴν Γένοβα, μηδὲ ἀπὸ κανέναν τόπον, μόνον ἀπὸ τὸν Θεόν¹. Ἀμμή ἡ ἁμαρτία τοῦ λαοῦ δὲν ἄφινε.

55 Λοιπὸν ἦτανε ἀποκλεισμένη ἡ Πόλις μὲ μία ἄλυσσο χοντρού, ὅπου τὴν ἔβαλε ὁ βασιλέας ἀπὸ τὴν μίαν μερέα τοῦ γιαλοῦ ἕως εἰς τὴν ἄλλη, καὶ ἔκλεισε τὸ λιμνῶνα διὰ νὰ μὴν ἐμπῇ μέσα ἡ ἀρμάδα, τὰ κάτεργα τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη. Τότε ἤρθανε τὰ κάτεργα τὰ τούρκικα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἀπὸ τὴν Δύσι, καὶ φοῦστες καλὰ ἀρματωμένα, τὸ ὅποιο ἦτανε
60 κάτεργα καὶ φοῦστες ἕως ἑκατὼν εἴκοσι, καὶ ἐσύρνανε καὶ πολλὰς βάρκες καὶ ἄλλα πλεούμενα φορτωμένα ἀνθρώπους τοξότες, καὶ ὠρμήσανε νὰ ἐμποῦνε μέσα ᾽ς τὸ λιμνῶνα, ᾽ς τὸ Γαλατᾶ. Ἀμμή ὥσάν τὸν ἠύρανε κλεισμένο μὲ τὴν ἄλυσσο καὶ τὴν μέσα μερέα ἦτανε καράβια κάτεργα χριστιανικὰ ἀραμένα² καὶ ἦτανε τὰ καραβία ἀρματωμένα καὶ τὰ ἐδιώχνανε ἀπὸ
65 μακρέα καὶ δὲν ἀφίνασι νὰ ἐμπῇ ἡ τούρκικη ἀρμάδα. Καὶ ἐγύρισε ὁπίσω εἰς τὸ πέλαγο.

52r Καὶ οἱ Τούρκοι τὴν στερεά ἐπολεμούσανε τὰ τειχία τῆς Πόλης καὶ τὰ ἐρρίχνουσι μὲ τὰ μάγγανα, ὅπου ἐξέρασι τὸν καιρὸν ἐκείνον, καὶ τὰ ἐρρίξανε τρεῖς βολὰς καὶ ἐκάμανε τόπον διὰ νὰ ἐμποῦνε. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι πάλι τὰ
70 ἐφειάνασι. Καὶ ἰδόντας οὕτω ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης, ἀπολπίστη πὼς δὲν ἤπορεῖ νὰ τὴν ἐπάρῃ.

Τότε εὐρέθη ἕνας ἀρμιγάδος, ὅπου ἦτονε πρῶτα χριστιανός, ὅπου ἦτονε Ταλιάνος, καὶ εἶχε ξέρει ἀπὸ τὸν ποταμόν, τὸ λέγονσι Πό, ὅπου ἀπερνοῦσι τὰ πλεούμενα, καὶ ἐδιάβη καὶ εἶπε τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη οὕτω :
75 «Ἐγὼ ξέρω νὰ μπάσω τὴν ἀρμάδα εἰς τὸν λιμνῶνα εἰς τὸν Γαλατᾶ τῆς Πόλης». Καὶ ἐπῆρε θέλημα καὶ τὸ ἔκαμε οὕτω ἀπέρασε τὰ κάτεργα ὅλα ἀπὸ τὸ πλάγι τῆς στερεάς, ὅλα γλυκά, ὅπου δὲν ἐβλάβη μηδὲ ἕνα³. Καί, ὥσάν τὰ εἶδανε οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ βασιλέας πὼς ἐμπῆκε ἡ ἀρμάδα τοῦ Τούρκου μέσα εἰς τὸ λιμνῶνα, ἐφοβήθησαν πολὺ καὶ ἐβάλανε εἰς τὸ

68 ἐξάρασι

¹ Περί τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἰδεολογικῶν ρευμάτων ἐν Βυζαντίῳ ὡς καὶ περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλυσιν διαμορφωθεισῶν κατευθύνσεων βλ. Δ. Ζακυθηνόυ, Ἱδεολογικαὶ συγκρούσεις εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν, Ἀθήναι 1950. Γ. Ζώρα, Ἡ ἄλυσσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ μετ' αὐτὴν διαμορφωθείσαι ἐθνικαὶ καὶ πολιτικαὶ κατευθύνσεις, Ἐνθ' ἄν., τοῦ αὐτοῦ, Πόντοι καὶ ἐλπίδες τῶν ὑποδούλων, Ἐνθ' ἄν.

² Εἶναι γνωστὸν ὅτι 14 ἔτη πρὸ τῆς διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶς τοῦ τουρκικοῦ στόλου, εἶχεν ἐπιχειρηθῇ ἐπιτυχῶς εἰς τὴν Ἱταλίαν ἀνάλογος ὑπερνεώληκσις εἰς τὴν λίμνην τῆς Γάρδας τῷ 1439. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα μήπως ὁ Μωάμεθ εἶχε λάβει γνώσιν τοῦ γεγονότος καὶ ἐμμήθη αὐτό, ἢ μήπως τις τῶν πρωτοεργατῶν ἢ ἄλ-

80 νοῦ τοὺς νὰ κάμουνε τρόπον νὰ τὰ χαλάσουνε μὲ φωτίες ἢ μὲ πέτρες ἢ μὲ ἄλλα τίποτες, διατὶ ἐπολεμοῦσανε καὶ αὐτὰ τὴν χώρα ἀπὸ πᾶσα μερέα, καὶ ἐχαλάσανε καὶ τὴν ἄλυσσο.

Τότε ἦτονε χρεία νὰ πάνε οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰ τειχία νὰ ἀντιστέκουνε εἰς τὸ μέρος τοῦ γιалоῦ· καὶ ἐδιάβησαν πολλοὶ πολεμιστᾶδες καὶ ἐπολεμοῦσανε μὲ τοὺς Τούρκους, ὅπου ἐβάλανε σκάλες νὰ ἀνεβοῦσι καὶ δὲν τοὺς ἀφίνασι.

85 Τότε ἐκάμανε μία τζάταρα ἢ σκάλα - ταράτσα ξύλινη οἱ Τούρκοι, μακρὰ τέσσαρες χιλιάδες ὀργυῖες καὶ πλατιά πεντακόσες ὀργυῖες, καὶ τὴν ἐκαρφώσανε καλὰ ἀπάνω εἰς τὴν θάλασσα καὶ τὴν ἐτραβήξανε κοντὰ εἰς τὰ τειχία τῆς Πόλης· καὶ ἐβάλανε ἀπάνω εἰς τὸ αὐτὸ ποῦντε πολλοὺς Τούρκους καὶ ἐπολεμοῦσανε, διατὶ ἀπὸ κάτω τοῦ αὐτοῦ πόντε ἔβαλε πολλὰ βουτζία ἄδεια

90 καὶ τὴν ἐκράτειε ἀπάνω. Καὶ ἐπολεμοῦσανε μέρα καὶ νύκτα. Καὶ ἔστειλεν τὰ πλεούμενα καὶ ἠφέρονε φουσσᾶτα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ τῆ Δύσι,

52ν τόσο οὕ ἀπερνούσανε ἀπὸ τὸ ποῦντε καὶ ἐρχόντησανε καὶ ἀπερνούσανε ἀπὸ τὸ ποῦντε. Καὶ ἔκαμνε δύο δουλεῖτες, ὅπου ἔπαιρνε τοὺς πολεμιστᾶδες καὶ ἐπήγαινε κοντὰ εἰς τὰ τειχία καὶ ἐπολεμοῦσανε· ἀκόμη ἔκαμνε καὶ ἄλλο, ὅτι 95 ἐμπόδιζε καὶ πλεούμενα νὰ μὴν ἐρθοῦνε νὰ δώσουνε βοήθεια τῆς Πόλης.

Καὶ εἰς αὐτὸ ἤρθανε τρία καράβια Γενουβήσικα μὲ ἓνα τοῦ βασιλέως φορτωμένα στάρι, παξιμάδια καὶ ἄλλες τροφές διὰ βοήθειαν τῆς Πόλης ἀπὸ τὴν Χίο· ὁμοίως καὶ ἄρματα καὶ ἀνθρώπους εἰς βοήθειαν· καὶ τὸ καράβι τοῦ βασιλέως ἐρχέτονε ἀπὸ τὴν Τζιτζιλία φορτωμένο. Καὶ ὥς ἤρθανε κοντὰ

100 εἰς τὴν χώρα, τὰ εἶδανε οἱ Τούρκοι, ὅπου ἐφυλάγανε τὸ ἔμπα, ἐβγήκανε τὰ κάτεργα καὶ οἱ φουστῆες καὶ ἐδιάβησαν ἀπάνω εἰς τὰ καράβια καὶ ἐπολεμοῦσανε. Καὶ ὁ σουλτάν Μεχεμέτης ἐκαβαλλίκεψε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν τόπον ψηλὸ τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἐκοίταζε τὸν πόλεμον. Ὅμοίως τὰ ἐκοιτάζανε καὶ ἀπὸ τὴν Πόλι. Τότε ἐδιάβησαν τὰ κάτεργα πρῶτα ἀπάνω εἰς τὸ καράβι τοῦ βασιλέως 105 καὶ ἐπολεμοῦσανε ἀνδρειωμένα, εἰς τὸ ὅποιο ἦτονε караβοκүриз Φιλίππος

102 ὁ add. σουτάν

λος ναυτικός ἢ ἐργάτης ἐπώλησεν εἰς αὐτὸν τὸ μυστικὸν τῆς μεταφορᾶς. Ὁ Βερναρδάκης (Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως) ὑποστηρίζει ὅτι τὸ κατόρθωμα τῆς λίμνης Γάρδας ἀνεκοινώθη εἰς τὸν σουλτάνον, ὑπὸ τινος χριστιανοῦ, ὁ δὲ σύγχρονος τῆς ἀλώσεως λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Μυτιλήνης Λεονάρδος ὁ Χῖος λέγει ὅτι ὁ μηχανικός ὁ βοηθήσας τὸ ἔργον τοῦ Μωάμεθ ἦτο ἀκριβῶς ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ κατόρθωμα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀλώσεως οὐδεμίαν σχετικὴν παρέχουν πληροφορίαν, ὥστε ἡ μαρτυρία τοῦ χρονογράφου μας εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας, ὥς μνημονεύουσα τὸ πρῶτον τὸ γεγονός. Βλ. καὶ Κ. Καϊροφύλα, Μεταφορὰ πλοίων διὰ ξηρᾶς. Σόρβολος καὶ Μωάμεθ Β΄, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶ Σπουδῶν, Ζ', 46 - 51.

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Ἔτος ΚΒ΄

16

καὶ Ντομνέγος. Καὶ ἐγινόντησαν πολλὰς φωνὰς καὶ μεγάλη ταραχὴ τοῦ πολέμου καὶ ἐτζακίζανε τὰ κουπία τῶν κατέργων μὲ λουμπάρδες καὶ ἐσκοτώνασιν πολλοὺς Τούρκους. Καὶ ὁ σουλτάνος, ὁποῦ ἔστειλε ψηλὰ καὶ ἐκοίταξε πῶς τὴν ἐχαλοῦσαν, ἐβλαστήμα καὶ ἔκαμε τὸ ἄλογό του νὰ πάγῃ κατὰ τὸν
 110 γιὰλό· καὶ δὲν εἶχε τί κάμῃ καὶ ἐξέσκισε τὰ ροῦχά του, ὁποῦ ἐφόρειε.

Τότε πάλι ἄναψε ὁ πόλεμος δυναμώτερα, καὶ τὴν ἀρμάδα τὴν ἐχαλοῦσαν δυναμώτερα παρὰ πρῶτα· καὶ τόσο τὰ ἐχαλάσανε, ὅτι δὲν ἐδυνόντησάνε νὰ συρθοῦνε μὲ τὰ κουπία, νὰ ῥυθοῦνε εἰς τὴν γῆ. Τὸ ὁποῖο λέγουσι πῶς ἐσκοτώθησαν πλέο παρὰ δέκα χιλιάδες Τούρκοι, ὁποῦ ἦτανε κάτεργα καὶ
 115 φουστεις ἕως διακόσες. Τότε εἶπε ὁ σουλτάνος ὅτι : « Ἡ δύναμί μου ἐναι
 53r ὀλίγη εἰς τὴν θάλασσα, ἐπειδὴ εἶχα τόσα κάτεργα καὶ τόση ἀρμάδα καὶ δὲν ἠπορούσανε τρεῖς καράβια, μὴδὲ ἕνα ». Τότε ἐγλυτώσανε ὅλα αὐτὰ τὰ καράβια καὶ ἐμπήκασιν μέσα εἰς τὴν Πόλιν καλὰ τὴ νύκτα, χωρὶς νὰ βλαφτοῦσι ποσῶς· καὶ ἀποθάνασιν ὀλίγοι λαβωμένοι.

120 Καὶ ὁ σουλτάνος ἤθελε νὰ φουρκίσῃ τὸν καπετὰν πασᾶ, ὁποῦ ἦτονε εἰς τὴν ἀρμάδα· καὶ τὸν ἐπαρακάλεσαν οἱ ἄλλοι πασᾶδες καὶ ἐχάρισε τὴν ζωὴν του, ἀλλήθεια τὸν ἐξώρισε. Καὶ τότε ἔβαλε ὅτι νὰ χαλάσῃ τὰ καράβια τῶν χριστιανῶν, ὁποῦ ἦτανε εἰς τὸν λιμῶνα, ὁποῦ ἦτανε εἰς τὸ μέρος τοῦ Γαλατᾶ, τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα καράβια εἶχανε μέσα ἀνδρειωμένους
 125 κουρσάρους. Λοιπὸν ἔβαλε ὁ σουλτάνος λουμπάρδες εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἕνας Ρωμαῖος, ὁποῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ ἔγινε ἀρμυγᾶδος, ἦτονε πολλὰ τεχνίτης λουμπαρδάρης, ἔβαλε μία λουμπάρδα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἔσυρε μία λουμπαρδέα καὶ ἤρθε τὸ καράβι τοῦ καπετάνιου καὶ τὸ ἔσπασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ φουντος, ὁποῦ ἦτονε φορτωμένο πολλὰ πράγματα
 130 χρειάζόμενα τοῦ βασιλέως. Καὶ τὰ ἄλλα καράβια ἐσηκώθησαν καὶ ἐδιάβησαν ἀπὸ κάτω εἰς τὰ τειχία τοῦ Γαλατᾶ, διὰ νὰ μὴν πάθουνε τὰ ὅμοια. Ἀμμή ὑστέρου ἐπετάξανε πλέο παρὰ 150 λουμπαρδές καὶ δὲν ἔβλαψε μὴδὲ ἕνα· καὶ τὸ εἶχανε διὰ θαῦμα τοῦ Θεοῦ, ὁποῦ ἦτανε τριάντα καράβια καὶ δὲν ἔβλαψε μὴδὲ ἕνα. Καὶ ἦτανε καὶ τρεῖς κάτεργα χοντρά βενέτικα καὶ δύο
 135 λιανά, τὰ ὁποῖα ἐστάθησαν διὰ νὰ βοηθήσουν τῆς Πόλης.

Τότε ἐμαλώσανε μὲ τὰ λόγια οἱ Βενετζᾶνοι μὲ τοὺς Γενουβήσους καὶ ὑβρίζοντησαν, λέγοντας πῶς : « Ἐσεῖς οἱ Βενετζᾶνοι δὲν βοηθάτε τῶν χριστιανῶν » Τότε ἔδωσε ἀπυλογία ὁ βασιλεὺς τῶν Βενετζάνων, ὅτι νὰ φύγουν ἀπὸ κεῖ.

140 Λοιπὸν καθημερούσιος ἐπερίσσευε ὁ πόλεμος, ὁποῦ ἐπολεμούσανε οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκάμανε τρόπον νὰ κάψουνε τίς φουστεις τῶν Τούρκων, ὁποῦ ἦτανε μέσα ᾗς τὸ λιμνῶνα. Τότε ἔδωσε ὁ βασιλεὺς τὴν αὐτὴν ἔννοια τοῦ Ἰωάν-

111 δυναμώτερα ex δηναμώμετερα 114 ἐσκοτόθη-θησαν 123 χριστιανῶν : χρεῖ-
 νόν cod. 133 τρεῖς

53v νη Γιουστινιανοῦ, ὁποῦ ἦτονε καπετάνιος, καὶ τοῦ μισερ Γιάκομου Κόκου, τζιντιλόμου βενετζιάνου, καὶ ἐτοιμάστησαν εἰς τὴν αὐτὴν δουλείαν. Καὶ οἱ 145 Τούρκοι ἐμάθανε ἐκεῖνο ὁποῦ θὲ νὰ κάμουννε οἱ χριστιανοὶ καὶ ἐτοιμάστησαν ὀγληγορήτερα καὶ ἐφυλασσόντησαν ἀπὸ τὶς λουμπάρδες, καὶ ἐφουντάρανε καμπόσα ξύλα, μὲ ζημία τῶν χριστιανῶν. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐδιάβησαν πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ἐχαλούσανε τὰ πλεούμενα τῶν Τουρκῶν, ἐπιάσανε οἱ Τούρκοι πολλοὺς χριστιανούς καὶ τοὺς ἐδιαβάσανε ὁμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν χριστιανῶν 150 εἰς τὰ τειχία καὶ τοὺς ἐκόψανε. Καὶ ὥς τὰ εἶδανε αὐτὰ οἱ Πολῖτες, εἶχανε καμπόσους Τούρκους πιασμένους, καὶ τὶς ἐπήρανε ὁμπρὸς εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐκόψανε ὅλους, τάχα διὰ ἐξεδίκησι.

Καὶ ὕστερα ἀπὸ τοῦτα ἐκαμώθη ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τάχα πὼς θέλει νὰ κάμῃ ἀγάπην μὲ τὸν βασιλέα, καὶ ἔστειλε μαντατοφόρον, λέγοντας πὼς : 155 «Ἐγὼ ἐμετανόησα νὰ πολεμῶ μὲ τὸν βασιλέα, μὲ τοὺς Ρωμαίους, ὁποῦ ἐπαραινῆθηκα καὶ τὸ ἔκαμα διὰ ἐπιμονὴ τῶν Οὐγγάρων. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ βασιλεὺς ἐγνωρίζανε τὰ αὐτὰ λόγια ὅτι ἦτανε ψεύτικα καὶ δὲν τὰ ἐπιστέψανε ποσῶς, διὰ κανέναν τρόπον, διατὶ τὸν ἠξέερανε ὅτι ποτὲ του δὲν ἔσπεκε εἰς τὸν λόγο του ἀλλὰ μὴδὲ εἰς τὸν ὄρκον του καὶ μὴδὲ εἰσὲ σύβασι 160 καμμίαν. Καὶ δὲν ἦτανε τὰ λόγια του ἀληθινά, μόνε τοὺς τὰ ἔστειλε διὰ νὰ τοὺς ἀναμπαίξῃ. Καὶ δὲν εἶχανε τί κάμῃ, μόνε ἐβάλανε τὴν ὀλπίδα τοὺς εἰς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἐπαρακαλοῦσανε ἡμέρα καὶ νύκτα νὰ τοὺσε συμπαθήσῃ τὰ ἁμαρτήματά τοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐγλυτώσῃ καὶ ἀπὸ τὸ κίνδυνον τοῦ πολέμου καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τὸνε πολεμήσῃ Αὐτοὺς ὁποῦ ἔχει 165 τὴν δύναμιν.

Καὶ καθημέρα καὶ νύκτα ἦτανε οἱ ἐλεεινοὶ χριστιανοὶ ἀπάνω εἰς τὰ τειχία, ἀρματωμένοι μὲ τ' ἀρματά τοὺς καὶ μὲ τὰ σκουτάρια τοὺς, καὶ ἐπο- 54r λεμούσανε ἀνδρειωμένα καὶ ἐσκοτώνανε τοὺς ἐχθρούς. Καὶ τοῦτο τί ἀξίζει, ὁποῦ ἂν ἐσκοτώνανε δέκα, αὐτοὶ ἐρχόντησάνε ἑκατό, ὁποῦ ἦτονε πλῆθος 170 πολὺ Ἀγαρηνοί, καὶ οἱ πολεμιστᾶδες οἱ χριστιανοὶ ἦτανε ὅλοι—ὅλοι Ρωμαῖοι ἑξὶ χιλιάδες καὶ Φράγκοι ἦτανε, μὲ τοὺς ξένους, ἄλλες τρεῖς χιλιάδες καὶ ἦτονε καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μὲ δύο χιλιάδες ὅλοι—ὅλοι οἱ πολεμιστᾶδες τῆς Πόλης οἱ χριστιανοί. Ἀμμή τί ἠθέλαν κάμει αὐτοὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ λεονταρίου ἢ τί νὰ κάμῃ μία ψίχα ψωμὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἄρκου- 175 δίου ἢ τί ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ἓνας ἄνθρωπος μοναχὸς εἰσὲ χίλιους ;

Ὡ Ρωμαῖοι φιλάργυροι, δημηγέριτες, τραδιόροι, ὁποῦ ἐτραδίριετε τὴν πατριίδα σας, ὁποῦ ὁ βασιλέας σας ἦτονε πτωχὸς καὶ σᾶς ἐπαρακάλειε μὲ τὰ δάκρυα ὅς τὰ μάτια νὰ τὸν δανεῖσετε φλωρία διὰ νὰ δώσῃ νὰ μαζώξῃ πολεμιστᾶδες ἀνθρώπους νὰ βοηθήσωνε καὶ νὰ πολεμήσουνε, καὶ ἐσεῖς ἀρνεῖ-

145 ὁ-ὁπου 151 κα-καμπόσους 156 ἐπηνομί 167 σκουτάρι 170 πολεμιστᾶδες

180 στε μεθ' ὅρκου πῶς δὲν ἔχετε καὶ εἴστε πτωχοί! Ἀμμή ὑστέρον, ὅπου σᾶς ἐπῆρε ὁ Τοῦρκος, εὐρέθητε πλούσιοι, καὶ σᾶς τὸ πῆρε ὁ Τοῦρκος καὶ ἔκοψε καὶ τὸ κεφάλι σας, ὡς θέλει τὸ φανερώσει ἡ ἱστορία ὁμπρός.

Ἀμμή κάποιοι φοβούμενοι τὸν Θεὸ τοῦ ἐδανείσανε ὀλίγα, καὶ ὁ Γαρδενάλης, ὅπου εὐρέθη ἐκεῖ καὶ ἔκαμε καὶ ἐδυναμώνασιν τὴν χώρα, διατὶ ὁ
185 βασιλεὺς εἶχε μεγάλην σύχυναι καὶ δὲν ἤξερε πλέο τὸ τί νὰ κάμῃ καί, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἐδίδανε φλωρία οἱ πλούσιοι, δὲν εἶχε τί κάμῃ, καὶ ἐπῆρε ἀπὸ τίς ἐκκλησίαις καὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια τὰ ἀσημικά τους καὶ τὰ ἔκαμνε μονέδα, ὡς καθὼς τὸ ἔκάμασι παλαιὰ οἱ Ρωμᾶνοι εἰς τὴν Ρώμα, καὶ ἐπλήρωνε τοὺς δουλεντάδες, ὅπου ἐδουλεύαν εἰς τὰ τειχία.

190 Τότε ἔβαλε καὶ ἐμέρασε τοὺς πολεμιστᾶδες εἰς τὰ τειχία, εἰς τοὺς πύργους, ὡς καθὼς ἔκαμνε χρεῖαν καὶ ἔβαλε τὸν Ἰωάννη τὸν Γιουσυνιανὸ
54v πρῶτον καπετάνιο, καὶ καλὰ ἐφύλαγε, ἃ δὲν τὸν ἠθέλωνε σκοτώσει. Λοιπὸν ἔδωσέ του τριακόσους συντροφους καὶ ἐστεκέτονε καὶ φύλαγε εἰς τὴν πόρτα τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, ἀπάνω ᾗς τὰ τειχία. Ἀκόμη ἔδωσέ του καὶ ἄλλους
195 καμπόσους ἀρματωμένους νὰ ἀντιστέκονται τῶν Τουρκῶν, διατὶ ἐκεῖ ἦτονε τὸ πλέο κίνδυνο. Καὶ τὸ Μαυρίκιον Γενουβήζο τὸν ἔβαλε νὰ φυλάγῃ κοντὰ εἰς τὴν Μαυρέα πόρτα μὲ καλὴ συντροφία Ρωμαίους μὲ μπαλαίστρες καὶ ἦτονε ἀνάντια τοῦ κασιτέλλου, ὅπου ἔκάμανε οἱ Τοῦρκοι, καὶ τὸ ἐπολέμα ἀνδρείως. Τὸ ὁποῖο κασιτέλλι ἦτονε ξύλινο, ὡς τὸ εἶπαμε, καὶ τὸ ἐσθρανε
200 μὲ τοὺς τροχοὺς ὅπου ἠθέλαν. Καὶ τὸν Παῦλο, Τρώϊλο καὶ τὸν Ἀντώνιον Πακκιάρδι ἐφυλάγανε τὸ μέρος τοῦ Μυλιάνδρου, εἰς τὸ ὁποῖο Μυλιάνδρῳ ἦτονε τὸ πλέο κίνδυνο τῆς χώρας. Καὶ ἐπολεμούσανε μέρα καὶ νύκτα, πότε μὲ φωτίες, πότε μὲ τίς μπαλαίστρες, μὲ ἀνδρεία καὶ θάρσος πολὺ. Καὶ καμμία βολὰ ἀνεβαίναν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ τειχία καὶ αὐτοὶ τοὺς ἐκαταδιώχνασι
205 καὶ τοὺς ἐρρίχνασι κάτω καὶ τοὺς ἐσκοτώναν. Καὶ ἔκάμασι ὥσαν Ἀχιλλέοι καὶ δὲν ἐφοβούντησαν τοὺς Ἀγαρηνοὺς μηδὲ διὰ τίποτε.

Καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Καρυστηνὸς ἦτονε γέροντας, ἀμμή ἦτονε πολλὰ ἀνδρειωμένος εἰς τὸ δοξάρι, καὶ ὁ Θεόφιλος ὁ Παλαιολόγος, σοφὸς ἄνθρωπος καὶ ἄρχων, καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀλαμᾶνος ἐφυλάγασι τὴν πόρτα τῆς Καλι-
210 γαρέας, καὶ ὁ Κονταρίνης Κονταρίνι, τζιντιλόμος Βενετζᾶνος, καὶ αὐτὸς μὲ τὴν συντροφία του ἐφύλαγε τὴν πόρτα τὴν Ἀβρέα, εἰς τὸν λιμνῶνα. Καὶ τοὺς ἐπίλοιπους Ρωμαίους τοὺς ἐδιαμέρασε εἰς πολλοὺς τόπους τῆς χώρας, εἰς τὰ τειχία. Καὶ τὸ παλάτι τὸ βασιλικὸ τὸ ἐπαράδωσε τοῦ Γερόλυμου Μινότου, τζιντιλόμου Βενετζᾶνου, μὲ τὴν συντροφία του, ὅπου ἦτονε μπάι-
215 λος. Καὶ τὸν Γαρδενάλε τὸν ἔβαλε καὶ ἐφύλαγε τὴν μερέα τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, τὴν μερέα τοῦ γιалоῦ. Καὶ τὸν κόνσολο τῶν Κατελάνων ἐφύλαγε τὸν

183 πατηγάκης primum γαρδενάλης post scripsit 201 τὸν μέρος 209 ἀρχο
214 βενετζᾶνον 215-216 post Δημητρίου καὶ delevit cod.

πύργο, ὅπου ἔναι ἀνάντια τοῦ ἱπποδρομίου. Καὶ τὸν κῆρ Λούκα τὸν ἔβαλε
καὶ ἐφύλαγε τὸν λιμνῶνα μὲ τὸ μέρος ὅλο τοῦ γιαλοῦ. Καὶ τὸν Γερόλυμον
55^ρ Ἰταλιᾶνο καὶ τὸν Δινάρδο Γενουβήσο τὸν ἔβαλε νὰ φυλάγῃ ἀντάμα μὲ
220 πολλοὺς συντρόφους τὴν ξυλόπορτα καὶ τὶς πύργους, ὅπου τὶς κραζοῦνε
Ἀβενιάδους, ὅπου ἦτανε μετακαμωμένοι καὶ τὶς ἐμπαλώσανε μὲ ἔξοδο τοῦ
Γαρθενάλε. Καὶ οἱ καλογέροι καὶ οἱ παπᾶδες τοὺς ἔβαλε ἀπάνω, καὶ τοὺς
ἐμέρασε εἰσὲ πολλοὺς τόπους ἀπάνω εἰς τὰ τειχία, διὰ νὰ βιγλίζουνε, διὰ νὰ
εἶναι ξαγρυπνοί. Καὶ τὸν Γαμπριέλ, τζιντιλόμο Τριβιζάν, ὅπου ἦτονε καπε-
225 τάνιος τῶν κατέργων τῶν βενέτικων, τὸν ἔβαλε μὲ σαράντα ἀνθρώπους νὰ
φυλάγουνε τὸν πύργο τοῦ Ἀμου, ὅπου ἔναι κοντὰ εἰς τὸ βασιλικὸ παλάτι.
Καὶ τὸν Ἀντώνιον Ντιέδο, τζιντιλόμο Βενετζᾶνο, ὅπου ἦτονε καπετάνιος
τῶν χοντρῶ κατέργων, τὸν ἔβαλε νὰ φυλάγῃ τὰ κάτεργα καὶ ὅλα τὰ πλεού-
μενα, ὅπου ἦτανε εἰς τὸν λιμνῶνα, καὶ ἐβάρειε τὶς τρουμπέιτες καὶ ἐκάλειε
230 τοὺς ἐχθροὺς εἰσὲ πόλεμον. Καὶ τὸν κῆρ Δημήτριο τὸν Παλαιολόγον, υἱὸν
τοῦ κῆρ Νικολάου, καὶ τὸν Νικολὸ τὸν Γουδέλο τὸν γαμπρό του τοὺς ἔβαλε
μὲ ἄλλους πολλοὺς συντρόφους, καὶ ἐστεκόντησαν ἑτοιμοί, ὅτι ὅποτε τοὺς
δώσωνε λόγῳ νὰ δρᾶμουνε νὰ βοηθήσουνε ἐκεῖ ὅπου κάμει χρεῖα¹.

Καὶ ἀκαριτεροῦσανε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου μὲ φόβον πολὺ. Καὶ κά-
235 ποιοὶ ἐκοιτάζανε νὰ φύγουνε, νὰ πάνε ὄξω, εἰς τὰ χωριά ἢ νὰ κρυφτοῦσι
ἄλλοι, νὰ γλυτώσουνε. Καὶ εὗρίσκανε ἀφορμὴ καὶ ἐλέγανε, ὅτι· «Ἐμεῖς
εἴμεστανε πτωχοὶ ἀνθρώποι, καὶ πάμε νὰ δουλέψωμε, νὰ ζήσωμε». Καὶ οἱ
καπετανεοὶ τοὺς ἐκρατούσανε σὺν περὶ στανέο ἀπάνω εἰς τὰ τειχία² καὶ εἰσὲ
τοῦτα ἐχαιρόντησάνε οἱ ἐχθροὶ ἀπόξω³. Λοιπὸν ἐτραβούσανε οἱ χριστιανοὶ
240 πολλὰ βοντζία καὶ τὰ ἐβάλασι ἀπάνω εἰς τὰ τειχία, διὰ νὰ φυλάγονται ἀπὸ
τὸ πλῆθος τὶς σαῖτιες, ὅπου ἐρρίχνασι οἱ Τοῦρκοι ἀπόξω. Ὅμοίως ἐρρί-
χνασι καὶ λιθάρια πολλά. Ὡ ντροπὴ μεγάλη νὰ τοὺς πολεμοῦνε οἱ ἐχθροὶ

231 τὸν τονικολὼ 238 πάσ 242 ἐχθρή

¹ Ὁ συγγραφεὺς παρέχει λεπτομερεῖς, οὐχὶ ὁμως πάντοτε καὶ ἀκριβεῖς, πληρο-
φορίας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγωνιζομένων, περὶ τῆς ὁργα-
νώσεως τῆς ὅλης ἀμύνης, περὶ τῆς διατάξεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων ἀρχηγῶν, ὡς
καὶ περὶ τῆς κατανομῆς τῶν δυνάμεων, ἀκολουθῶν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν αὐτὴν
σειρὰν μὲ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Σφραντζῆ (σ. 252 - 258).

² Ὁ χρονογράφος, καίτοι κατὰ κανόνα ἐξυμνεῖ καὶ ἐκθειάζει τὰς ἀρετὰς καὶ
τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν, καταδικάζει ὁμως ἀσστηρότατα ὅσους ἐξ
αὐτῶν ἐδείχθησαν ἀνάληγοι κατὰ τὰς χριστίμους ἐκείνας στιγμὰς, ἀποφεύγοντες τὸν
ἀγῶνα ἢ ἀποκρύπτοντες τὰ ὕλικά αὐτῶν ἀγαθὰ. Βλ. Ἀ. Ἀ δ α μ α ν τ ί ο υ, Ἡ τε-
λευταία νύξ τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἱστορίᾳ, ἐκδ. Πρωΐας, μέρος
Β', σ. 32.

με τὰ λιθάρια ! Καὶ ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ Ρωμαῖοι οἱ ἀνδρειωμένοι, ἐκεῖνοι οἱ θαβαστοί, ὅπου ὠρίζανε ὅλον τὸν κόσμον μετὰ τὸ σπαθί τους ;

245 Τότε ἔκαμε ὁ βασιλεὺς Παλαιολόγος καὶ ἐμάζωσε τὸ ψωμί καὶ τὸ ἐμέ-
55v ραζε εἰς ὅλην τὴν χώρα εἰς τίς φαρμείας, διὰ νὰ μὴν εὐρίσκουνε πρόφασιν
νὰ λέγουνε, ὅτι «ψωμί δὲν ἔχομε σπίτια μας καὶ πάμε νὰ δουλέψουμε». Καὶ
κάποιοι ἄρχοντες, ἄβάροι, ἀδιάκριτοι, ἐκρύβανε τὰ σιτία, διὰ νὰ τὰ που-
λήσουνε ἀκριβά, νὰ μαζώξουνε φλωρία καὶ δὲν ἐβάλανε εἰς τὸ νοῦ τους
250 πῶς θέλουν τὰ πάρει οἱ ἐχθροὶ μαζί μετὰ τὴν ζωὴν τους. Καὶ ἄλλοι τὰ ἐκρύ-
βανε. Τότε οἱ πολεμιστᾶδες δὲν ἀκούανε, μηδὲ ὑποτασσόντησάνε τῶν καπε-
τανέων τους μηδὲ μετὰ βροσίαις, μηδὲ μετὰ παρακάλαις, μηδὲ μετὰ ραβδῶν,
μηδὲ μετὰ ἄλλοις μόνον ἔκαμνε καθεὶς ὅ, τι ἤθελε. Ἀλλὰ μηδὲ διὰ τὸν βασιλέα
δὲν ἐκάμασι, καὶ τότε ὑβρίζανε ὁμπρὸς τοῦ καὶ αὐτὸς ἐκαμόνετο πῶς δὲν
255 τὰ ἤκούει.

Καὶ ὁ πρῶτος καπετάνιος τῶν πολεμιστᾶδων, ὅπου ἦτονε, ὡς εἶπαμε,
ὁ Ἰωάννης ὁ Γιουστινιᾶς, ἀκατέργει ἀνδρείως τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου,
ὅπου ἐμελλε νὰ κάμῃ ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης. Καὶ ἔκαμε καὶ ἐφτειάσανε τὸν
τειχον, ὅπου ἦτονε μισοχαλασμένος ἀπὸ τίς λουμπαρδῶν τῆς μεγάλης λουμ-
260 πάρδας, ὅπου εἶχανε οἱ Τοῦρκοι. Τότε ἐζήτησε ὁ ῥηθὴς Γιουστινιᾶς τὸν
κύριον Λούκα, ὅπου ἐκράτειε τὰ ἄρματα τῆς βασιλείας, ὅτι νὰ τοῦ δώσῃ τίς
λουμπάρδες, νὰ τίς ἐβάλῃ ἀπάνω εἰς τὰ τείχη νὰ πολεμᾷ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ
ὁ κύριος Λούκας τίς ἀρνήθη καὶ ὁ Γιουστινιᾶς τοῦ εἶπε· «ὦ τραδιτόρο καὶ
ἐπίβουλε, ἐδὼ σὲ σκοιῶνω μετὰ τὸ σπαθί ὅπου βασίλῃ». Καὶ ὡσὰν ἐγνώ-
265 ρισε τὴν γνώμην του, ἤθελε νὰ ἀφήσῃ νὰ μὴν πολεμᾷ, διὰ τὴν ἐγνώρισε πῶς
τὸν ἐφθονούσανε οἱ Ρωμαῖοι διὰ τὸν αὐτὸς ἦτον Φράγκος καὶ τὸν ἐτίμησε ὁ
βασιλεὺς καὶ τὸν ἔκαμε πρῶτον καπετάνιον νὰ φυλάγῃ τὸν τόπον, ὅπου τοῦ
ἐπαράδωκε. Καὶ ὡς τὸ ἐμάθανε οἱ ἄρχοντες οἱ Ρωμαῖοι, εἶπανε τοῦ Γιου-
στινιᾶ, ὅτι νὰ μὴν τὸν ξερισιτῇ τὸν κύριον Λούκα καὶ τὸν ἐπαρακάλεσανε πολλὰ,
270 ὅτι νὰ ξετρεχῇ τὸν πόλεμον. Καὶ μετὰ τοῦτα ἐφτειάσανε τὸν τειχον, ὅπου ἦτονε
55r χαλασμένος¹. Τότε ἐγνώρισαν οἱ Τοῦρκοι, ὅτι πῶς εἶναι μέγας προβλε-

244 τὸν add. 250 θέλον

¹ Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὸ γνωστὸν μεταξὺ Γιουστινιᾶ ('Ιουστινιανοῦ Ἰωάννου Λόγγου) καὶ κυρίου Λούκα (Λουκά Νωταρά) ἐπεισόδιον, ὅπερ διηυθετήθη τῇ ἐπεμβάσει ἄλλων Βυζαντινῶν στρατηγῶν. Τὸ αὐτὸ ἐπεισόδιον ἱστορῶν καὶ ὁ Σφραντζῆς (σ. 262 - 263), καταλήγει διὰ τῶν ἐξῆς: «Διὰ ταῦτα μὲν οὖν τὰ αἷτια ἦλθον καὶ εἰς λόγους νεωτερικῶν, καὶ ὕβρεις ἐξέχεον ἐκατέρωθεν τῶν στομάτων εἰς κατὰ τοῦ ἑτέρου, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν Νωταρᾶν ἀνωφελῆ καὶ ἀλάστορα καὶ ἐχθρὸν τῆς πατρίδος ἐκάλεσεν, αὐτὸς δὲ πάλιν αὐτὸν ἐξ ἐναντίας ὕβρεσιν ἐτέραις ἐπέπληνε. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ταῦτα παραλαβὼν αὐτοὺς κατ' ἰδίαν λέγει· «ἀδελφοί,

πτῆς καπετάνιος εἰς τὸν τόπον τῆς χαλάστριας καὶ ἐν τῷ ἅμα τις ἐφτειά-
νει¹. «Ἀμμή ἤθελα νὰ ἦτονε μετὰ μένα ὁ καπετάνιος Γιουσιτιανός, νὰ
τὸν ἔκαμνα μέγαν ἄνθρωπον, νὰ τὸν ἐτίμουννα ὥσάν ἤθελε». Καὶ τοῦ
275 ἔστειλε πολλὰ ταξίματα διὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλι, νὰ πάγῃ μὲ δαῦτον.
Ἀμμή αὐτὸς δὲν ἠθέλησε νὰ τὰ ἀκούσῃ ποσῶς, νὰ κάμῃ τέτοια δημηγερ-
σίαν² μόνε ἔκαμε ἐκεῖνα ὅσα ἠπόρειε νὰ γλυτώσουνε ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῶν
χριστιανῶν. Καὶ ἔκαμνε μεγάλον κόπον καὶ συνδρομή, νὰ κτίσῃ τὸν χαλα-
σμένον τεῖχον.

280 Ἀμμή ἄλλοι, ὅπου ἐμαζώνασι τὰ εἰσοδήματα τῆς βασιλείας, λέγω ὁ
Μανοῆλ ὁ Δραγάρος καὶ ὁ ἱερομόναχος, ὅπου ἐουβάστησαν οἱ δύο καὶ ἐκλέ-
βανε τὰ φλωρία τῆς βασιλείας³ καὶ τοὺς ἐζητούσανε νὰ κάμουνε ἔξοδο καὶ
ἀρνιόντησαν καὶ ἐλέγανε, «ὅτι ἔμμεσαν πτωχοὶ καὶ δὲν ἔχομε». Ἀμμή
ὑστερα, ὅταν τοὺς ἐπῆραν οἱ Τοῦρκοι, εὐρέθησαν πλούσιοι μὲ πολλὰ φλωρία.

285 Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε τί κάμῃ, ὅτι τοῦ ἐλείπανε δύο ἐναγκαῖα πρά-
ματα : καιρὸς καὶ φλωρία. Διὰ τὴν εἶχε καιρὸ ἤθελε μαζώξῃ φλωρία καὶ
πολεμιστᾶδες νὰ ἀντισταθῇ τῶν ἐχθρῶν. Ἀμμή ἀνόλπιστο ἐξαφνικὸ τοῦ
ἦλθε καὶ δὲν εἶχε τί κάμῃ μόνε ἔβαλε τὴν ὀλπίδα του εἰς τὰ διπλᾶ τειχία
καὶ εἰς τὰ χανιάκια, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ εἰς τὸ ὕστερο τὰ ἐχαλάσανε οἱ ἐχθροὶ
290 καὶ ἐμπήκανε μέσα.

Τότε ἐβγήκε λόγος εἰς τὰ φουσοῦτα τοῦ Τοῦρκου πῶς ἔρχεται μεγάλη
δύναμι φουσοῦτα ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία εἰς βοήθειαν τῆς Πόλης, καὶ ἐβάλανε
βουλὴ ὅτι νὰ χωρίσουνε εἰς δύο μέρη διὰ νὰ ἀντισταθοῦσι τῶν Οὐγγάρων.
Καὶ ἐλέγανε τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη ὅτι νὰ ἀφήσουνε τὴν χώρα, νὰ μὴν
295 πολεμοῦνε, μόνε νὰ τὴν ἀφήσουνε νὰ πάνε, «διὰ νὰ μὴν ἐρθοῦνε οἱ χρι-
στιανοὶ καὶ μᾶς ἐξαφνίσουνε». Καὶ ἐστάθησαν τὰ φουσοῦτα καὶ δὲν ἐπολε-
μούσανε.

Τότε ἦρε ἀδεία καὶ καιρὸ καὶ ἐμίλησε ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὅπου ἦτονε πρῶ-
299 τος βιζύρης τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη, ὅπου ἦτονε μαθημένος εἰς τοὺς πολέ-
55v μους, ἦτονε καὶ συμβολάτορας εἰς πᾶσά του βουλὴ καὶ ἐσυβούλενε τὸν σουλ-
τὰν Μεχεμέτη, ὅτι νὰ μὴν πολεμᾷ μὲ τὴν Πόλι, ὅπου εἶναι μεγάλο κάστρο

275 τὰ - ταξίματα 288 ὀλπήδα 290 ἐμπή-νε 293 μερα

οὐκ ἔστι καιρὸς ἀναμέσον ἡμῶν τοιοῦτως ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς
μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ θεῷ δεηθώμεν ἵνα λυτρωθώμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς
στόματος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου δράκοντος». Καὶ ἐτέρους οὐκ ὀλίγους λόγους αὐτοῖς εἰπὼν
αἰρηνοποίησεν αὐτούς, καὶ ἕκαστος τούτων ἐν τῷ ἐμπιστευθένει αὐτῷ τόπῳ ἐπανέστρεψε,
τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ἐκπληρῶν.

¹ Προφανῶς ὁ γραφεὺς ἐνταῦθα παρῆλπε φράσιν τινά, πιθανῶς : «Καὶ ὁ Μεχε-
μέτης ἔλεγε».

καὶ δυνατὸ καὶ ἔχει πολλοὺς πολεμιστᾶδες καὶ Φράγκους καὶ στέκει εἰσὲ
 δυνατὸν τόπον καὶ ἔχει καὶ πολλὰς τροφάς, καὶ θέλουνε ἔρῃει πολλοὶ χρι-
 στιανοὶ νὰ τὶς βοηθήσουνε. Καὶ ἐτοῦτα ὁποῦ ἔλεγε ὁ Ἀλῆ πασᾶς τοῦ σουλ-
 305 τὰν Μεχεμέτη, τοῦ τὰ ἔλεγε διατὶ ἀγάπα τοὺς Ρωμαίους καὶ εἶχε καὶ πολλὴ
 φιλίαν μὲ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο.

Τότε ἐσηκώθη ὁ δεύτερος βιζύρης πασᾶς, ὀνόματι Τζογᾶνος, καὶ ἐναν-
 τιώθη τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ τὸν φθόνον, ὁποῦ εἶχε εἰσὲ αὐτόν. Καὶ ἦτονε
 καὶ ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων, καὶ εἶπε τοῦ σουλτάνου, ὅτι· «Βασιλέα μου, ἡ
 310 δύναμί σου ἔναι πολλὴ καὶ μεγάλη, ὁποῦ καμμία βασιλεία εἰς τὸν κόσμον
 δὲν ἠπορεῖ νὰ σὲ νικήσῃ· καὶ τὴν Πόλιν, ὁποῦ τήνε πολεμοῦμε τώρα τόσες
 ἡμέρες μὴν τὴν ἀφήσῃς, ὁποῦ ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων εἶναι τώρα ἀχαμνὴ
 καὶ τὰ τειχία τῆς χώρας τὰ ἔχομε δαρμένεα καὶ μισοχαλασμένα μὲ τὶς λουμ-
 πάρδες, καὶ τὸ περισσότερον ἡξεύρω ὅτι δὲν ἀκαρτεροῦνε καμμίαν βοήθειαν
 315 ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἀπὸ τὴν Ἰτάλιαν».

Τὰ ὅμοια λόγια τοῦ εἶπε καὶ ὁ τρίτος πασᾶς Τουραχάνης, ὁποῦ ἦτονε
 ἀπάνω εἰς τὰ φουρσᾶτα τῆς Ἀύσης. Καὶ πάλιν ὁ ρηθεὶς Τζογᾶνος τοῦ ἔλεγε·
 «Τώρα ἔναι καιρὸς νὰ πάρωμε τὴν Πόλιν, ὁποῦ οἱ βασιλεῖς οἱ χριστιανοὶ
 δὲν ἠποροῦνε νὰ τῆς βοηθήσουνε, καὶ τὸ περισσότερον οἱ Γενουβῆσοι δὲν
 320 ὁμοφωνοῦσι μὲ τοὺς Βενετζάνους, διατὶ καὶ οἱ Βενετζᾶνοι ἔχουσι πόλεμον
 μὲ τὸν δούκα τῆς Μιλάνας».

Τότε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης ἐπίασε τὴν βουλὴ τοῦ Τζογᾶνου, ὁμοίως
 καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῆς Πόριτας. Τότε εἶπε ὁ σουλτάνος ὅτι νὰ μὴν σταθοῦνε,
 μόνον νὰ πολεμοῦσι, καὶ εἶπε, ὅτι· «Τάχα νὰ εἶχε περισσότερη δύναμις ὁ
 325 Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἀπὸ ἐμένα, ὁποῦ ἐπῆρε ὅλον τὸν κόσμον; Λοιπὸν
 θέλω νὰ πολεμῶ καὶ νὰ δοκιμάζω τὴν τύχην, διατὶ ὁ παπποῦς μου καὶ ὁ
 πατέρας μου ἤρῃσαν καὶ τὴν ἐπολεμήσαν καὶ δὲν εἶχανε τόσο μεγάλο φουρ-
 σᾶτο, ὥσάν τὸ ἔχω ἐγὼ τώρα, καὶ τὶς λουμπάρδες ὁποῦ ἔχω, ἐκεῖνοι δὲν
 56r τὶς εἶχανε. Καὶ διὰ τοῦτο λέγω σου, ὦ Τζογᾶνο, ἐτοίμασε τὴν ἡμέραν, ὁποῦ
 330 θέλεις νὰ πολεμήσωμε μὲ ὅση δύναμιν καὶ ἂν ἔχωμε, καὶ βάλε τὰ φουρσᾶτα
 ὡς θέλεις καὶ ἀπόκλεισε καὶ τὸν Γαλατᾶ, διὰ νὰ μὴν ὑπάνει καὶ δώσουνε
 βοήθειαν τῆς Πόλης, καὶ κάμε εἴτι σοῦ ἀρέσῃ».

Τότε, ὥσάν εἶδε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὅτι δὲν ἀπέρασε ἡ βουλὴ του, μόνον τοῦ
 Τζογᾶνου καὶ ἔγινε ἡ ἀπόφασι τοῦ πολέμου, ἔγραψε χαρτὶ καὶ ἔστειλε κρυφά
 335 τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου μέσα εἰς τὴν Πόλιν, ὅτι νὰ σταθῇ ἀνδρείως καὶ
 νὰ φυλάγῃ τὴν Πόλιν ὅσο δύναται καὶ νὰ μὴν φοβηθῇ τὴν τρελλάδα τοῦ
 σουλτάνου, ὁποῦ ἔναι νέος. Καὶ ὅχι μία γραφὴ, ἀμμὴ τοῦ ἔστειλε ἄμμη καὶ
 ἄλλη καὶ ἄλλη, ὅτι νὰ πολεμᾷ στερεῶς.

316 εἶπη 317 ἀπάλω 319 ὑπορούνα 337 in margine: 1454 ἐπῆραν οἱ Τοῦρ-
 κοι τὴν Κωνσταντινούπολιν 338 ante στερεῶς add. πολεμᾷ

Τότε ὁ σουλτάνος καὶ ὁ Τζογᾶνος ἐβάλανε διαλαλημὸν εἰσὲ ὅλο τὸ φρουσ-
340 σάτο εἰς τὶς 28 τοῦ Μαΐου μηνός, ἡμέρα Τρίτη, εἰς τοὺς 1454¹, καὶ ἐξώ-
σανε τὸ γῦρο τὰ τειχία τῆς ἐλεεινῆς Πόλης καὶ ἐκάμανε νηστεία τρεῖς ἡμέ-
ρες, καὶ ἀνάψανε φωτερά ὅλη πᾶσα νύκτα· καὶ ἐπαρακαλοῦσανε τὸ Θεὸ νὰ
τοὺς δώσῃ χάρι νὰ τὴν ἐπάρουνε.

Καὶ οὕτως ἐτοιμάστησαν. Καὶ ὁ σουλτάνος τοὺς ἔταξε ὅτι ἂν τὴν ἐπά-
345 ρουνε νὰ εἶναι τρεῖς ἡμέρες χάρισμά τους ὁ διαγонуμᾶς, εἴτι καὶ ἂν πάρουσι.
Καὶ τοὺς ἔκαμε ὅρκον εἰς τὸν Θεὸ καὶ εἰς τοὺς τέσσαρες χιλιάδες προφῆτες
καὶ μὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατρός του καὶ εἰς τὰ παιδιά του καὶ εἰς τὸ σπαθὶ
ὅπου ζώνεται, ὅτι ὅσα πάρουνε, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, ροῦχα, εἰς τὶς
τρεῖς ἡμέρες, νὰ εἶναι ἐδικὰ τους². Τότε ἐφωνάξανε ὅλοι καὶ ἐκάμανε μεγά-
350 λον ἀλαλαγμὸν καὶ ἔλεγαν· «Ίλαλά, Ίλαλά, Μουχαμέτ ρουσοῦλ Ἀλλά».
Θέλει νὰ εἰπῇ· «Θεός, Θεός, ὅπου ἔναι πάντα, καὶ ὁ Μουχαμέτης, ὅπου
ἔναι δοῦλός του». Καὶ ἐδίδανε τὰ χέρια ἑνας τοῦ ἄλλου, καὶ ἐχαιρέτα ἕνας
τὸν ἄλλον καὶ ἐφιλοῦντησαν καὶ ἀποχαιρέτα ἕνας τὸν ἄλλον, πὺς θέλουσι νὰ
ἐμποῦσι εἰς τὸν πόλεμον νὰ ἀποθάνουσι.

355 Καὶ οἱ ἐλεεινοὶ Ρωμαῖοι ἐθαμάζαν αὐτὰ καὶ ἐπαρακαλοῦσανε τὸ Θεὸ
μετὰ δακρῶν καὶ ἀναστενάζανε κάμνοντας λιτανεῖες ἀπάνω εἰς τὰ τει-
56v χία καὶ μέσα ἀπὸ τὴν χώρα μὲ τὶς ἀγίες εἰκόνες, μὲ μεγάλην ἐδλάβειαν,
ξυπόλυτοι, καὶ ἀκολουθοῦσανε πολὺς λαός, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, μικροί,
μεγάλοι. Καὶ ἐξεμολογούνησαν τὰς ἁμαρτίες αὐτῶν, καὶ ἐπαρακαλοῦσανε
360 τὸν Κύριον ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, διατὶ ἄλλη δύναμι
δὲν ἠπόρειε νὰ πολεμήσῃ τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Τοῦρκου πάρεξ ὁ Θεός³.
Καὶ ἀκαρτεροῦσανε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου.

340 ἡμέρα τριτὴ in margine add. cod. 341 νίστηα 348 ἄνδες 356 ἀνα-
στενά-στενάζανε

¹ Παραδόξως ὁ χρονογράφος ἀναφέρει δις ἐσφαλμένην τὴν χρονολογίαν τῆς ἀλώσεως, τὴν ὁποίαν γράφει γενομένην τῷ 1454.

² Τὰ αὐτὰ περίπου μαρτυρεῖ καὶ ὁ Σφραντζῆς, ὅστις, σὺν τοῖς ἄλλοις, φέρει τὸν Μωάμεθ εἰπόντα καὶ τὰ ἑξῆς πρὸς τοὺς ἀγωνιστάς του: «Καὶ ἐὰν καὶ ἐξ ἡμῶν τινὲς ἀποκτανθῶσιν, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐν τοῖς πολέμοις, γεγραμμένον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καλῶς οἶδατε διὰ τοῦ ἡμετέρου κορὰν τί φησιν ὁ προφήτης, ὅτι ὁ ἀποθανὼν ἐν καιρῷ τοιοῦτω ὁλόσωμος ἐν τῇ Παράδεισῳ μετὰ τοῦ Μωάμεθ ἀριοιτῆσει καὶ πιεῖ, καὶ μετὰ παίδων καὶ μετὰ γυναικῶν ὥραιων καὶ παρθένων ἐν τόπῳ χλοερῷ καὶ μεμυρισμένῳ ἄν-
θεσιν ἀναπαυθῇ, καὶ ἐν λουτροῖς ὥραιότατοις λουσθῇ, καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ἐκ θεοῦ ἔξει ταῦτα» (σ. 270).

³ Ἡ ὁργάνωσις προσευχῶν καὶ λιτανειῶν ἀπετέλει, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κοινὴν συνήθειαν εἰς τὸ Βυζάντιον, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι πολλάκις, καὶ δι᾽ εἰς στιγμὰς κινδύνων ἢ ἄλλων ἀντιξοίων περιστάσεων, οἱ πιστοὶ περιέφερον εἰς διαφόρους πόλεις—προηγούμενων τῶν ἱερῶν—τὰ ἅγια λείψανα καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας, ψάλλον-

Τότε ἔκραξε ὁ βασιλεὺς ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς καπετανέους καὶ ὅλους τοὺς ἄνδρες τοῦ πολέμου καὶ τοὺς ἐπίλοιπους τῆς χώρας, καὶ ἄρχισε
 365 εἶπε τοὺς λόγους ἐτούτους, λέγοντας· «Θεοῦ, ἀδελφοί μου, ἄρχοντες καὶ καπετάνιοι, καὶ ἑσεῖς ὁ ἐπίλοιπος λαός, ὅπου ἀκαριεροῦμε τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου, ἑσεῖς ὅπου πάντα ἐπολεμᾶτε τοὺς ἐχθροὺς τῶν χριστιανῶν ἀνδρειωμένα, σὰς ἔναι παραδομένη ἡ πατρίδα σας ἡ εὐγενική, ὅπου ὁ φθονερός Τούρκος, ὁ σουλτὰν Μεχμεμέτης, ὅπου ἔχει σήμερον πενήντα δύο ἡμέρες, ὅπου
 370 μᾶς πολεμᾷ, μέρα καὶ νύκτα καὶ τὸ περισσότερον ὅπου εἶναι τὰ τείχη μας χαλασμένα καὶ ἐροίχθαι λιθάρια καὶ πλῆθος σαῖτες ἀπάνω σας, καὶ ἑσεῖς μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τίς ἐμποδίζετε καὶ τοὺς ἐροίχνετε κάτω. Λοιπὸν ὀλπίζω εἰς τὸν Θεὸ καὶ εἰς τὰ χέρια σας τὰ ἀνδρειωμένα μὲ τὰ ἄρματα σας, οὐ ἐκεῖνο τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων, τῶν ἄγριων καὶ βαρβάρων, ὅπου τρέ-
 375 χουνε μὲ μεγάλες φωνὲς καὶ ὑπετοῦσι ἀμέτρητες σαῖτες, οἱ ὁποῖες δὲν σὰς βλάβουνε ποσῶς, διατὶ ἔχετε ἄρματα σιδηρὰ καὶ καλὰ σκουτάρια. Καὶ διὰ τοῦτο μὴ δειλιάσετε, ἀδελφοί μου, ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καὶ κάμει χρεῖα νὰ εἴστε θαρσεῖς καὶ ἀνδρεῖοι, διατὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ εἶναι ζῶα καὶ ἕνας ἀνθρωπος διώχνει πολλὰ ζῶα. Οὕτως νὰ τοὺς ἀποδιώχνετε ὥσάν ζῶα, διατὶ καὶ
 380 ὁ αὐτὸς ὁ σουλτάνος ἔκαμε ὥσάν ζῶ, ὅπου εἶναι, ὅπου εἴχαμε ἀγάπη μὲ ὄρκον καὶ ἄφησε τὸν ὄρκον του καὶ ἄφησε τὴν ἀγάπη καὶ ἔκαμε ἀμάχη ἄδικη. Καὶ ἔδραμε ἀπὸ τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ ἔκαμε ὥσάν τὸ ζῶ, καὶ ἤρθε

364 ποπολέμου 367 χρηάνον 368 ἀσάινε

τες ταυτοχρόνως συγκινητικούς ὕμνους καὶ προσευχάς. Τοῦτο ἐγένετο καὶ κατὰ τὰς τελευταίας τραγικὰς ὥρας τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔφεραν ἕως τὰ τείχη τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὴν σεπτὴν Ὁδηγήτριαν, τὴν τοσάκις θαυματουργήσασαν καὶ ἐξ ἀσφαλοῦς καταστροφῆς σώσασαν τὴν Πόλιν, ὥς δὲ προσθέτει ὁ Σφραντζῆς· «μετὰ κλαυθοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς» (σ. 271).

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Πέα ρ ς (Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ Β', ἐκδ. Συμεωνίδου, ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου 1912, σ. 110): «Θὰ ἦτο σφάλμα μέγα νὰ νομίση τις, ὅτι, ἐπειδὴ αἱ λιτανεῖαι καὶ ἡ πίστις πρὸς τὰ ἅγια λείψανα ξενίζουσιν εἰς τὸν νεώτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, δὲν ἐνεπνέοντο αἱ ἐκδηλώσεις αὗται ὑπὸ πραγματικοῦ χριστιανικοῦ αἰσθήματος ἢ ὅτι ἦσαν ἄσκοποι. Ἐνεθάρρουν τοὺς μαχητὰς νὰ δεικνύωνται θαρραλεώτεροι καὶ ἐνέπνεον ἐλπίδας εἰς τοὺς ἀόπλους, ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο μετ' αὐτῶν. Κατὰ τὴν λιτανεῖαν ταύτην ὁ κληρὸς ὅλος μετὰ κατανύξεως ἰκέτευε τὸν Παντοδύναμον, ὅπως μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν καταστροφὴν τῆς κληρονομίας του, ὅπως βοηθήσῃ τὸν πιστὸν λαὸν πρὸς σωτηρίαν του καὶ ὅπως ἀποδείξῃ οὕτως, ὅτι Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος Θεός, ὁ ὑπερασπίζων τοὺς Χριστιανούς κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Οὕτως, ἀφοῦ ἀνέθεσαν εἰς Αὐτὸν ὅλας τὰς ἐλπίδας των, ἀνέμενον μετὰ θάρρους τὴν κρίσιμον στιγμὴν».

57r εἰς τὰ χωρία μας, καὶ ἐκατάσφαξε τοὺς χωριάτες μας, ὅπου ἐκατοικούσανε
 ὅσω, εἰς τὸν καιρὸ ὅπου ἐθελίζανε καὶ ἐσκλάβωσεν πολλοὺς. Καὶ τὴν ὥρᾱ
 385 πολεμᾷ τὴν Πόλιν ὅπου τὴν ἔκτισε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἦτονε τέντια
 καὶ σκέπος τῆς πατρίδας καὶ βοήθεια τῶν χριστιανῶν καὶ δύναμι τῶν Ρω-
 μαίων· καὶ τὴν ὥρᾱ βούλεται νὰ χαλάσῃ τὴν βασιλείαν μας καὶ νὰ τζαλοπατήσῃ
 καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, νὰ τὴν ἐκάμῃ σταῦλος τῶν ἀλόγων του. Ὡς
 ἄρχοντες, ὧς καπετάνιοι ἀδελφοί μου, ὧς παιδιὰ παλληκάρια τοῦ Χριστοῦ,
 390 πασκίσετε καὶ πολεμήσετε νὰ κληρονομήσετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ
 ἐσεῖς, ὧς ἀδελφοί Γενουβήσοι ἀνδρειωμένοι, ὅπου ἐνικήσετε πολλοὺς πολέ-
 μους καὶ εἴστε πάντα σας βοηθοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῆς πόλεως, τῆς μητέρας
 σας, εἰς πολλοὺς πολέμους τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐνικάτε. Ὡς Βενετῶνες
 ἀδελφοί, δείξετε τὴν ἀνδρείαν σας μὲ τὰ σπαθία σας, ὅπου πολλὰς βολὰς ἐχύ-
 395 σετε τὸ αἷμα τῶν Τούρκων, ὅπου θυνοῦμαι ὁ Λουρδᾶνος, τζιντιλόμος Βενε-
 τῶνος, ὅπου ἦτονε καπετάνιος τζενεράλες εἰς τὴν ἀρμάδα σας, καὶ ἐπολέ-
 μησε μὲ τὰ κάτεργα τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ ἐκαταχάλασε. Λοιπὸν καὶ ἐσεῖς,
 ὅπου εὐρέθητε ἐδῶ, ζωσιῆτε τὰ σπαθία σας εἰς ἐτοῦτον τὸν τιμημένον πόλε-
 μον, διὰ νὰ τιμηθῇτε ἐκ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· καὶ ἐσεῖς ὁ ἐπίλοιπος λαός,
 400 ὅπου μέλλει νὰ πολεμήσετε, νὰ ὑποτάσσετε ἑς τοὺς καπετανέους σας καὶ
 τοὺς μεγαλύτερους. Καὶ βάλετε καλὰ εἰς τὸ νοῦ σας, ὅτι ἐτοῦτῃ ἡ μέρα ἐναι
 ὅπου μέλλει νὰ τιμηθῇτε, διὰτὶ ἂν ἐσεῖς χάσετε μία στάλα αἵμα, θέλετε
 λάβει τὸ στέφανον τοῦ μαρτυρίου, ὅπου εἶναι ἀτελεύτητον». Καὶ ἔσωσε καὶ
 ἐτελείωσε ὁ βασιλεὺς τὴν ὁμιλίαν του. Ἀκόμη εἶπε καὶ τοῦτο «Ἐτοιμα-
 405 στήτε τὴν αὖριον, ὅπου ἐναι ἡ ἡμέρα τοῦ πολέμου»¹.

Καὶ ὥσάν ἠκούσανε τὰ λόγια τοῦ βασιλέως, ἐπήρσαν θάρος, καὶ ἀφῆ-
 σανε πᾶσαν ἄλλην ἔννοιαν καὶ ἐτοιμάστησαν. Καὶ ἐδώσανε τόπους νὰ πολε-
 409 μοῦσι οἱ ζωνοράτοι καὶ οἱ τριβοῦνοι καὶ οἱ καπετανέοι. Καὶ ἐκάμανε ὅλην
 τὴν νύκτα καλὰς βίγλας, ὅπου ἐξημέρωνε ἡμέρα Τρίτη καὶ ἦσαν
 57v ὅλοι ἔτοιμοι εἰς τὰ τείχη καὶ εἰς τοὺς πύργους. Καὶ εἶχανε τίς πόρτες
 κλεισμέναι διὰ νὰ μὴν ἡπορῇ τις νὰ ἐβγῇ ἀπὸ τὴν χώρα. Καὶ οἱ Τούρ-

395 αἷμα ex ἔμασας 400 σιούς : τοὺς cod. 406 λωλόγια

¹ Οἱ λόγοι τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, τοὺς ὁποίους κατὰ διάφορον τρόπον διέσωσαν καὶ ἄλλοι ἱστορικοὶ (Σφραντζῆς, σ. 272 ἐπ.) ἀπῆχσαν βαθύτατα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πολιορκουμένων, παρὰ δὲ τὴν συνειδήσιν τῆς χριστιανότητος τῶν σιγῶν, πάντες ἐπίστευον εἰς τὴν ἀνωθεν προστασίαν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ὡς βεβαίως ὁ Σφραντζῆς (σ. 279): «Ἀκούσαντες δὲ οἱ δνοτυχεῖς Ρωμαῖοι καρδίαν ὡς λέοντες ἐποίησαν, καὶ ἀλλήλοις συγχωρηθέντες ἦτον εἰς τὴν ἐνέαν καταλλαγῆναι, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἐνηκαλίζοντο, μῆτε φιλιάνων τέκνων μνημονεύοντες οὔτε γυναικῶν ἢ πλούτου φροντίζοντες, εἰ μὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν ἵνα τὴν πατρίδα φυλάξωσι».

και ἐσύρνασι τὰ μάγγανα κοντὰ εἰς τὰ τειχία· ὁμοίως ἐσύρνασι καὶ τὰ ἀμάξα
τὰ καστελλάτα καὶ τίς σκάλες καὶ ἄλλα πράγματα πολεμικά. Ὅμοίως ἤφέ-
ρασι καὶ τὴν ἀρμάδα τοὺς τὰ μέρη τοῦ γιालοῦ, τὸ γῦρο ἀπὸ τὰ τειχία.
415 Ὅμοίως ἐφέρασι καὶ τὸ γιοφύρι τὸ ξύλινο κοντὰ εἰς τὰ τείχη τοῦ γιालοῦ,
καὶ ἐβάλασι ὅλους τοὺς γέροντας καὶ ἀχαμνοὺς Τούρκους ὀμπρὸς εἰς τὸν πόλε-
μον καὶ τοὺς δυνατοὺς ἀπὸ πίσω.

Τότε, ὥσάν ἐτοιμάστησαν, ἀρχίσανε τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸ μεσάνυχτο.
Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀντιστέκανε ἀνδρειωμένα εἰς τοὺς Τούρκους, ἕως ὅπου ἐξη-
420 μέρωσε καὶ ἐβγήκε ὁ ἥλιος. Τότε ἐπαίζανε τὰ παιγνίδια τοῦ πολέμου τὰ
μουσικά τοῦ σουλτάνου, καὶ ἐκαλοῦσαν τοὺς Ρωμαῖους εἰσὲ πόλεμον, καὶ
ἀφωνάζανε μεγάλες φωνές, ὥς ἔχουσι συνήθειαν. Καὶ ἀφωνάζανε τὸν ἀλα-
λαγμόν τους.

Τότε ἀνέβησαν ἀπὸ τὸ γιοφύρι τὸ ξύλινο, ἀπὸ τὴν μερεάν τοῦ γιालοῦ,
425 καὶ ἀπειτούσανε τίς σαῖτις καὶ ἐρχόντησαν ὥσάν τὸ σύγροφο. Καὶ οἱ Ρω-
μαῖοι τοὺς ἐροῖξαν κάτω ἀπὸ τὰ τειχία· καὶ ἐροῖχον ἀπάνω εἰς τοὺς
Τούρκους κοντάρια καὶ μπαλαίστρες, ὅσο ἐδυνόντησαν. Καὶ ἀλαργάραν τοὺς
ἐχθρούς, καὶ ἐγινόντησαν μεγάλες φωνές καὶ σύχυνες. Καὶ ὅσο πλέο ἐσκο-
τωνόντησαν οἱ Τούρκοι, τόσο πλέο ἐστριμώνανε νὰ ἀνεβοῦνε εἰς τὰ τειχία.
430 Καὶ ἄλλοι ἐκρυβόντησαν ἀπὸ κάτω, νὰ μὴν τίς ἐσκοτώνουνε μὲ τίς πέτρες
ἀπὸ πάνω. Καὶ ἐγίνετονε μέγας πόλεμος, τόσο ὅτι ἐλαβωνόντησαν πολλοὶ
χριστιανοί. Καὶ ἀφίνανε τὸν πόλεμον, καὶ ἐπηγαίνανε ἀφορμὴ νὰ γι-
α-τρεφτῶνε.

Καὶ ὁ πρῶτος καπετάνιος, ὁ Ἰωάννης ὁ Γιουσινιῆς, ἐστεκέτονε ἀν-
435 δρεῖως εἰς τὸν τόπον του μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἀνάγκαζε καὶ
τοὺς ἔλεγε· «Σταθῆτε, παιδία μου, ὥσάν ἄνδρες». Καὶ ἄλλοι ἐφέρονσι βοή-
θειαν εἰς τοὺς πολεμιστᾶδες.

Καὶ ἡ κακὴ τύχη ἠθέλησε καὶ ἐλαβώθη ὁ καπετάνιος Γιουσινιῆς μὲ
μία σαῖτιττα εἰς τὰ σαγόνια, καὶ ἔτρεχε τὸ αἷμας εἰσὲ ὅλο του τὸ κορμί. Καὶ
440 ἐσκιάχτη νὰ μὴν ἀποθάνῃ, καὶ δὲν ἐμίλησε λόγον νὰ βάλῃ ἄλλον εἰς τὸν
58r τόπο του, μόνε ἄφησε τὸν πόλεμον καὶ ἔφυγε κρυφὰ διὰ νὰ μὴν τζακι-
στοῦνε οἱ συντρόφοι του. Καὶ ἐμπήκανε οἱ ἐχθροὶ μέσα, ὅπου ἂν ἤθελε ἀφή-
σει ἄλλον εἰς τὸν τόπο του, δὲν ἠθέλανε ἐμπῇ οἱ ἐχθροί, καὶ ἤθελε κρατεῖ
τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἠθέλα χάσει τὴν χώρα, τόσο ὅτι ἀκόμη ἀντιστέκανε οἱ
445 Ρωμαῖοι καὶ πολεμοῦσαν ἀνδρεῖως¹. Καὶ ἐσκήρυνε πολλὰ ὁ πόλεμος.

429 ἐστριμώνανε 432 χροανὶ 444 ὁ - ὅτι

¹ Ὁ συγγραφεὺς ὅστις ἀνωτέρω ἐπαινεῖ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ
Ἰουσινιανοῦ, ἐνταῦθα ἐπιρρίπτει ἐπ' αὐτοῦ ὅλον τὸ βάρος τῆς καταστροφῆς ὡς

Καὶ ὁ βασιλεὺς, ὥσάν ἔμαθε ὅτι ἐλαβώθη ὁ καπετάνιος καὶ ἔφυγε, τότε ἐπήγαινε μὲ ἀναστενασμόν νὰ τὸν εὕρῃ, καὶ ἐρώτα ποῦ νὰ τὸν εὕρῃ. Καὶ οἱ πολεμιστᾶδες οἱ συντρόφοι του, ἐπολεμούσανε χωρὶς καπετάνιο, ἀμμὴ ἀρχίσανε καὶ αὐτοὶ καὶ ἀφίναν τὸν πόλεμον καὶ ἐφεύγανε. Τότε ἐπήρανε οἱ
 450 Τοῦρκοι θάρρος πολὺ καὶ οἱ Ρωμῆοι ἐδειλιάσανε πολλὰ καὶ ἐτοῦτα ἐγίνησαν, διατὶ ἔφυγε ὁ καπετάνιος, ὅπου ἔκαμνε χρεῖα νὰ στέκῃ καὶ νὰ πολεμᾷ ἕως νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὴν τιμὴ του, καὶ ἤθελε δίδει θάρρος καὶ τῶν συντρόφων του, διατὶ ὅλη ἡ δύναμι τοῦ Τούρκου ἦτονε εἰς ἐκείνην τὴν μερέα. Καὶ οἱ ἔλεεινοὶ Ρωμῆοι ἀμμὴ ἐλιγοστεύανε καὶ δὲν ἠπορούσανε ν' ἀνισταθοῦνε
 455 εἰς τὸ τόσο πλῆθος Τούρκων. Καὶ ἦτονε καὶ χαλασμένο τὸ τειχίον ἀπὸ τὶς λουμπάρδες, καλὰ καὶ ἦτονε μεταφτειασμένο.

Ἀπὸ κεῖ ἀνέβη τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐσέβαιναν μέσα ὥσάν μία θάλασσα φουσκωμένη ἀπὸ πολλὸν ἄνεμον, ὥσάν τὸ μελίσσι τὸ ἀμέτρον, μὲ
 460 μεγάλην χαρὰν καὶ φωνὴς καὶ ἀφωνάζανε· «Νίκη, νίκη!». Καὶ ἐπολεμούσανε δυνατὰ διὰ νὰ καταβάλουσι τοὺς Ρωμῆους. Καὶ ὁ δυστυχησμένος βασιλεὺς ὥσάν εἶδε ὅτι δὲν εἶχε ὀλπίδα ἀπὸ τὸν καπετάνιο εἶπε μεγάλη τῇ φωνῇ· «ὦ κακόντυχος ἐγὼ! Ἐχάθη ἡ χώρα, ἐχάθη ἡ βασιλεία μου! ὦ τύχης ἐναντία! Σταμάτησε σὲ παρακαλῶ, ὦ καπετάνιο Γιουσινιάνε! Τὸ δικόν σου φυγίον εἶναι ἡ ἀφορμή, ὅπου ἄφησες τὸν τόπον σου καὶ ἐμπήκανε
 565 οἱ Τοῦρκοι καὶ χάνεται ἡ χώρα, ὅπου ἡ λαβωματιά σου δὲν ἦτον θανατίσιμη, καὶ ἀλησμόνητες ἐκεῖνα, ὅπου μοῦ ἔταζες, ὅτι ν' ἀποθάνῃς εἰς τὸ σπαθί σου». Ἀμμὴ ὁ καπετάνιος ἔφυγε καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Γαλατᾶ καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὴν Χίο λαβωμένος, καὶ ὑστέρον ἀπόθανε μὲ ἐντροπή.

Καὶ ὥσάν εἶδε ὁ βασιλεὺς ὅτι πλέον δὲν εἶχε ὀλπίδα, εἶπε· «Ὁϊμέ, δὲν
 58ν εἶναι τινὰς νὰ μοῦ πάρῃ τὴν ζωὴ μου, νὰ μὴν πιαστῶ σκλάβος εἰς τὸν ἐχθρό μου;» Τότε λέγουσι πὼς ἔκραξε τὸν πνευματικὸν καὶ ἐξεμολογήθη αὐτὸς καὶ ἡ βασίλισσά του καὶ τὰ παιδία του. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔβαλε καὶ ἐκόψαν τὰ κεφάλια τῶν παιδίων του καὶ τῆς βασίλισσας ὀμπρὸς του¹. Καὶ ἀπὸ κεῖ

573 τεράλῃα

ἐγκαταλείψαντος εἰς κρίσιμον στιγμὴν ἀνυπεράσπιστον ἐν τῶν σημαντικωτέρων καὶ στρατηγικωτέρων σημείων τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ κρίσις ὅμως αὕτη, ἥτις ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς, συμπίπτει πρὸς τὴν τοῦ Σφραντζῆ (σ. 283-294), δὲν φαίνεται καθ' ὅλα ἀκριβὴς καὶ δικαία (βλ. Ν. Τωμάσκι, Δούκα - Κριτοβούλου - Σφραντζῆ - Χαλκοκονδύλη, Περὶ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), "Ενθ" ἀν., σ. 158).

¹ Περὶ τῆς τύχης τῶν οἰκείων τοῦ αὐτοκράτορος πολλοὶ φῆμαι καὶ θρύλοι ἐκυκλοφόρησαν μετὰ τὴν ἄλωσιν, ὀφειλόμενοι κυρίως εἰς τὴν λαϊκὴν φαντασίαν. Μεταξὺ τῶν θρύλων τούτων περιλαμβάνεται καὶ ὁ τῆς παρουσίας χρονογραφίας, καθ' ὃν ὁ

ἐκαβαλλίκεψε μὲ τοὺς οἰκειακούς του, καὶ ἐδιάβη καὶ ἐμπῆκε εἰς τὸ πλῆθος
 575 τῶν Τούρκων, μαζί μὲ τὸν Θεόφιλο τὸν Παλαιολόγο, τὸν ἀνιψιό του, καὶ
 ἐκόψανε πολλοὺς Ἀγαρηνοὺς. Λέγουσι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔκαμε ὥσάν Ἀχιλλέας,
 διατὶ ἦτονε πολλὰ ἄνδρειωμένος, ὅπου τὸν ἐπαρνομίζανε Δράκο ἀπὸ
 τὴν δύναμι τοῦ κορμίου, ὅπου εἶχε, καὶ εἶπε· «Ἐπειδὴ ἐχάθη ἡ χώρα δὲ
 θέλω πλέο νὰ ζήσω». Καὶ ἐτρόμαξε τοὺς ἐχθρούς. Ἀμμή τί ἡμπόρειε νὰ
 580 κάμῃ εἰς τὸ μελίσει τὸ ἀμέτρητο; Λέγουσι ὅτι πολλὴ ὥρα τοὺς ἀντίστεκε

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὀλίγον πρὸ τῆς θυσίας του, προβλέπων τὸ προσεχές
 τέλος, ἀφοῦ ἐκοινωνήσε μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του τῶν ἀχράντων μυστη-
 ρίων, διέταξε τὴν ἐνώπιόν του θανάτωσιν τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του. Τὴν
 πληροφορίαν ταύτην, ἣτις εἶναι τελείως ἀνακριβὴς ἀφοῦ, ὡς καὶ ἄλλοι ἰδία δὲ ὁ
 Λάμπρος ἀπέδειξεν, ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολιορκίας ἦτο χήρος,
 τέκνα δὲ οὐδέποτε εἶχεν ἀποκτήσει, ἐπαναλαμβάνουσι διάφοροι ἐλληνικαὶ καὶ ξένοι
 πηγαί. Οὕτως ὁ περὶ τὸ 1580 ἀκμίας μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ
 Ἐκκλησίας Ἱέραξ, ἐν τῷ ἐμμέτρῳ αὐτοῦ χρονικῷ, τῷ ἐπιγραφομένῳ «Διὰ τὴν τῶν
 Τούρκων βασιλείαν» γράφει:

*Ὁ Κωνσταντῖνος κράτωρ δέ, ὁ Δράγατος τοῦ πύκλῃ
 ἐν τῷ μεγίστῳ τῷ πατρὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας,
 τῆς παρ' Ἰουστινιανοῦ ἐκ βάθρων ἐγερεθείσης,
 καταφυγῶν ὁ δυστυχὴς σὺν γυναίκα καὶ τέκνοις
 μεταλαμβάνει τῶν φρικτῶν Κυρίου μυστηρίων,
 αὐτὸς τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ παῖδες ὁμοῦ καὶ δοῦλοι·
 τὴν ὁμεινύνει φεῦ! δ' αὐτοῦ κατατομεῖ τὸ πρῶτον
 καὶ παῖδας καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς οἰκείους πάντας
 μὴ ζῆν προκρίνας, θανεῖν δέ, αὐτοῦ ἐπὶ τὸ σέβας.*

Βλ. Κ. Σάθια, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', σ. 266, στ. 669 ἐπ., ὡς καὶ Σπ.
 Λάμπρου, Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς σύζυγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῖς θρύ-
 λους, Ἐνθ' ἄν.

Τὰς αὐτὰς πληροφορίας, εἴτε παραλαβὼν ἐκ τοῦ Ἱέρακος, εἴτε ἐξ ἄλλης πη-
 γῆς, ἐπαναλαμβάνει ὀλίγον βραδύτερον ὁ Θεοδόσιος Συνομαλᾶς εἰς ἐπιστολὴν του
 πρὸς τὸν Μαρτῖνον Κρούσιον περὶ τῶν κινδύνων καὶ συμφορῶν τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως, λέγων τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος: «Φέρεται δὲ λόγος ὅτι πρότε-
 ρον μεταδούς τῶν θείων μυστηρίων τοῖς παισὶν αὐτοῦ, τῇ βασιλείᾳ καὶ πολλοῖς συγγε-
 νέσι καὶ οἰκείοις ἅπαντας ἀποκεφαλίσθηναι προσέταξε τοῦ μὴ αἰχμαλωσίας τυχεῖν» (M.
 Grusii, Turcogræcia, σ. 96) προσθέτων ὅτι: «Βασιλείσης ὄνομα ὑστάτης οὐκ
 οἶδα. Ἠρώτησα γὰρ πολλοῖς, καὶ οὐδείς μοι εἶχε λέγειν ἀληθείας ῥήματα ἢ γραφὴν
 δεῖξαι».

Ὁ Κρούσιος τόσον εἶχε πεισθῇ περὶ τοῦ πράγματος, ὥστε συνέταξε καὶ δύο
 ἐπιγράμματα εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοκρατορικὸν ζεύγος τοῦ Βυζαντίου (Ἐνθ' ἄν., σ.
 57). Τῆς φήμης ταύτης ἦτις, κυκλοφορήσασα ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὴν ἄλωσιν, εὐθρῶς
 μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ξένην, φαίνεται ὅτι πρώτη γραπτὴ ἑλληνικὴ πηγὴ, εἶναι ἡ
 πληροφορία τοῦ ἡμετέρου χρονογράφου. Διὰ πλείονας εἰδήσεις περὶ τοῦ θέματος βλ.
 τὴν ἐν τῇ ἐπομένῃ σημειώσει ἀναφερομένην βιβλιογραφίαν.

καὶ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ μὴν ἐμποῦνε παραμέσα. Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐτριγύρισε τὸ πλῆθος, τοῦ ἐδώσανε μὲ μία τζάτα καὶ τὸν ἐκόψανε δύο κομμάτια¹. Τὸ ὁμοιο ἔκαμε καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Νταλμάτας, καὶ ἔκαμε καὶ αὐτὸς ὥσάν τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἐσκότωσε πολλοὺς ἐχθρούς.

585 Καὶ πολλοὶ χριστιανοί, ὥσάν εἶδανε ὅτι ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν χώρα, ἐκοιτάζανε νὰ φεύγουνε ἀπὸ τίς πόρτες τῆς χώρας· καὶ ἀπὸ τὴν τρίμωξι τοῦ φευγίου ἀποθάνασιν πολλοί. Καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὥσάν ἀνέβησαν ἀπὸ τὸν ἕναν τεῖχον, ἀνέβησαν καὶ εἰς τὸν δεύτερον. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἦταν ἀπὸ κάτω καὶ ἐκείνοι ἀποπάνω ἐρρίχνανε λιθάρια καὶ τοὺς ἐθανατώναν καὶ
590 τοὺς ἐτζακίσανε, καὶ ἐφεύγανε ὥσάν πρόβατα. Τότε ἐκαβαλλικέψανε πολλοὶ

581 τότε τρηγιρῆσαι

¹ Αἱ περὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ αὐτοκράτορος εἰδήσεις εἶναι ἐπίσης ἀβέβαιαι, πολλοὶ δὲ θυρεοὶ ἐκκυκλοφόρησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, περὶ τῶν ὁποίων διὰ μακρῶν ἡσχολήθησαν οἱ Λάμπρος καὶ Βέης. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἁλώσεως ὁ Σφραντζῆς γράφει ὅτι: «Τινὲς μὲν ἐλθόντες, ἔλεγον ὅτι ἔφυγεν, ἄλλοι δὲ ἐν τῇ πόλει εἶναι ἔλεγον κεκρυμμένοι, ἄλλοι δὲ τεθνάναι μαχόμενον» (σ. 290), ὁ Χαλκοκονδύλης (ἔκδ. Βόννης, σ. 399, ἔκδ. Darkò, Β΄, σ. 163) ἀναφέρει: «Τοῦ μέντοι βασιλέως Ἐλήνων τὴν κεφαλὴν τῶν νεηλῶδων τις μετὰ ταῦτα παρὰ βασιλέα ἐνεγκάμενος δωρὰ τε ἔλαβε καὶ ἀρχὴ ἐδωρήθη. Ὅτε δὲ τρόπῳ ἀποθάναι, οὐδεὶς ἤσθητο τῶν νεηλῶδων φράσαι. Κατὰ γὰρ τὴν πύλην σὺν πολλοῖς ἄλλοις αὐτοῦ ὡς ὁ τυχὼν ἐτελεύτησε», κατὰ δὲ τὸν Δούκαν: «Ὁ βασιλεὺς οὖν ἀπαγορεύσας ἐαυτὸν, ἰσιτάμενος βαστάζων σπάθην καὶ ἀσπίδα εἶπε λόγον λιπῆς ἀξίον, οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ; Ἦν γὰρ μονώτατος ἀπολειφθεὶς. Τότε εἰς τῶν Τούρκων δούς αὐτῷ κατὰ πρόσωπον καὶ πλήξας, καὶ αὐτὸς τῷ Τούρκῳ ἐτίει ἐχαρίσατο. Τῶν ὀπισθεν δ' ἕτερος καιρίαν δούς πληγὴν, ἔπεσε κατὰ γῆς· οὐ γὰρ ἤδεισαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστίν, ἀλλ' ὡς κοινὸν στρατιώτην τοῦτον θανατώσαντες ἀφῆκαν» (σ. 286 - 287).

Κατὰ τὸν ἄγνωστον χρονολόγον μας, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε μόνος—ὅταν ἐχάθη πᾶσα ἐλπίς διασώσεως—νὰ ἀποθάνῃ καὶ ριφθεὶς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐφονεύθῃ διὰ τζάτας, ἥτις καὶ διεμέλισεν αὐτόν.

Περὶ τῆς τύχης τοῦ Παλαιολόγου ὑπάρχει πλουσία βιβλιογραφία βλ. ἰδίᾳ Σπ. Λάμπρου, Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς σύζυγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῖς θυροῖς, Νέος Ἑλληνομνήμων, τόμ. Δ' (1907), σ. 417 - 466. Ν. Βέη, Περὶ τοῦ ἱστορημένου χρησιμολογίου τῆς κρατικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου (codex Graecus, fol 62 - 297) καὶ τοῦ θυροῦ τοῦ Μαρωμαρμένου βασιλιᾶ, Byzantinische Neugriechische Jahrbücher, τόμ. ΙΓ', 1936 - 1937 καὶ ἀνάτυπον ἐν Ἀθήναις 1938, ὡς καὶ τὴν ἐκεῖ ἀναφερομένην πλουσίαν βιβλιογραφίαν. Ξ. Σιδερίδου, Περὶ τοῦ τάφου, τοῦ θανάτου καὶ τῆς σπάθης Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐν τῷ βιβλίῳ Πολιορκία καὶ ἁλώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453 συγγραφεῖσα μὲν ὑπὸ τοῦ διασήμου καὶ σοφοῦ ἀρχαιολόγου Α. Δ. Μόρτμαν (πατρός), μεταφρασθεῖσα δὲ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Α. Βαφειάδου Λεσβίου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1909, σ. 174 - 209. Γ. Ζώρα, Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, "Ἐνθ' ἀν.

Ρωμαῖοι καὶ ἐδιάβησαν ν' ἀμποδίσουνε τοὺς Τούρκους, καὶ ἐτζακίσανε τοὺς Τούρκους, λέγοντας ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εἶναι πολλοί, ἀμμή αὐτοὶ ἦτανε ὀλίγοι. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπάνω ἀπὸ τὰ τειχία ἐρρίχνασι τὰ λιθάρια καὶ τοὺς ἐτζακίσανε, διατὶ ἐλαβώσανε τὸν πρῶτο καπετάνιο τῶν χριστιανῶν, ὀνόματι Παῦλο, 595 καὶ ἔφνυε.

59r Ὡ, μέγα κακὸ εἰς τὴν δυστυχησμένην Κωνσταντινούπολι ! Ἀκόμη ὁ ἥλιος δὲν ἦτονε καλὰ σηκωμένος ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ὅπου δὲν ἦτονε δύο ὥρες τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπεριλάβανε τὴν ἐλεεινὴ πόλι. Καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐμπήκανε εἰς τὴν χώρα, ὅσοι χριστιανοὶ ἀντιστέκανε μὲ τὰ ἄρματά τους, 600 ὅλους τοὺς ἐκόφτανε, καὶ ὅσοι ἐπροσκυνούσανε, τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους, καὶ τοὺς γέροντες τοὺς ἀχαμνοὺς τοὺς ἐκόφτανε.

Τότε ἐδράμανε εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν τὴν περιβόητην, καὶ τὴν ἐκουρσέψανε καὶ ἐπήρανε τὶς ἀγίες εἰκόνες καὶ τὶς ἐτζακίζανε καὶ τὶς ἐτζαλοπατούσανε, καὶ τοὺς ἀγίους τοὺς ζωγραφισμένους τοὺς ἐβγάλανε τὰ ὀμμάτιά 605 τους. Ὅμοίως ἐδιάβησαν καὶ εἰς τὶς ἄλλες ἐκκλησίες καὶ εἰς τὰ μοναστήρια καὶ τὰ κουρσεύανε καὶ ἐπαίρνασι τὰ σκεύη, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ δισκοπότηρα καὶ ἄν ἄλλα ἔν' τῶν ἱερῶν. Καὶ ἐκαταγδύσανε καὶ ἐκουρσέψανε ὅλην τὴν χώρα. Καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐκλαίγανε καὶ ἀφωνάζανε φωνές εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἐτζακίζανε τὰ σεντούκια τῶν ἀρχόντων μὲ τὰ τζεκούρια καὶ εὐρίσκανε 610 πολλὰ φλωρία, νέα καὶ παλαιά, βίον πολὺ. Καὶ τόσο βίον ἠῦρνε ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τὰ ὀσπίτια, ὅτι ἐθάβμασε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τὸ πολὺ βίον, ὅπου εἶχανε κρυμμένο καὶ ἐδιάβη εἰς τὰ χέρια τῶν Τουρκῶν. Ὡ Ρωμαῖοι ἀκριβοί, μίξεροι καὶ κακότυχοι, ὅπου ἐφάνη εἰς τὸ φῶς τόσον βίον, ὅπου σᾶς ἐζήτα ὁ βασιλέας σας δανεικὰ καὶ δὲν τὰ δώσετε νὰ βοηθήσῃ τὴν χώρα 615 σας, μόνε τὸ ἀρνεῖσθε καὶ ἐλέγετε, ὅτι δὲν ἔχομε καὶ εἰμεσταν πτωχοί, καὶ τώρα τὰ ἐπήρανε οἱ Τοῦρκοι.

Λοιπὸν τότε ἔκραξε ὁ σουλτάνος καὶ ἠφέρανε ὅλα τὰ κούρση καὶ τὶς σκλάβους ὀμπρὸς του, ὅξω ἀπὸ κεῖνα ὅπου ἐπήρανε τὶς τρεῖς ἡμέρες, ὅπου 59v τοὺς ἔταξε. Καὶ ἠφέρανε ὀμπρὸς του ἐξήντα χιλιάδες σκλαβία χριστιανούς, 620 τὶς ὁποίους, λέγουνε, τὶς ἐδιαμέρασε εἰς τὸ φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ τὶς ἐδιαβάσανε ἐκεῖ διὰ νὰ φθαρθοῦνε, νὰ μὴν γυρίσουνε εἰς τὴν Πόλι. Τότε ὤρρισε καὶ ἐκατεβάσανε καὶ τὶς σταυροὺς ἀπάνω ἀπὸ τὰ μοναστήρια καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς ἐκκλησίες καὶ τοὺς ἐκαταπατούσανε. Καὶ ἐφθείρανε τὶς παρθένες καὶ ἐκάμανε μεγάλη πορνεία καὶ καταδίκη. Ὡ Θεέ μου, συμπάθησέ μου, 625 ὅπου γράφω τὰ κακὰ καὶ τὶς ντροπές, ὅπου ἐκάμανε εἰς τὸ γένος τῶν χριστιανῶν. Ἀς σωπάσω ! μεγάλη ὑπομονὴ τοῦ Θεοῦ ! Ἀμμή τὰ ἁμαρτήματά μας εἶναι καὶ ἐγίνῃ ἡ παραχώρησις τοῦ Θεοῦ ! Λοιπὸν, ὥσάν ἐκάμανε τὴ

νίκη, ὥρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἐκάμανε χαρὲς μεγάλες τρεῖς ἡμέρες, καὶ ἐδο-
ξάσθη πολλά, ὅπου ἐκέρδισε μίαν βασιλείαν μεγάλην τῶν δυστυχησμένων
630 Ρωμαίων.

Τότε ἔβαλε καὶ ἐκράξανε τὸν κὺρ Λούκα, ὅπου ἦτονε πρῶτος ἄρχος,
ὅπου ἐκράτειε τὰ σκευὴ τῆς βασιλείας καὶ ἦρθε ὁμπρὸς του· ὁμοίως καὶ τοὺς
ἄλλους ἄρχοντες. Τότε τοὺς εἶπε : « Διὰ τί δὲν ἐπαρακαλέσετε τὸν βασιλέα σας
νὰ μοῦν δώσῃ τὴν χώρα καὶ νὰ κάμῃ ἀγάπη ; » Τότε ἀποκρίθη ὁ κὺρ Λούκας,
635 τάχα νὰ ἔχῃ τὴν φιλία του, καὶ εἶπέ του : « Ἀφέντη, οἱ Γαλατιανοὶ καὶ οἱ
Βενετζᾶνοι δὲν τὸν ἀφήσανε, διὰ τὸ τοῦ ἐδώσανε φλωρία καὶ ἄρματα καὶ
σολδάτους πολεμιστᾶδες, καὶ τοῦ εἶπανε : « Κράτειε, καὶ ἐμεῖς σοῦ βοηθοῦμε·
μόνε μὴν παραδοθῇς εἰς τὸν Τοῦρκον ». ὦ, τὸν κακότηχο, ὅπου ἤθελε νὰ
κάμῃ φιλίαν μὲ τὰ ψέματα εἰς τὸν σουλτάνο, ὅπου αὐτὸς ὁ κὺρ Λούκας ὅλην
640 του τὴν ζωὴν ἦτονε διαστρεμμένος ἄνθρωπος, καὶ τὸ περισσότερο ὅπου ἐκα-
τάδωσε καὶ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, τὸν πρῶτόν του βεζύρη, καὶ εἶπε : « Ἀφέντη, ὁ
Ἀλῆ πασᾶς ἦτονε πολλὰ φίλος τοῦ βασιλέου μας καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ
60^ο ἔστειλε συγχὰ γραφεῖς, ὅτι νὰ στέκῃ δυνατὸς νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ μὴν παρα-
δοθῇ. Καὶ ἰδὲς τὴν ἀλήθειαν, ὅπου λέγω : ἐγὼ ἔχω ἐδῶ καὶ τὰ χαρτία, ὅπου
645 ἔστειλε μὲ τὴν βούλλα του, ὅπου τὰ ἐφύλαγα ». Καὶ ὥς τὸ ἤκουσε ὁ σουλτά-
νος, ἐθυμώθη κατὰ πολλὰ καὶ ὥρισε νὰ χαλάσσονε τὸν Γαλατᾶ καὶ τὸν
Ἀλῆ πασᾶ ὥρισε καὶ τὸν ἐβάλασι ἔς τὸν πύργο δεμένον, καὶ ἔκαμε ἀφεν-
τικὰ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὸ βίό του. Καὶ ὅταν ἐδιάβῃ ὁ σουλτάνος εἰς
τὴν Ἀνδριανούπολιν, ὥρισε καὶ ἐκόψαν τὸ κεφάλι του. Καὶ πολὺ τὸν ἐκλά-
650 ψανε οἱ ἀνθρώποι του καὶ ὅλο τὸ φουρσᾶτο, διότις τὸν ἀγαποῦσανε πολὺ
ἀπὸ τὴν καλωσύνη του.

Καὶ τὸν κὺρ Λούκα τὸν ἐπλήρωσε κατὰ τὰ ἔργα του. Καὶ τί ἔκαμε ;
Αὐτὸς εἶχε τέσσαρους υἱούς, καὶ τὶς δύο τοὺς ἐσκοτώσανε εἰς τὸν πόλεμο,
καὶ τοῦ τρίτου ἔκοψε τὸ κεφάλι του ὁ σουλτάνος καὶ τὸν μικρότερον τὸν ἐπῆρε
655 ὁ σουλτάνος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ τὸν κὺρ Λούκα ἔκοψε τὸ κεφάλι
του¹. Ὅμοίως καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντες τῆς Πόλης. Ὅμοίως ὥρισε καὶ

628 μεγάλε 637 σολιάδους 638 τὸ 647 - 648 ἀφετικά

¹ Ὁ χρονογράφος, συμφωνῶν εἰς τοῦτο μὲ τὸν Σφραντζῆν, παρουσιάζει τὸν
κὺρ Λούκαν (Λουκᾶν Νοταρᾶν) ὑπὸ τὴν πλέον σκοτεινὴν ὄψιν, λέγων ὅτι : « Ὁ κὺρ
Λούκας ὅλην του τὴν ζωὴν ἦτονε διαστραμμένος ἄνθρωπος ». Ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ ἐπει-
σοδίου Ἰουστινιανοῦ - Νοταρᾶ, κατηγορεῖ τοῦτον ὡς προδῶσαντα εἰς τὸν Μωάμεθ
τὸν Ἀλῆ πασᾶν, κατηγορία ἣτις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὑπὸ τοῦ Λούκα (σ. 299 - 300) :
« Ὁ δὲ δοῦξ (δηλ. ὁ Νοταρᾶς) ἀπεκρίνατο (ἐνν. πρὸς τὸν Μωάμεθ) : "κύριε, οὐκ
εἶχουμεν τόσην ἡμεῖς ἐξουσίαν τοῦ διδόναι σε τὴν πόλιν, οὐδὲ βασιλεὺς αὐτός, ἄλλως ὅτι
καὶ τινες τῶν σὼν ἐδυνάμουν τὸν βασιλέα ἐν λόγοις γράφοντες μὴ φοβοῦ, οὐ γὰρ ἰσχύει

ἐκόψανε τὸ κεφάλι τοῦ μπάϊλου τῶν Βενετζάνω ἀντάμα μὲ ἓνα του νιόν.
 Ὅμοίως ἔκοψε καὶ ὅλους τοὺς Βενετζάνους, τοὺς τζιντιλόμους, ὅπου ἠδρέ-
 660 θησαν ἐκεῖ ἔς τὴν Πόλι. Ἐκοψε καὶ τὸν μπάϊλον τῶν Ταρακονέζων μὲ τοὺς
 ἑξι τζιντιλόμους, ἀμμὴ διατὶ εἶχανε πιστῇ σκλάβοι καὶ ἐξαγοράστησαν διὰ
 ἑξι χιλιάδες φλωρία, τοὺς ἄφησε.

Τότε ἐτελείωσε ὅλες τὶς χαρές, ὅπου ἔκαμε εἰς τὴν κακομοίρα Πόλι.
 Ὅμοίως εἶχε στείλει καὶ εἰσὲ ὄλην τοὺς τὴν βασιλεία καὶ ἔκαμαν χαρές. Καὶ
 665 τότε ἔδωσε θέλημα τοῦ φουσσάτου καὶ ἐδιάβη πασαεῖς εἰς τὸν τόπον του
 χαρούμενος. Ὁ μεγάλη καταδίκη, ὅπου ἐγίνη εἰς τὴν Βασίλισσα τῶν πόλεων
 τοῦ κόσμου ὅλου, ὅπου ποτὲ δὲν ἐγίνη εἰσὲ καμμίαν χώρα ὥσάν ἐγίνη εἰς
 τὴν ἑλεεινὴ Πόλι! Καὶ λέγουσιν κάποιοι ὅτι ὁ Τοῦρκος ἔκαμε τὴν ἀντιμοιβή
 670 τῆς Τρωάδας, ὅπου ἔκάμανε οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐπειδὴ ὁ Τοῦρκος κρατεῖ ἀπὸ
 τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἀνατολῆς ἐξεργδικιώθη εἰς τὴν Πόλι. Τότε ἔκαμε ὁ
 σουλτὰν Μεχεμέτης νὰ τὸν ἐλέγουνε Χογκιάρ, ἡγουν αὐτοκράτωρ καίσαρα.
 60ν Τὸν Ἀλῆ πασᾶ ἤθελε νὰ τοῦ κόψη τὸ κεφάλι του πρωτύτερα, ἀμμὴ διὰ
 τοὺς γιαννιτζήρους δὲν ἠμπόρειε, διατὶ τὸν ἀγαπούσανε πολλὰ.

*
* *

Λοιπὸν ἡ ἀνάλωσις τῆς ἑλεεινῆς Πόλης ἐδιάβησαν τὰ θλιβερὰ μαντᾶτα
 675 εἰσὲ ὄλην τὴν οἰκουμένην. Καὶ ὥσάν ἐμάθανε οἱ ἄρχοντες οἱ ἀφεντάδες, ὅπου
 ἦταν ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, ἐτοιμάστησαν νὰ φύγουνε νὰ
 πάνε εἰς τὴν Φραγκία. Ἀμμὴ ὁ σουλτάνος ἔστειλε νὰ ἔχουνε ἀγάπη μετ'
 αὐτοὺς, καὶ ἐοιτάθησαν πολλὰ πικραμένοι καὶ λυπημένοι. Καὶ οἱ Ἀλβανῖτες
 680 ὅπου ἦταν ἔς τὸ Μορέα, ὡς ἐμάθανε, πῶς οἱ ἀφεντάδες θέλουνε ν' ἀφή-
 σουν τὸν τόπον νὰ πάνε εἰς τὴν Φραγκία, ἀπιστήσανε καὶ ἐσηκώσανε κεφάλι,

667 ποτὲ : τὲ cod. 673 ὑπώρηδ

καθ' ἑμῶν". Τοῦτο γοῦν ὑπέλαβεν ὁ τύραννος διὰ τὸν Χαλίλ πασίαν». Παρ' ὅλα ταῦτα
 προεκάλεσε τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ Μωάμεθ, ὅστις καὶ αὐτὸν ἀπεκεφάλισε καὶ τὸν τρί-
 τον υἱὸν παρέλαβεν εἰς τὴν «ὕπηρεσίαν» του καὶ τὸν νεώτερον υἱὸν ἐφόνευσε (βλ.
 Ν. Τωμαδάκη, Δούκα - Κριτοβούλου - Σφραντζῆ - Χαλκοκονδύλη, Περὶ ἀλώσεως
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), "Ενθ' ἀν., σ. 160).

* Τὸ αὐτὸ ὑποστηρίζει καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης (σ. 166 - 167) γράφων : «Δοκεῖ δὲ
 ἡ ξυμφορὰ αὐτῇ μεγίστη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην γενομένων ὑπερβαλέσθαι τῷ πάθει, καὶ
 τῇ τῶν Ἰλλίου παραπλησίαν γεγονέναι, δίκην γενέσθαι τοῦ Ἰλλίου ὑπὸ τῶν βαρβάρων τοῖς
 Ἕλλησι (πασσινδὶ) ἀπολουμένοις, καὶ οὕτω τοὺς Ῥωμαίους οἶσθαι ξυμβῆναι, τὴν τίαν
 ἀφίχθαι τοῖς Ἕλλησι τῆς πάλαι ποτὲ γενομένης Ἰλλίου ξυμφορᾶς».

καὶ ἐκάμανε πρῶτον καπετάνιον τὸν Πέτρο Κλάδο, κακοποιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐθυμήθη νὰ ἀφεντέψῃ τὸν Μορέα. Ἀμμὴ τὸν ἀφήσανε αὐτὸν καὶ ἐκάμανε τὸν κὺρ Μανοῦλ τὸν Κατακουζηνό.

Τότε ἀρχίσανε καὶ ἐδιαγουμίζαν τὸν Μορέα. Τότε ἐστείλανε καὶ εἰς τὸν
685 σουλτὰν Μεχεμέτ, ὅτι νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ὀρίζουνε τὸν Μορέα καὶ νὰ τοῦ
δίνουνε χαράτζι. Εἰς τὴν αὐτὴ βουλὴ ἦτονε καὶ ὁ Ζαχαρίας ὁ Τζεντουριώ-
νης καὶ ὁ κὺρ Λούκας, οἱ πρῶτοι ἄρχοντες τοῦ Μορέως. Καὶ ἐγινέτονε
ἐποῦτο. Ἀμμὴ ὁ δεσπότης Δημήτριος καὶ δεσπότης κὺρ Θωμᾶς, οἱ δύο ἀδελ-
φοί, ἦτανε κοντὰ εἰς τὸν σουλτάνο, ὅπου ἦτανε ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως Παλαιο-
690 λόγου, ὅπου ἐσκοτώθη εἰς τὴν ἀνάλωσι τῆς Πόλης καὶ εἶπανε καὶ ἐπαραιο-
νέθησαν εἰς τὸν σουλτάνο διὰ τοὺς Ἀλβανῖτες, πὼς ἐσηκώσανε κεφάλι. Καὶ
τότε τοὺς ἔδωσε τὸν Τουραχάνη, μὲ καμπόσο φουσσάτο, καὶ ἐπηγαίνανε
ἀντάμα μὲ τοὺς δεσπότες εἰς τὸν Μορέα. Καὶ ὥς τὸ ἔμαθαν οἱ Ἀλβανῖτες,
ἐμαζώκησαν καὶ ἐβάλανε τὶς γυναῖκες τοὺς καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς εἰς ἐδνα-
695 τοὺς τόπους. Καὶ αὐτοὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐκρατοῦσαν τὸν τεῖχο τοῦ Ἑξαμι-
λίου, νὰ μὴν τοὺς ἀφήσουνε νὰ ἐμποῦσι εἰς τὸν Μορέα.

61r Καὶ τότε ἔσωσε καὶ ὁ Τουραχάνης μὲ τοὺς δεσπότες καὶ ἐκάμανε πόλε-
μον καὶ ἐτζακίσανε τοὺς Ἀλβανῖτες. Καὶ τὴν δευτερονύκτια ἐφύγανε καὶ ὁ
Τουραχάνης ἐμπῆκε εἰς τὸν Μορέα μὲ τοὺς δεσπότες. Ἐσώσανε καὶ ἐπιά-
700 σανε Ἀρβανῖτες, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ ἕως δέκα χιλιάδες ψυχές, καὶ
ἄλλους ἐκόψυνε καὶ ἄλλους ἐκάμανε σκλάβους. Καὶ ἐγυρίσανε ὀπίσω ὁ Του-
ραχάνης μὲ τὶς δεσπότες καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν Αἶνο καὶ ἠθέλανε νὰ τὴν
ἐπολεμήσουνε. Ἀμμὴ ἐπαραδόθη μὲ ἀγάπη νὰ δίδῃ χαράτζι.

Καὶ τότε ἐστείλανε οἱ Ἀλβανῖτες ἀπὸ τὸν Μορέα, ὅτι νὰ κάμουνε ἀγάπη
705 μὲ τοὺς δεσπότες καὶ νὰ τοὺς ἐπιστρέφουνε εἴτι καὶ ἂν ἐπῆραν ἀπὸ τὸν
Μορέα. Καὶ ἐμπῆκε εἰς τὴν μέση ὁ Τουραχάνης καὶ τοὺς ἔκαμε τὴν ἀγάπην
μὲ τοὺς δεσπότες. Καὶ ὁ Τουραχάνης ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι εἰς τὸ
σπίτι του καὶ οἱ δεσπότες ἐγυρίσανε εἰς τὸν Μορέα, εἰς τὴν Μεσηθρᾶ, εἰς
τὴν ἀφεντία τοὺς.

710 Καὶ ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης ἐσήκωσε πόλεμον καταπάνω τῶν Βουλγάρων
διὰ νὰ πολεμήσῃ νὰ πάρῃ τὸ κάστρο τὸ Νόβο Γράδο, ὅπου ἔναι κοντὰ εἰς
τὸν Ντούναβι ποταμόν. Καὶ ἐδιάβη καὶ τὸ ἀπόκλεισε μὲ πολὺ φουσσάτο.
Καὶ δὲν εἶχε τί κάμη, καὶ ἐπαραδόθη νὰ δίδῃ χαράτζι πᾶσα χρόνο καὶ νὰ
δουλεύουνε καὶ τὸ ἀσημοκοπεῖτο, ὅπου ἔναι ἐκεῖ.

715 Καὶ καμπόσοι χριστιανοί, ὥσων ἐμάθανε καὶ ἔρχεται ὁ σουλτάνος, ἐφύ-
γανε πρῶτύτερα καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν Σιδηροβία. Καὶ τότε ὁ σουλτάνος
ἐδιάβη καταπάνω τοῦ δεσπότη Γεωργίου τῶν Σερβίων. Ἀμμὴ, ὥς τὸ

683 κατακουζηνό 684 ἄρσανε 699-700 ἐπήλασαν semper in cod. 715 χρεῖανι
717 σηδερωβηᾶ

ἔμαθε ὁ δεσπότης, ἐπῆρε τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἐδιάβη καὶ ἐμίλησε μὲ
 τὸν Λουνιάδη, τὸν ρῆγα τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τὸν ἐπαρακάλεσε, ὥσῃ γενεὰ
 720 ὁποῦ τὸν εἶχε, ὅτι νὰ τοῦ βοηθήσῃ, ὁποῦ ἔρχεται ὁ σουλτάνος ἀπάνω εἰς τὴς
 χῶρες του μὲ πολὺ φουσοῦτο. Καὶ ὁ Λουνιάδης ἤρρε πρόφασιν ὅτι : « Ἐγὼ
 δὲν ἠμπορῶ νὰ σοῦ βοηθήσω, ὅτι ἔχω ἄλλα νὰ κάμω ». Καὶ ὥσῃ τὸν ἀπη-
 61v λόγιασε, δὲν εἶχε τί κάμῃ καὶ ἐγύρισε εἰς τὸν σουλτάνον καὶ ἔκαμε ἀγάπην
 μὲ δαῦτον καὶ νὰ τοῦ δίδῃ κάθε χρόνον εἴκοσι χιλιάδες φλωρία, καὶ ἔκαμε
 725 τὴν ἀγάπην. Καὶ περάσσοντας ὀλίγος καιρὸς, ἀπόθανε ὁ δεσπότης καὶ ἐκά-
 θησε εἰς τὴν ἀφεντία ὁ υἱὸς του ὁ Λάζαρος, ὁ ὁποῖος ἦτονε ὁ μικρότερος.
 Καὶ τοῦ μεγαλύτερου ἀδελφοῦ ἔβγαλε τὰ μάτια του καὶ τὸν ἐτύφλωσε· καὶ
 δὲν εἶχε τί κάμῃ καὶ ἐδιάβη τυφλὸς εἰς τὸν σουλτάνον καὶ ἐπαραπονέθη καὶ
 ἐγκάλεσε τὸν ἀδελφόν του. Καὶ ὡς εἶδε οὕτως, ἔστειλε καὶ τοὺς ἐπῆρε τὴν
 730 ἀφεντίαν τοὺς καὶ μόνον ὀλίγο τοὺς ἄφησε, ὅσο μόνον διὰ νὰ ζοῦνε.

Καὶ τὸν δεύτερον χρόνον ἐσήκωσε φουσοῦται ὁ σουλτάνος νὰ πάγῃ κατα-
 πάντῃ τῆς Οὐγγαρίας, νὰ πάρῃ τὸ Μπελιγράδι. Καὶ ἔστειλε ὁμπρὸς τὸν
 Ἀλῆ πασᾶ μὲ καμπόσο φουσοῦται καὶ ἀρμάτωσε καμπόσα κάτεργα. Καὶ
 ἔβαλε τὸν Κερίμ καπετὰν πασᾶ νὰ πάγῃ καταπάνω τοῦ βασιλέως τοῦ Τρα-
 735 πεζόντος. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐβγήκε μὲ τὰ φουσοῦτά του καὶ μὲ τοὺς γιαν-
 νιτζάρους καὶ ἐπήγαινε τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας. Καὶ ἐδιάβη ὁ πρίντζιπος
 τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸν ἐσυναπάντησε· καὶ ἔδωσέ του πολλὰ
 χαρίσματα μὲ χαρά, καὶ τοῦτο διατὶ ἐφοβάτονε εἰς τὸ γύρισμα ἀπὸ τὸ Μπε-
 λιγράδι, μήπως καὶ τοῦ πάρῃ τὴν ἀφεντίαν του.

740 Λοιπὸν ἐδιάβη ὁ σουλτάνος εἰς τὸ Μπελιγράδι καὶ ἔβαλε νὰ πολεμοῦνε
 τὰ τειχία. Καὶ εἶχε εἰς τὸν ποταμόν, τὸν Ντούναβι, ἕως διακόσια πλεούμενα
 σαῖκες, ὁ ὁποῖος ποταμὸς τρέχει σιμὰ εἰς τὰ θεμέλια τοῦ κάστρου. Καὶ τὰ
 εἶχε ἀρματωμένα διὰ νὰ μὴν ἐρθῇ βοήθεια ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν ἀπὸ πάντῃ
 καὶ τὸν ἐμποδίζῃ. Τότε ἄρχισε καὶ ἐπολέμα τὸ κάστρο, τὴν μερῆα τῆς στε-
 745 ρείας. Καὶ ὁ ρῆγας τῆς Οὐγγαρίας Μαθαῖος ἐτοίμασε καὶ αὐτὸς τὰ φουσοῦ-
 σάτά του καὶ ἐπήγαινε τὸ μέρος τοῦ χείλου τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἔσυρνε καὶ
 62v πολλὰ πλεούμενα, ὁποῦ εἶχε εἰς τὸ Μπουδούνι, καὶ ἐρχόντησαν ἀπὸ τὸν
 ποταμὸν τὸν Ντούναβι, διὰ νὰ ἀβιστήρῃ τὴς σαῖκες τοῦ σουλτάνου, ὁποῦ εἶχε
 καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ποταμόν. Καὶ τότε ἔσωσαν καὶ ἀβιστήρσαν. Καὶ πολέμου
 750 γενομένου, ἐνίκησε ὁ Οὐγγαρος ὁ ρῆγας τὴν ἀρμάδα τοῦ Τούρκου καὶ ἐπῆρε
 του καὶ εἴκοσι πλεούμενα καὶ ἐφουντάρῃ καὶ ἐβούλιαξε τὰ περισσώτερα
 καὶ ἐσκότωσε πολλοὺς Τούρκους· καὶ ἐπνίγησαν καὶ πολλοὶ καὶ οἱ ἐπίλοιποι
 ἀβιστηρήσανε εἰς τὴν γῆ καὶ ἐγλυτώσανε. Καὶ ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης, ὥσῃ

719 γενεὰ 722 ἠμπορῶ 736 πρίντζι-τζηπος 742 ὁ add. 744 - 745 σερείας
 750 οὐγγαρος

εἶδε τὸν ἱζακισμό τῆς ἁρμάδας του, ἐμάζωξε ὅσα πλεούμενα ἐγλυτώσανε καὶ
755 ἔβαλε φωτιά καὶ τὰ ἔκαιρε διὰ τὰ μὴν τὰ πάρουνε οἱ Οὐγγαροὶ καὶ τὰ
ἁρματώσουνε.

Καὶ ὁ Λουνιάδης ἔκαμε συντροφίαν μὲ τὸν Καπεστράνο, τὸν ἀδελφὸ
τοῦ ἀγίου Φραντζέσκου, τὸν ὁποῖον τὸν ἔστειλε ὁ Πάπας εἰς τὴν Οὐγγαρία
διὰ τὰ καταπάγη τοὺς αἰρετικούς. Καὶ ἦτον εἰς βοήθειαν τῶν χριστιανῶν,
760 ὁποῦ τοὺς ἔβαλε καὶ ὁμονοίασανε τὰ πάνε καταπάνω τῶν Τούρκων, τὸ
ὁποῖο μὲ τίς διδαχάς, ὁποῦ ἔκαμνε, ἐδιάβη καὶ εἰς τὸ Μπελιγράδι καὶ τοὺς
ἔλεγε ὅτι τὰ σταθοῦνε ἀνδρεῖοι καταπάνω τοῦ Τούρκου. Καὶ τοῦτο ἦτον
πρὶν τὰ ἔλθῃ ὁ σουλτάνος εἰς τὸ Μπελιγράδι.

Λοιπὸν ὁ Καραγιὸς πασᾶς τῆς Ρούμελης, ἐκεῖ ὁποῦ ἐπολεμούσανε τὸ
765 Μπελιγράδι τὸν ἐσκοτώσανε μὲ τὴν λουμπάρδα. Καὶ ἐπικράθη πολὺ ὁ σουλ-
τάνος καὶ εἶπε, ὅτι : « Ἐτοῦτος ὁ πόλεμος δὲν μοῦ ἀρέσει, διατὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν
δὲν εἶδα καλὸ σημάδι ». Ἀμμὴ ὥσάν ἦρθε ἡ μέρα ὁποῦ ἤθελε τὰ πολεμήσῃ
τὸ κάστρο, εἶδε τοὺς γιαννιτζάρους καὶ ἀνεβαίνανε ἀπὸ τὰ τειχία μὲ
τίς σκάλες καὶ ἐμπαίνανε μέσα, θαρρῶντας πῶς τὸ παίρνουσι. Καὶ ἀρχί-
770 σανε τὰ διαγυμίζουνε διατὶ ἐθαρρῶσανε ὅτι ἐφύγανε οἱ Οὐγγαροὶ καὶ
ἀφήσανε τὸ κάστρο. Ἀμμὴ ὁ Λουνιάδης, ὁποῦ ἦτον κρυμμένος μέσα
μὲ τοὺς ἀνθρώπους του εἰσὲ κρυφὸν τόπον τῆς χώρας, ἐβγήκε καὶ ἐλάλησε
62ν τὴν τρουπέττα καὶ ἐδράμανε ὅλοι καταπάνω τῶν Τουρκῶν καὶ τῶν γιαν-
νιτζάρων. Καὶ ὥσάν τοὺς εἶδανε ἀφνίδια, ἐνεκρώθησαν. Τότε ἐφεύγανε.
775 Καὶ ὅσους ἐσώνανε, ἐσκοτώνανε καὶ οἱ ἐπίλοιποι, ἐγκρεμιζόντησαν ἀπὸ τὰ
τειχία καὶ ἐγλυτώσανε ὀλίγοι. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐβγήκανε ὅξω ἀπὸ τὸ κάστρο ὁ
Λουνιάδης μὲ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ ἐδιάβη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς
ἐπάτησε καὶ ἐπῆρε τίς λουμπάρδες τοὺς ὅλες διατὶ ἐφεύγανε οἱ Τούρκοι.
Τότε ἀνέμεινε πικραμένος ὁ σουλτάνος, ὁποῦ ἀνέμεινε χωρὶς λουμπάρδες,
780 καὶ δὲν εἶχε μὲ τί τὰ πολεμήσῃ τὸ κάστρο.

Τότε ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε ἀπὸ κεῖ. Καὶ οἱ Οὐγγαροὶ ἐτρέχανε ἀπὸ πίσω
του διὰ τὰ διαγυμίσουν τίς τέντες του. Καὶ ὡς εἶδε ὁ σουλτάνος ταῦτα
ἐμανιώθη καὶ εἶπε ὅτι τὰ γυρίσουνε ὀπίσω, τὰ σταθοῦνε τὰ πολεμήσουνε.
Καὶ εἰσὲ τούτην τὴν ἀνακάτωσι, ὁποῦ ἦρθαν οἱ Οὐγγαροὶ τὰ διαγυμίσουνε,
785 λέγουσιν ὅτι ἐσκοτίωσε ἀτὸς του ἕναν Οὐγγαροῦ ὁ ὁποῖος Οὐγγαρος τὸν ἐλά-
βωσε εἰς τὸ σιῆθος, ἀμμὴ δὲν τὸν ἔβλαψε. Καὶ ἐπολεμούσανε ἀνδρειωμένα
μία μερῆα καὶ ἄλλη διὰ τὰ γλυτώσουνε τίς λουμπάρδες. Καὶ πάλι ἐτράκισαν
οἱ Οὐγγαροὶ τοὺς Τούρκους. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐμανιώνετο εἰς τὸ φουσαῖτό
του, ὁποῦ οἱ γιαννιτζάροι δὲν ἐμπαίνασι εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐφοβέριζε τὸν
790 γιαννιτζάραγα τὰ τοῦ πάρη τὴν ζωὴν του. Ἀμμὴ ὁ γιαννιτζάραγας τοῦ εἶπε :

778 τις 776 πικρὰ - πικραμένος 783 γιγρήσουνε 789 ἐφοβώρηξ

«Οἱ γιαννιτζάροι εἶναι λαβωμένοι καὶ ἄρρωστοι ἀπὸ τὶς λαβωματὲς καὶ ἔμειναν ὀλίγοι, καὶ δὲν ἠθέλανε νὰ ἐμποῦσι 'ς τὸν πόλεμο». Καὶ διὰ τοῦτο τὸν φοβερισμόν ἐμπῆκε εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἐσκοτώσανε πολεμῶντας, καὶ ὁ Λουνιάδης διώχοντας Τούρκους· ὁμοίως καὶ οἱ Οὐγγαροί.

795 Καὶ ἐκεῖ ἤρθανε ἑξὶ χιλιάδες Τούρκοι ἐξαποστειμένοι, ὅπου τὶς ἔστειλε ὁ σουλτάνος, καβελλάρους διαλεκτούς, καὶ ἐβάλανε εἰς τὴν μέση τοὺς Οὐγγάρους, καὶ δὲν τοὺς ἀφίνασι νὰ ἐβγοῦσι ἀπὸ τὶς βάρες, ὅπου ἐρχόντησαν εἰς βοήθειαν τοῦ Λουνιάδη, καὶ ἐσκοτώσανε πολλοὺς διὰ νὰ γλυτώσουνε τὶς
799 τέντες καὶ τὶς λουμπάρδες. Τότε πάλι ἐδυναμώσανε οἱ Τούρκοι καὶ ἐγυρί-
63v σανε εἰς τὶς τέντες τοὺς καὶ τὶς λουμπάρδες τὶς ἐπήρανε οἱ Οὐγγαροί.

Καὶ ὥσάν εἶδε ὁ σουλτάνος ἔτοιμας λογῆς, τὴν δευτερονύκτια ἐσηκώθη, διατὶ εἶδε τὸ φουσοῦτό του καταλαβωμένο καὶ κακὰ γεναμένο. Ἐσηκώθη καὶ ἔφυγε ἀπὸ κεῖ καὶ ἐφοβάτονε μήπως καὶ θέλουν ἐρθῇ οἱ Οὐγγαροὶ ἀπὸ πίσω του καὶ τὸ κάμουνε ὥσάν καὶ πρῶτα. Καὶ ἃ δὲν ἤθελε λαβωθῇ ὁ Λου-
805 νιάδης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λαβωματέα ἀπόθανε εἰσὲ ὀλίγες ἡμέρες, πάλι ἐκυνῆγα τὸν σουλτάνο ἀπὸ πίσω. Καὶ τὸ περισσότερο ὅτι ἔπιασε πολὺν θανατικὸν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἀποθάνασιν πολλοί. Καὶ ἄφησε ὁ Λουνιάδης μεγαλώτατο ὄνομα. Τότε ἐκάθησε εἰς τὸ ρηγάτο ὁ υἱὸς του ὁ Μαθαῖος, καὶ αὐτὸς ἀνδρειωμένος. Τότε ὥσάν ἐγύρισε ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ ἐσυνάντησε
810 τὰ παιδία του, καὶ ἔκαμε μεγάλες χαρὰς καὶ ἐκάλεσε καὶ ἐδιάβησαν ἀπὸ πᾶσαν τόπον ἀφεντάδες Τούρκοι καὶ Χριστιανοί. Καὶ ἐδιάβησαν πολλοὶ καὶ πολλὰ χαρίσματα τὸν ἐδιαβάσανε καὶ ἐκάμανε παιγνίδια καὶ μεγάλες χαρὰς.

Καὶ ὥσάν ἀπεράσανε οἱ χαρὰς, ἔστειλε εἰς τοὺς δεσπότες τοῦ Μορέως, ὅτι νὰ τοῦ στείλωνε τὸ χαράτζι, καὶ τοὺς ἐγύρευε ἀφορμὴ διὰ νὰ σηκώσῃ
815 πόλεμον, νὰ πάγῃ καταπάνω τοὺς. Καὶ ἔστειλε μαντατοφόρους εἰς αὐτοὺς. Καὶ ὁ μαντατοφόρος τοὺς ἤρξε εἰσὲ σκάνταλα καὶ δὲν τοῦ δώσανε ἀπόκρισι, λέγοντας: «Δῶσε ἐσύ, δῶσε καὶ ἐσύ», ἕνας τὸν ἄλλον μὲ τοὺς Ἀλβανῖτες. Τότε ἐγύρισε ὁ μαντατοφόρος εἰς τὸν σουλτάνο καὶ εἶπέ του τὴν ὑπόθεσι. Καὶ πάλι ἐμετάστειλε ὅτι νὰ τοῦ δώσουνε τριῶν χρόνων χαράτζι, καὶ τοῦτο
820 διὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ σκανταλίζονται περισσότερο καὶ νὰ πολεμοῦσι ἕνας τὸν ἄλλον. Τότε δὲν ἐστέρξανε νὰ δώσουνε χαράτζι μηδὲ ἕνα, μηδὲ τρίτο, μόνον ἐμαλώσανε ἀνάμεσόν τοὺς. Ἐμάζωξε φουσοῦτο καὶ ἔδωσέ το τοῦ Με-
825 χεμὲτ πασᾶ καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὰ σύνορα τῆς Οὐγγαρίας μὲ ὀδοήντια χιλιάδες φουσοῦτο διὰ νὰ κρατῇ καὶ νὰ φυλάγῃ, νὰ μὴν κατεβοῦνε οἱ Οὐγγαροί. Καὶ
63v ὥσάν ἐδιάβῃ ἐκεῖ, ἡ Οὐγγαρία ἤτονε εἰρηνεμένη. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Πόσιν καὶ ἐπολέμησε καὶ ἐπῆρε ὀλίγα καστέλλια. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβῃ εἰς τὸν Νιούναβιν, νὰ φυλάγῃ ἕνα κάστρο ἐδικὸ τοὺς τούρκικο μήπως καὶ ἐρθοῦνε οἱ Οὐγγαροὶ καὶ τὸ κουρσέψουν.

809 ἐσοπνότησαι 815 πάντοτε

Τότε ὁ σουλτάνος ἐτοιμάσθη καὶ ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη
830 εἰς τὸν Μορέα καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Κόρινθο, νὰ πολεμήσῃ νὰ πάρῃ καὶ τὰ
ἄρματα τῆς, ὅπου εἶχε πολλὰ καὶ ὁμορφα. Ἀμμὴ δὲν τὴν ἐπῆρε τότε. Καὶ
ἀπὸ κεῖ ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὰ Βασιλικά. Ἀμμὴ ἐγύρισε καὶ ἔβαλε ἀπάνω
εἰς τὸ Φλιούρι, ψηλὸν τόπον, καὶ ἀποκλείσανε τὴν Κόρινθο τάχα διὰ νὰ
835 ἦρθε ὁ Τοῦρκος. Καὶ ἦτονε ἀφέντης μέσα εἰς τὴν Κόρινθο, ὅπου τὴν ἐκν-
βέρνα, ὁ κύρ Λούκας καὶ ὁ Ἀσάνης, ὁ ὁποῖος δὲν ἠδρέθη ἐκεῖ μέσα. Ἀμμὴ
ὥς τὸ ἔμαθε, ἐδιάβη εἰς τὸ Ἀνάπλι, ὅπου ἦτονε τῶν Βενετζάνω, καὶ ἐπῆρε
πλεούμενα καὶ τὰ ἐφόρτωσε φαγητά, παξιμάδια καὶ ἄλλα καὶ πολεμιστᾶδες,
καὶ ἐδιάβη διὰ θαλάσσης εἰς τὴς Κεχρές, ὅπου τὴς ἐλέγανε παλαιὰ Οὐϊκα.
840 Καὶ ἐβγήκανε καὶ ἐδιάβησαν διὰ νυκτὸς μέσα εἰς τὴν Κόρινθο, κρυφὰ ἀπὸ
τὴς Τοῦρκους.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐδιάβη μέσα εἰς τὸν Μορέα καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Ταρσό,
καὶ ἄφησε καὶ ἐπολεμούσανε τὴν Κόρινθο καὶ ὁ Τόκκος, ἕνας ἀπὸ τοὺς
Μοραῖτες, καὶ ἐμάζωξε πολλοὺς Μοραῖτες, λέγοντας νὰ ἀντισταθῇ τοῦ σουλ-
845 τὰν Μεχεμέτ. Καὶ ἐδιάβη καὶ ἐστάθη ἀπάνω εἰς τόπον λεγόμενον Φλιούρι,
εἰσὲ δύνατον τόπον. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐδιάβη καὶ ἐπῆρε τὸν Ταρσό. Καὶ
ἐπῆρε τριακόσα παιδιά καὶ ἐπῆρε τοὺς Ρωμαίους ὅλους καὶ ἔβαλε Τοῦρκους
φυλάκτορες.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη καὶ ἐπῆρε ἄλλον ἕνα καστέλλι, τὸ λέγουνε Ροῦμ-
850 πηδα, καὶ ἄλλον ἕνα καστέλλι, τὸ λέγαν Ἀκρίβα. Καὶ εἶχανε φυλάξει τὰ
παιδιά τοὺς καὶ τὴς γυναῖκές τοὺς καὶ αὐτοὶ ἀντιστάθησαν καὶ ἐπολεμού-
σανε τρεῖς ἡμέρες καὶ ἐσκοτώθησαν πολλοὶ Τοῦρκοι. Καὶ ὥσάν εἶδανε οὕτως
649 ἠθέλανε νὰ πάνε, νὰ τὸ ἀφήσουνε. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ μέσα ἐστείλανε
μαντατοφόρους, οὗ νὰ παραδοθοῦνε καὶ νὰ κάμουναι ἀγάπη καὶ μὲ τοιοῦτο
855 οὗ νὰ τοὺς φυλάξῃ ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν γιαννιτζάρων, ὅπου ἐλαβώθησαν
πολλοὶ εἰς τὸν πόλεμον. Καὶ οὕτω ἔστερξε, ἀμμὴ νὰ ἐβγοῦνε ὅλοι οἱ χρι-
στianiνοὶ νὰ σταθοῦνε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι. Καὶ οἱ χριστιανοί, ὥς ἤκού-
σανε αὐτά, ἐφύγανε οἱ περισσότεροι. Ἀμμὴ ἐπῆρε τὰ παιδιά τοὺς, καὶ ὅσους
ἐπίασε ἔκοψε τὰ χέρια τοὺς καὶ τὰ πόδια τοὺς. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη μέσα εἰς
860 τὴν Μαντίνεια, τὰ μέρη τῆς Καλαμάτας καὶ εἰς τὴν χώρα τὴν Πατζανίκα.
Καὶ ἐκράξανε τὸν κύρ Μανοῆλ τὸν Κατακουζηνό, ὅπου ἦτονε καπετάνιος τῶν
Μοραῖτῶν καὶ τῶν Ἀλβανιτῶν, καὶ ἦτονε εἰς βοήθειαν τοῦ σουλτάνου, καὶ
ἠνάγκαζε νὰ παραδίδονται τὰ κάστροι τοῦ Μορέος εἰς τὸν σουλτάνο. Ἀμμὴ
κάποιοι χριστιανοὶ Μοραῖτες δημηγέρες, εἶπανε τοῦ σουλτάνου οὗ : «Ὁ κύρ

836 - 837 ἀμίσος 838 παξιμάδι 847 ante Τοῦρκους rom cod. deletit
854 μαντοφόρους 860 μαντήγια in margine 861 κατακουζηνῶ 863 μωρέους

865 *Μανοῦλ ὁ Κατακουζηνὸς ἔλεγε ὅτι νὰ κρατοῦμε δυνατὰ νὰ μὴν παραδιδο-
μεσταν εἰς τὴν ἀφεντία σου». Καὶ ὥς τὸ ἤκουσε ὁ σουλτάνος, τοῦ ἔκακο-
φάνη πολλά καὶ τὸν ἐδίωξε ἀπὸ τὸ φουσσᾶτό του· καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν
ἀκολουθῇ, ἀλλὰ μὴδὲ τὰ λόγια του, μὴδὲ τὴ βουλή του δὲν τὴν ἤθελε.*

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη ὁ σουλτάνος καὶ ἐπολέμα τὴν Μαντίνεια. Ἀμμὴ
870 *ἦτονε δυνατὸ κάστρο καὶ δὲν ἠμπόρειε νὰ τὸ πάρῃ. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη*
*καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ βουνὸ τοῦ ἁγίου Ἑλίας, ὅπου ἔναι τὸ μέρος τῆς Μεξη-
θρᾶς, τὸ ὁποῖο βουνὸ τὸ λέγασιν παλαιὰ Ταγέτο. Ἐκεῖ ἦτανε πολλοὶ Ρωμαῖοι*
μαζωμένοι καὶ ἦτονε καὶ ὁ δεσπότης Δημήτριος. Καὶ δὲν ἠμπόρειε νὰ πάρῃ
*ἐκεῖ, καὶ ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Λακωνία, κάτω τὰ μέρη τῆς Μεξη-
875 θρᾶς. Καὶ ἐθυμήθη νὰ πάρῃ τὴν Μονοβασία, διατὶ ἔφυγε ἕνας ἀπὸ τοὺς*
*ἄρχοντες τοῦ Μορέως, ὅπου ἐκράτειε τὴν Μαντίνεια καὶ δὲν ἄφινε νὰ παρα-
δοθῇ εἰς τὸν σουλτάνο. Ἀμμὴ ὥσάν τοῦ εἶπανε ὅτι τὸ κάστρο ἡ Μονοβα-
σία ἔναι δυνατὸ κάστρο καὶ δὲν ἔχει παρμό, ἐγύρισε ὀπίσω καὶ ἐδιάβη εἰς*
64v *τὸ παλαιὸ Μουχλί, ὅπου ἦτονε εἰσὲ δαῦτο κυβερνήτης ὁ ἀφέντης ὁ Ἀσάνης*
880 *Δημήτριος. Καὶ ἐδιάβη μὲ ὅλα του τὰ φουσσᾶτα καὶ ἐτεντῶσαν τὸ γῦρο*
καὶ ἀπὸ τὸν κάμπο. Τὸ ὁποῖο Μουχλί στέκει ἀπάνω εἰσὲ μίαν κορφὴν βουνοῦ
*καλὰ ἀρματωμένο καὶ δυνατὸ, διατὶ εἶχε τὸ γῦρο τρία τεῖχη, καὶ οἱ Τοῦρ-
κοὶ ἐπῆρσαν τὸ νερό τους, ὅπου ἦτονε ὅξω τοῦ κάστρου.*

Τότε ἔστειλε μαντατοφόρον ὁ σουλτάν Μεχεμέτης εἰς τὸν Ἀσάνη, ὅτι
885 *νὰ παραδοθῇ. Καὶ ὁ Ἀσάνης ἔδωσε ἀπόκρισι ὅτι : «Κάλλιο νὰ ἀποθάνωμε*
*παρὰ νὰ παραδοθῶμε». Τότε ὤρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἠφέρανε τὶς λουμπάρ-
δες καὶ τὶς ἐστήσανε κοντὰ εἰς τὰ τεῖχη καὶ εἰς τὶς πόρτες· καὶ ἐβαρούσανε*
καὶ ἐχαλοῦσανε τὰ τεῖχη. Καὶ εἶδε ὁ Ἀσάνης ὅτι ὁ πρῶτος τεῖχος δὲν θέλει
σταθῇ δυνατὸς εἰς τὶς λουμπάρδες καὶ τὸν ἐχαλοῦσανε. Καὶ ὥσάν εἶδανε οἱ
890 *Ρωμαῖοι σὺτως ἀρματώθησαν καὶ ἐβγήκανε ὅξω καὶ ἐπολεμοῦσανε. Ἀμμὴ*
δὲν ἠμποροῦσανε νὰ ἀντισταθοῦνε καὶ ἐμπήκανε μέσα ὃς τὸ κάστρο.

Τότε ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸν πρῶτον τεῖχον καὶ οἱ Ρωμαῖοι
*ἐμπήκανε εἰς τὸν δεῦτερον καὶ ἀντιστέκανε. Καὶ πάλι ἐρρίξανε τὶς λουμπάρ-
δες καὶ ἐρρίξανε ἕνα μέρος τοῦ τεύχου καὶ ἀπὸ τὸν δεῦτερον. Τότε οἱ*
895 *Ρωμαῖοι ἐμπήκανε καὶ εἰς τὸν τρίτον τεῖχον καὶ ἀντιστέκανε. Τότε ἐσώθη-
σαν τὰ φαγητά τους καὶ δὲν εἶχανε τί κάμῃ, ὅτι τοὺς ἐπολέμα ὀκτὼ ἡμέρες.*
*Καὶ ὁ Ἀσάνης καὶ ὁ κὺρ Λούκας, ὅπου ἦτανε πρῶτοι, ἐβγήκανε καὶ ἐδια-
βήσανε μὲ τὸ θέλημα τοῦ σουλτάνου, καὶ ἐδιάβησαν ἔξω, καὶ ἠῦρσαν τὸν*
σουλτάνο εἰς τὴν τέντα του. Καὶ ἐμίλήσανε διὰ νὰ κάμουνσι ἀγάπην. Καὶ ὁ
900 *σουλτάνος τοὺς εἶπε ὅτι : «Νὰ μοῦ παραδώσετε τὸ Μουχλί καὶ τὴν Πάτρα*

870 ὑπόρρη 873 καὶ εἶτονε καὶ ὁ δεσπότης δημήτριος in margine add. cod.
ὑπόρρη 888 ε - εἶδε 891 ὑπορούσανε 896 οἱ τὸς

- καὶ τὴν Ἀχαΐα μὲ τὰ σύνορά τους¹ καὶ ὅσον τόπον ἐπάτησε τὸ φουσσαῖτό μου ἐδῶ εἰς τὸ Μουχλί νὰ τὸν ἐξαγοράσετε. Τότε νὰ ᾄχουμε ἀγάπην». Καὶ ὁ Ἀσάνης τοῦ εἶπε : « Ἀφέντη, ἐγὼ δὲν ὀρίζω τόσα, ἀμμὴ νὰ στείλω λόγο τοῦ ἀφεντός μας, τοῦ δεσπότη Δημητρίου, ὁποῦ ἔναι εἰς τὸ βουνὸ τοῦ ἀγίου
- 905 Ἡλία, ὁποῦ τὸ ξέρει ἡ ἀρεντία σου, καὶ θέλει γενῇ τὸ θέλημά σου».
- 65r Καὶ τότε ἐδιάβη καὶ ἔστειλε λόγο εἰς τὸν δεσπότη Δημήτριον, ὅπως : « Ἐτζι παγαίνει ὑπόθεσις καὶ δὲν ἡμποροῦμε νὰ κάμουμε ἀλλέως, μόνε νὰ δώσωμε ἐτοῦτα ὁποῦ γυρεύει ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης καὶ νὰ κάμουμε ἀγάπη, εἴτε δὲ ἀλλέως εἶπε ὅτι θέλει τὰ πάρει μὲ τὸ σπαθὶ του». Καὶ ὁ δεσπότης
- 910 τοῦ ἔστειλε θέλημα ὅτι νὰ τὰ δώκῃ, νὰ γενῇ ἀγάπη, καὶ κάλλιο νὰ δώσῃ τὰ ὀλίγα νὰ γλυτώσῃ τὰ πολλὰ παρὰ νὰ χάσῃ καὶ τὰ ἐπίλοιπα τοῦ Μορέως. Τότε ἤρθε ἡ ἀπόκρισι καὶ ἐπαραδόθησαν εἰς τὸν σουλτὰν Μεχεμέτη. Καὶ ἐπερίλαβε τὰ κάστορη καὶ ἔβαλε φυλάκτορες εἰς αὐτὰ καὶ ἐξαγοράσανε οἱ ἑλεεινοὶ Μουχλιῶτες τὰ χωράφια τους καὶ τὰ ἀμπέλια τους, καὶ ἐδίδανε
- 915 καὶ δίδουνε χαράτζι. Τότε ὁ σουλτάνος ἐχάλασε τὸ κάστρο τὸ Μουχλί, καὶ πέτρα ἀπάνω εἰς πέτρα, καὶ τοὺς χριστιανούς τοὺς ἔβγαλε ὅξω καὶ ἐκαθήσανε εἰς τὰ χωρία ἕως τὴν σήμερον. Καὶ ἀπὸ κεῖ, ὥσάν τὰ ἐπερίλαβε ὅλα αὐτά, ἐπῆρε τὰ φουσσαῖτά του καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν θρόνον του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, χαρούμενος καὶ νικητής.
- 920 Καὶ περάσσοντας ὁ χρόνος, ἐπῆρε τὴν Ἀθήνα, διατὶ ἀπόθανε ὁ Νέρις ὁ Ἀτζιάβολος, Φιορεντῖνος δοῦκας, ὁποῦ ὥριζε τὴν Ἀθήνα μὲ τὰ σύνορά της. Ἀπόθανε καὶ ἄφησε τὴν γυναικά του μὲ ἓνα παιδί ἀρσενικό¹. Ἡ ὁποία

906 ὁπὸς 907 ὑποροῦμε 911 περὶ

¹ Εἶναι γνωστὰ τὰ γεγονότα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν τερματισμὸν τῆς κυριαρχίας τῆς φλωρεντινῆς οἰκογενείας τῶν Ἀντζαγιωλῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὅταν τῷ 1451 ἀπέθανεν ὁ Νέριος Β΄, δοῦξ τῶν Ἀθηναίων, ἀφῆκε χήραν τὴν ἐκ τῆς μεγάλης ἐπίσης οἰκογενείας τῶν Τζώρτζη καταγομένην, ὥραισιτάτην δὲ καὶ ραδιοῦργον σύζυγον αὐτοῦ Κιάραν, μετὰ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ Φραγκίσκου. Ἡ Κιάρα ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου τέκνου της, κατόρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐξουσίαν δι' ἴδιον λογαριασμὸν, ἐπιτυχοῦσα τὴν ἐπικύρωσιν τῆς πράξεώς της καὶ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε πλοῦσια δῶρα. Συνέβη τότε νὰ φθάσῃ εἰς Ἀθήνας δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις νεαρὸς ἐνετὸς εὐπατρίδης, ὁ Βαρθολομαῖος Κονταρίνης, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Πρίμος, γνωστός ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος Ἀλμέριος, εἶχε διατελέσει διοικητὴς τοῦ Ναυπλίου. Ἡ συνάντησις μετὰ τῆς ὥραιας δουκίσσης ὑπῆρξε μοιραία δι' ἀμφοτέρους. Ἡ Κιάρα τὸν ἔπεισε νὰ δηλητηριάσῃ τὴν νόμιμον σύζυγόν του εἰς Ἑνετίαν καί, ἐπιστρέφων, νὰ νυμφευθῇ αὐτήν, ὅπερ ἐκείνος καὶ ἔπραξε, γενόμενος κύριος τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Μωάμεθ, πληροφορηθεὶς ταῦτα, ἐκάλεσε τὸν Κονταρίνη, ὅστις ἔσπευσε μετὰ τοῦ προγόνου τοῦ Φραγκίσκου εἰς Ἀνδριανούπολιν, ἵνα παρὰσχῃ ἐξηγήσεις. Τῇ συγκατανεύσει τοῦ σουλτάνου, ὁ παρ' αὐτῷ διαμένων υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νερίου

γυναῖκα ἐστίαθη κυρὰ εἰς τὴν ἀφεντία τοῦ ἀνδρός της, ἕως νὰ μεγαλώσῃ τὸ
 παῖδι· διατὶ ἔστειλνε εἰς τὸν σουλτάνο καὶ πολλὰ χαρίσματα διὰ νὰ στέκῃ εἰς
 925 τὴν ἀφεντία. Ὁ ὁποῖος Ἀτζιόβολος εἶχε τὸν θεῖό του, καὶ ἔστεκέτονε εἰς
 τὸν σουλτάνο, ὡσὰν μπάιλος. Καὶ περᾶσοντας ὀλίγο, ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀθήνα
 ἕνας τζιντιλόμος Βενετζᾶνος, ὁποῦ ἦτονε κορσεγιέρης μὲ τὸν μπάιλο τοῦ
 Ἀναπλίου, καὶ ἐπῆρε πολλῶ λογιῶν πραγματεία καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀθήνα,
 ὡς εἶπαμε. Καὶ αὐτὸς δὲν ἐδιάβη τόσο διὰ τὴν πραγματεία, μόνον διὰ νὰ
 930 μιλῇσιν νὰ πάρῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀφεντιῶς τοῦ Ἀτζιόβολου διὰ γυναῖκα, διὰ
 65r νὰ πάρῃ καὶ τὴν ἀφεντίαν, διότις καὶ αὐτὴ φράγκα ἦτονε καὶ αὐτὸς νέος
 τζιντιλόμος, τὸ γένος τοῦ Παλμερῆνος· καὶ πολλὰς βολεῖς ἐμιλοῦσανε οἱ δύο
 φράγκικα. Αὐτὸς νέος καὶ ἡ δουκέσσα νέα, ἀγαπήθησαν· καὶ ἐπῆρέ τὴν
 διὰ γυναῖκα μὲ τοιοῦτο, ὅτι νὰ χωρίσῃ τὴν γυναῖκά του, ὁποῦ εἶχε εἰς τὴν
 935 Βενετία. Καὶ ἔστειλε καὶ ἐπαράδωσέ του τὴν ἀφεντίαν τῆς Ἀθήνας, ἥγουν

925 ὁ add. primum ἀδελφο του scripsit post in θηο του mutavit 928
 ἀθήνας

Β' Ἀντωνίου Φράγκος (Φραγκῖσκος) εὔρε τότε ευκαιρίαν, ἵνα διεκδικήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ
 κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ δουκάτου, ἐγκατασταθεὶς δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐφυ-
 λάκιε μὲν κατ' ἀρχὰς εἰς Μέγαρο, ἐφόνευσε δὲ βραδύτερον τὴν θείαν του Κιάραν.
 Τοῦτο ἐξηγέθισε τὸν Μωάμεθ, ὅστις, ἀποφασίσας νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν φραγκικὴν
 κυριαρχίαν, διέταξε τὸν Ὁμάρ, υἱὸν τοῦ Τουρχάν, ὅπως ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους ἐξ
 Ἀθηνῶν. Καὶ κατάρθωσε μὲν τοῦτο μετὰ τινος ευκολίας ὁ Ὁμάρ διὰ τὴν πόλιν
 τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὁ Φράγκος ἀχυρώθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀντιτάσσων ἐπὶ μακρὸν
 χρόνον σθεναράν ἀντίστασιν καὶ ἐπιτυχόν, τέλος, ὅπως ἀποχωρήσῃ, λαμβάνων εἰς
 ἀντάλλαγμα τὰς Θήβας, ὅπου μετὰ τῆς οἰκογενείας του θὰ ἀπῆλανε εἰδικῶν προ-
 νομιῶν.

Ὀλίγον μετὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην, ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας ὁ Μωάμεθ, τὰς
 λεπτομερείας δὲ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῆς περιγράφουν διὰ μακρῶν οἱ ἱστορικοὶ τῆς
 ἐποχῆς, εἰς τόνον ἐνίοτε μελοδραματικόν. Μετὰ τινα χρόνον ὁ Φράγκος, νομίσας ὅτι
 ἠδύνατο νὰ ἐπανιδρύσῃ ὑπ' αὐτὸν τὸ δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν, προσέβη εἰς σχετικὰς
 συνεννοήσεις μετὰ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως, τὰς ὁποίας ὁμως πληροφορηθεὶς ὁ
 σουλτάνος, διέταξε τὴν σύλληψιν δέκα προεστώτων, τοὺς ὁποίους ἐξώρισε μετὰ τῶν
 οἰκογενειῶν των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ παραλλήλου διέταξε τὸν Σαγανὸν πα-
 σᾶν, ὅπως φονεύσῃ τὸν Φράγκον, ἐξοντώνων οὕτω τὸν τελευταῖον Ἀντιζαγιώλην
 ἄρχοντα τῆς Ἀττικῆς.

Περὶ τῶν γεγονότων βλ. τὰς γνωστὰς περὶ τῶν Ἀθηνῶν μελέτας τῶν Φ.
 Γρηγοροβίου, Ἱστορία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν κλπ. μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σπ.
 Λάμπρου, ἔκδ. Μαρσλῆ, 1904. Φ. Μύλλερ, Ἡ Ἑλλάς ἐπὶ Ρωμαίων, Φράγκων
 καὶ Τούρκων, μονογραφία μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, Ἀθήναι 1926 (τεῦχος
 δέκατον. Αἱ Ἀθήναι ὑπὸ τοὺς Φλωρεντινούς). Δ. Καμπούρογλου, Ἱστορία
 τῶν Ἀθηναίων, Ἀθήναι 1889 - 1900, ὡς καὶ τὴν εἰς αὐτὰς ἀναφερομένην βιβλιο-
 γραφίαν.

τὸ δουκάτο. Καὶ ἀπὸ καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Βενετία καὶ ἔκαμε κατασκευὴ καὶ ἀπόθανε ἡ γυναῖκά του διὰ τὴν ἀγάπην τῆς δουκέσσης καὶ διὰ τὸ δουκάδο. Λέγουσι οὖν ἦτονε ἔμορφη κατὰ πολλὰ.

Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς εἶδαν αὐτή, τὰ ἐδώσανε γνωστὰ τοῦ σουλτάν
940 Μεχεμέτη. Καὶ ἡ δουκέσσα ἔλεγε τῶν Ἀθηναίων ὅτι : « Ὁ δοῦκας, ὅταν ἀπό-
θαινε, ἔκαμε διαθέκην καὶ παραγγελία, ὅτι ἐποῦτον τὸν τζιντιλόμο νὰ τότε
κάμω ἐπίτροπον τοῦ παιδίου ». Τότε τὸ ἔμαθε καὶ ὁ θεῖος τοῦ ἀποθαμένου
δουκός, ὀνόματι Φραντζέσκος καὶ τοῦ ἐκακοφάνη πολλά. Καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν
σουλτάνο, ὅπου ἦτονε κοντά του μπάϊλος, ὡς εἶπαμε, καὶ εἶπε του τὴν ὑπό-
945 θεσι καὶ ἔκαμε τρόπον καὶ ἐπῆρε αὐτὸς τὴν ἀφεντία, τὸ δουκάδο καὶ ἐγίνη
δοῦκας εἰς τὴν Ἀθήνα, μὲ ὀρισμὸ τοῦ σουλτάνου. Καὶ ἔπιασε τὴν δουκέσσα
καὶ τὴν ἔβαλε ὡς τὴ φυλακὴ εἰς τὰ Μέγαρα. Καὶ περᾶσαντες ὀλίγες ἡμέρες,
ἔκοψε τὸ κεφάλι της.

Καὶ ὁ τζιντιλόμος, ὥσάν εἶδε πὺς ἔχασε τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν ἀφεν-
950 τία, ἐδιάβη εἰς τὸν σουλτάν Μεχεμέτη καὶ ἐγκάλεσε τὸν Φραντζέσκο Ἀξιό-
βολο, ὅπου ἔκοψε τὴν γυναῖκά του. Τότε ὁ σουλτάνος ἔδωσε μέρος ἀπὸ τὸ
φουσσᾶτό του τοῦ Ὁμέρ Τζιχαλῆ, καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὴν Ἀθήνα διὰ νὰ
τὴν ἐπάρῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Φραντζέσκου. Καὶ ὁ αὐτός, ὥσάν τὸ ἔμαθε,
ἐμπῆκε μέσα ὡς τὸ κάστρο μὲ ὄλους τοὺς ἄρχοντες καὶ ἀντιστάθῃ ὀλίγο τοῦ
955 Ὁμέρ μπέη τόσο ὅτι ἐμίλησε μαζὺ μὲ τὸν Φραντζέσκο καὶ ἐσυβάστησαν ὅτι
νὰ παραδώσῃ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸ κάστρο, ὡς καθὼς ἐδορίσκεται καὶ νὰ τοῦ
δώσῃ τὴ Θήβα. Καὶ οὕτως ἐστέργσανε καὶ ἐπῆρε τὴν Θήβα καὶ ἔδωσε τὴν
Ἀθήνα.

66r Καὶ ὅταν ἐβγῆκε ὁ σουλτάνος ἀπὸ τὸν Μορέα, ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀθήνα
960 καὶ ἐστάθῃ ἐκεῖ. Καὶ ἐδιάβησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ Μορέως καὶ ὁ δεσπότης
Δημήτριος καὶ ἐσυβάστησαν νὰ δίδουνε χαράτζι καὶ ἐκάμανε ἀγάπην μὲ τοὺς
Τούρκους. Καὶ ἐζήτησε καὶ ἐπῆρε διὰ γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότη
Δημητρίου.

Ἦτονε ἐκεῖ καὶ ὁ ἀδελφός του ὁ δεσπότης Θωμᾶς, ὅπου ἦτονε ὁ μικρό-
965 τερος. Δὲν ἠθέλησε τὴν αὐτὴν σύβασιν καὶ ἐκοίταξε νὰ σηκώσῃ φουσσᾶτα τοῦ

939 γνωστὸ 956 ἐβρῆσκειε 962 μέουρκους

¹ Ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης χρονογραφίας περιορίζεται ἀπλῶς νὰ ἀναφέρῃ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ σουλτάνου εἰς Ἀθήνας, χωρὶς νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, ἐνῶ ἄλλοι ἱστορικοὶ περιγράφουν διὰ μακρῶν τὰς ἐντυπώσεις τοῦ Μωάμεθ ὁ Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριος μάλιστα παρατηρεῖ ὅτι ὁ σουλτάνος ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν « ὡς σοφός τε καὶ φιλέλλην (!) καὶ μέγας βασιλεὺς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἄρτια στοχαζόμενός τε, καὶ τεκμαιρό-μενος ».

Μορέως διὰ ν' ἀνυσταθῇ τοῦ σουλτάνου. Καὶ τὸν ἐσυβούλευε ὁ κὺρ Λού-
 κας, ὅπου ἦτονε ἕνας πρῶτος τοῦ Μορέως. Καὶ τότε τὸ ἔμαθε ὁ σουλτάνος,
 πῶς ὁ Θωμᾶς ἐβγήκε ἀπὸ τὸν συβασμὸ καὶ ἄρχισε νὰ παίρνῃ τὶς χῶρες τοῦ
 Μορέως, ὅπου τὶς εἶχε παρμένους ὁ Τοῦρκος. Ὅμοιως ἐδιάβη καὶ ἐναντίος
 970 τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ δεσπότη Δημητρίου. Καὶ λέγουσι ὅτι ὁ Ὁμέριμπεης
 τὸν ἠνάγκασε εἰς αὐτὰ καὶ ἐσῆκωσε κεφάλι. Διὰ τοῦτο ἐδίωξε τὸν Ὁμέ-
 ριμπεη καὶ τὸν ἔκαμε μαζίλι.

Τότε ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβη τὰ μέρη τῆς Οὐγγαρίας μὲ τὰ
 φουσοῦτά του, διὰτὶ εἶχε στείλμενο τὸν πασᾶ, ὡς εἶπαμε, μὲ 80 χιλιάδες
 975 φουσοῦτο καὶ εἶχε ἀπεράσει τὸν Νιούναβι ποταμό. Καὶ ἤρθανε οἱ Οὐγγα-
 ροὶ καὶ ἐπολεμήσανε. Καὶ ἐνίκησε ὁ πασᾶς τοὺς Οὐγγαροὺς καὶ ἐπίασε πολ-
 λούς σκλάβους καὶ τὶς ἔστειλε τοῦ σουλτάνου εἰς τὰ Σκούπια.

Καὶ ὥσάν ἐδώσανε τὰ μαντᾶτα τοῦ σουλτάνου, πῶς ὁ Θωμᾶς ὁ δεσπό-
 τῆς ἐσῆκωσε κεφάλι καὶ φουσοῦτα εἰς τὸν Μορέα καὶ πῶς παίρνει τὶς χῶρες
 980 του καὶ σκοτώνει τοὺς γιαννιτζάρους, ὅπου ἐφυλάγαν τὰ κάστροι του, ἐπικράθη
 καὶ ἔστειλε τὸ φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Θεσσαλίας μέσα ἔς τὸν Μο-
 ρέα μὲ τὸν μπεγλέριμπεη, ὀνόματι Καμούτζα. Καὶ ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε τὸ
 μέρος τῆς Παλαιᾶς Πάτρας καὶ ἀπόκλεισε τὸ Βαρούσι. Καὶ ἐβγήκανε καμ-
 984 πόσοι ἀπὸ τὶς Πατριναίους τοὺς ἄρχοντες καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸ Λιοντάρι
 66ν καὶ εἶπανέ του πῶς οἱ Τοῦρκοι ἤρθανε ἔς τὴν Πάτρα καὶ πολεμοῦνε.

Καὶ ὡς τὸ ἤκουσε ὁ αὐτὸς δεσπότης Θωμᾶς, ἐμάζωξε τὸ φουσοῦτο,
 ὅπου εἶχε τοὺς Μοραίτες καὶ ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ, ἵνα δοκιμῶσῃ τὴν τύχη.
 Ἀμμὴ ἔμαθε πῶς ἦτανε καὶ ἄλλο φουσοῦτο τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐρχέτονε
 ἀπάνω του. Ἐβουλήθησαν νὰ κατεβοῦνε ἀπὸ τὸ κάστρο τοῦ Λιονταρίου· νὰ
 990 κατεβοῦνε ἔς τὸν κάμπο νὰ πάνε κατὰ τὰ Μουχλῖα. Ἀμμὴ οἱ Τοῦρκοι ἐδρά-
 μανε καὶ ἐτριγυρίσαν τὸ κάστρο τοῦ Λιονταρίου καὶ ἐπιάσανε ἕως διακόσους
 Ρωμαίους καὶ Ἀλβανίτες. Καὶ οἱ ἐπίλοιποι μὲ τὸν κὺρ Θωμᾶ ἐμπήκανε
 ἔς τὸ κάστρο καὶ ἐγλυτώσανε. Τότε οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦνε
 διὰτὶ τοὺς ἔπιασε το θανατικὸ καὶ ἀποθαίνασι καὶ ἀπὸ τὴν πείνα· καὶ εἶχανε
 995 καὶ πολλὴ σκλαβία, ὅπου τὶς ἐπῆραν ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας. Καὶ διὰ
 τοῦτο δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦνε καὶ ἐγυρίσανε ὀπίσω. Τότε ἦρθε ἀδεία
 ὁ δεσπότης Θωμᾶς καὶ ἐπῆρε τὸ φουσοῦτό του καὶ τὴν δύναμίν του καὶ ἐπῆ-
 γαινε καὶ ἐπαιρνε τὶς χῶρες καὶ τὰ κάστροι τοῦ Μορέως, ὅπου τὶς εἶχε παρ-
 μένες προτύτερα ὁ σουλτὰν Μεχεμέτ καὶ ἐσκότωνε τοὺς γιαννιτζάρους.
 1000 Καὶ τοῦτα διὰτὶ ὁ σουλτάνος ἐδιάβη μὲ τὰ φουσοῦτά του ἀπάνω εἰς

966 διὰνατισταθῇ 968 ἔγινε 970 ὁμέριμπεης 984 λοντάρι 986 post Θωμᾶς
 in cod. scriptum ὁ δεσπότης 988 πῶς iteratum in cod. deleui 989 λονταρήου
 991 λονταρήου 992 ὑ ἐπῆλ με 993 ὑπορούσανε ραστούνε 996 ὑπορούσανε 999 σουτὰν

τὴν Οὐγγαρία, εἰς τὸ κάστρο εἰς τὴν Σιδερόβια εἰς τὴν Ρούσια. Καὶ τοῦτο
 διατὶ ἀπόθανε ὁ δεσπότης Λάζαρος καὶ ἔμεινε ἡ γυναῖκά του χήρα μὲ ἕνα
 παιδὶ θηλυκόν, καὶ ἐκράτειε τὴν ἀφεντία καὶ τὸ κάστρο Σιδερόβια. Τὴν ὁποίαν
 θυγατέρα τὴν ἐπάντροψε καὶ τὴν ἔδωσε τοῦ ἀφεντὸς τῆς Μπόσινας καὶ
 1005 ἔβαλε ὅτι νὰ κάμῃ τὸ δουκάτο τὸ ἐδικόν του καὶ τῆς γυναικὸς του νὰ τὰ
 σμεῖξῃ καὶ νὰ τὰ κάμῃ ἕνα.

Καὶ ὁ Τοῦρκος εἶδε τὰ πράγματα ποῦ γίνεται οὕτως, ἐπῆγε καταπάνω
 νὰ πολεμήσῃ τὴν Σιδερόβια· καὶ εἶδανε ὅτι δὲν ἤμποροῦνε νὰ ἀντιστα-
 θοῦνε. Τότε ἔδωσε ἡ γυναῖκα τὰ κλειδιά τοῦ κάστρου τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ
 1010 τὰ ἔστειλε τοῦ σουλτάν Μεχεμέτ. Καὶ τὸ ἐπερίλαβε μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ
 χαρίσματα τοὺς ἐχάρισε καὶ ἔδωσε θέλημα τῆς κυρᾶς νὰ πάρῃ ὅ,τι θέλει
 ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς καὶ τὸ βιό της, νὰ πάρῃ ὅπου θέλει. Καὶ οὕτως ἔκαμε,
 καὶ ἐδιάβη μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐπερίλαβε τὸ κάστρο
 67r τὴν Σιδερόβια μὲ τὴν ἀφεντία τῶν Σερβίων καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε εἰς τὴν
 1015 Κωνσταντινούπολι, εἰς τὸν θρόνον του, χαρούμενος.

Καὶ περάσσοντας ἐπῆρε τὰ φουρσᾶτά του καὶ ἐδιάβη καὶ ἐτέντωσε εἰς
 τὴν Ἀμάσεια, εἰς τὴν Ἀνατολή· τὴν ὁποίαν Ἀμάσεια τὴν ὠρίζανε οἱ Γενου-
 βῆσοι. Αἰγόνουσι ὅτι οἱ Γενουβῆσοι ἔστειλανε λόγο τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη,
 ὅτι νὰ τοὺς δώσῃ τὸ Γαλατᾶ, ὅπου ἦτονε δικὸς τοὺς : «Ὅπου ἐμεῖς εἴχαμε
 1020 καὶ ἔχομε ἀγάπῃ καὶ δὲν σοῦ τὴν ἐδώσαμε». Καὶ ὁ σουλτάνος τοὺς εἶπε, ὅτι :
 «Ἐγὼ δὲν τὴν ἐπῆρα, μόνε οἱ γέροντές σας, ὅπου ἦτανε μέσα, μοῦ τὴν ἐπα-
 ραδώσανε καὶ τὴν ἐπερίλαβαν». Καὶ οἱ Γενουβῆσοι δὲν ἐστεργήθησαν ταῦτα
 τὰ λόγια, μόνε ἐκάμανε ἀμάχη μὲ τὸν σουλτάν· καὶ διὰ τούτην τὴν ἀφορμὴν
 ἐδιάβη εἰς τὴν Ἀμάστον καὶ ἐπολέμα. Καὶ πολεμῶντας δὲν ἤμπορειε νὰ
 1025 σταθῇ εἰς τὴν δύναμι τοῦ σουλτάνου, καὶ ἐπαρადόθη. Καὶ ἐπῆρε τὰ δύο
 μερικὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τίς ἔστειλε εἰς τὴν Πόλι, καὶ τὸ ἕνα μερικὸ
 τὸ ἄφησε εἰς τὴν χώρα.

Καὶ κάμνοντας ἐτοῦτα, τότε ἦρθε εἰς δαῦτον ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως
 Λαυδ τῆς Τραπεζόντας μὲ τὸ χαράτζι καὶ ἐβεβαίωσε πάλι τὴν ἀγάπῃ, ὅπου
 1030 εἴχανε καὶ προῦτα. Ὁ ὁποῖος ἦτονε ἀπὸ γένος βασιλικὸ παλαιὸ τῶν Κομνηνῶν
 τῆς Πόλης, καὶ διὰ τοῦτο ἐκάμνασι συμπεθερίο μὲ τοὺς ἀφεντιάδες, ὅπου
 ἦτανε τὰ μέρη ἐκεῖνα. Καὶ εἶχε κάμει παλαιὸν καιρὸ ὁ πάππος του συμπε-
 θερίο μὲ τὸν Ταμερλᾶνο.

Τότε πάλι ἦρθε μαριᾶτο τοῦ σουλτάνου ἀπὸ τὸν Μορέα, πῶς ὁ δεσπό-
 1035 τῆς Θωμᾶς πολέμῃ τὰ κάστρο τοῦ Μορέως καὶ ἐπῆρε πολλὰ καὶ ἔκοψε πολ-
 λούς Τούρκους. Καὶ ἐδιάβη φουρσᾶτο τοῦρκικὸ νὰ τόνε πιάσῃ καὶ αὐτὸς

1001 ῥάσια 1002 λαζάρους 1008 ὑπορύνε 1013 ὁ add. 1020 ὁ add.
 1023 - 1024 ταυτὰ λῶγια 1024 ὑπόρη 1030 ὁ add. 1036 ἐπήδησῃ semper in cod.

ἔφυγε καὶ ἐγλύτωσε μέσα ἔς τὸ Λιοντάρι, ὡς εἶπαμε. Καὶ εἶχε καὶ ὠρίζε τὴν Μαντίνεια καὶ ἄλλους τόπους νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει.

Τότε, ὡς ἤκουσε τοὺς πολέμους τοῦ κῆρ Θωμᾶ, καλὰ καὶ εἶχε βουλή
1040 νὰ πάγῃ εἰς τὴν Ἀνατολή νὰ πολεμήσῃ τὸν Οὐζοῦν χασᾶν, ἀμμὴ ἄλλαξε τὴν
βουλή του, καὶ ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Κόρινθο νὰ
67ν τήν πολεμήσῃ, ὅπου ἦτονε ἀπάνω εἰσὲ δαύτην ὁ Ἀσάνης ἀφέντης. Ἀμμὴ
πηγαίνοντας ὁ αὐτὸς Ἀσάνης ἀπάνω εἰς τὴν Κόρινθο, τὸν ἤθρανε οἱ
Τούρκοι καὶ τὸν ἐπιάσανε μὲ ὄλους του τοὺς συντρόφους καὶ τὸν ἐδιαβάσανε
1045 εἰς τὸν σουλτάνο, καὶ τοὺς ἐφυλάκωσε.

Καὶ ἔστειλε τὸν Μεχεμέτ πασᾶ μὲ φουσοῦτο καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὸν Μεξη-
θρᾶ. Καὶ ἦτονε μέσα ὁ δεσπότης Δημήτριος καὶ ἤθελε νὰ πολεμήσῃ ἀμμὴ
ἔμαθε πὼς ἐπιάσανε τὸν γαμπρό του τὸν Ἀσάνη καὶ τὸν ἔχει ὁ σουλτάνος
χάφι. Τότε ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν τέντα τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη καὶ
1050 ἐγονάτισε ὀμπρός του. Καὶ ἐδέκτη τόνε μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἱλαρὸ πρόσωπο καὶ
μεγάλῃ τιμῇ τοῦ ἔκαμε, καὶ τοῦ εἶπε: «Μὴν πικραίνεσαι· μόνε στάσου
καλόκαρδος καὶ μὴν φοβᾶσαι τίβοτα διὰ τὰ περασμένα· καὶ ἐγὼ νὰ σοῦ
δώσω ἄλλους τόπους, νὰ σὲ ἀναπάψω, νὰ περάσῃς τὴν ζωὴ σου ὥσάν σοῦ
πρέπει, ὥσάν βασιλόπουλλος ὅπου εἶσαι. Ἀντὶς τὸν Μεξηθρᾶ, νὰ σοῦ δώσω
1055 ἄλλον τόπο». Καὶ ἐπρόσταξε νὰ τοῦ ἔχουνε τὴν ἔννοια του εἴτι τοῦ κάμει
χρεία, καὶ νὰ τὸν ὑπηρετοῦνε μὲ τιμὴ.

Τότε ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος ἀπὸ τὸν Μεξηθρᾶ, ἀπότης τὸν ἐπερίλαβε,
καὶ ἐπῆρε καὶ τὸν δεσπότη Δημήτριον μαζί του, καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὸ Καστρί
τὸ κάστρο: Καὶ ἐπῆρε τὸ ἐξώχωρο. Καὶ ἐπαρὰδόθη καὶ τὸ Καστρί μὲ πόλε-
1060 μον. Καὶ ἐπῆρε καὶ ἔκοψε τριακόσους Καστριώτες. Καὶ τὸν ἀφέντη τοῦ
κάστρου τὸν ἐπιριόνισε εἰς τὴν μέση μαζί μ' ἐκεινοὺς, ὅπου ἐπολεμοῦσανε.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβῃ τὴν μερῆα τῆς Μεγαλόπολης. Καὶ ὡς
τὸ μάθανε οἱ ἔλεεινοὶ Ρωμαῖοι, ἐφύγανε ἀπὸ κεῖ καὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐμπή-
κανε εἰς τὸ κάστρο τὸ Γαρδίκι, κάστρο δυνατὸ καὶ ἦτονε ἀπάνω εἰσὲ δαῦτο
1065 ὀνόματι Μπόκας. Καὶ τὸ ἀπόκλεισε μὲ πόλεμο. Καὶ εἶδανε οἱ χριστιανοὶ
ὅτι δὲν ἤμπορούσανε νὰ ἀντισταθοῦνε τοῦ σουλτάνου· ἀνοίξανε τὶς πόρτες τῇ
νύκτα καὶ ἐφύγανε τὰ βουνὰ εἰς τοὺς δρυμῶνες, ὅπου εἶναι ἐκεῖ κοντά.
Τότε ἐπαρὰδόθη καὶ ἐκόψανε ὅλα τοὺς τὰ ζῶα. Καὶ οἱ χριστιανοί, ὅπου
ἐφύγανε, ἐδιάβησαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς δρυμῶνες καὶ τοὺς εὗρισκανε καὶ
1070 τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἔβαλε διαλαλημὸ εἰσὲ ὅλο του τὸ φουσοῦτο, ὅτι ὄλους
68r τοὺς χριστιανούς, ὅπου ἐπιάσανε νὰ τοὺς φέρουνε. Καὶ ὅποιος δὲν τὸν

1037. λοντάρη · 1038. νὰ add. 1055 τὴν καταδίκην τοῦ μορέος in margine
1062 γαρδίκι in margine 1066 ὑπορούσανε 1072 ὅλους χρησιγάνους

ἔφέρει, ὅποιος χριστιανὸς σκοτώσῃ τὸν ἀφέντη του νὰ ἔναι καλὰ σκοτωμέ-
 νος· καὶ αὐτὸς νὰ ἔναι ἐλεύτερος. Τότε τίς ἠφέρανε ὄλους, χίλιους τριακό-
 1075 σους, τοὺς ὁποίους ἔβαλε καὶ ἐκόψανε τὰ κεφάλια τοὺς ὀλονόινε τῶν ἐλεει-
 νῶν. Καὶ ἔπιασε καὶ τοὺς ἐλεεινοὺς Μεγαλοπολίτες, ἕως ἑξὶ χιλιάδες, καὶ
 ἔβαλε καὶ τοὺς ἔκοψε ὄλους καὶ δὲν ἄφησε μηδὲ ἓναν ζωντανό. Καὶ τότε
 ἔβγῃκε ὁ λόγος εἰσὲ ὄλον τὸν Μορέα πὺς κάμει ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης τόση
 σφαγὴ εἰς τοὺς ἐλεεινοὺς τοὺς Μοραῖτες, τίς χριστιανοὺς! Τότε ἐπηγαίνανε
 1080 θεληματικῶς τὰ ἄλλα κάστρο καὶ καστέλλια καὶ χῶρες καὶ ἐπαραιδιόντησαν
 εἰς τὸν σουλτάνο.

Τότε ἦρθε καὶ ἐπαραιδόθη καὶ τὸ κάστρο τὸ Σαλβάρι, ὅπου ἦτονε κοντὰ
 εἰς τὸ Ναυαρίνο. Καὶ ἐμάζωσε ἀπὸ κεῖ τὸ γῦρο δέκα χιλιάδες χριστιανοὺς
 καὶ τοὺς ἔστειλε ᾗς τὴν Κωνσταντινούπολι διὰ νὰ τὴν ἐγείμῃ διατὶ δὲν εἶχε
 1085 πολλοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ ὥσῃν εἶχε τὸν δεσπότη Δημήτριον, τὸν ἔκραξε κοντὰ του καὶ ἐμι-
 λήσανε ἀντάμια πολλὴ ὥρα. Καὶ ἐσυβάστησαν ὅτι νὰ πάρῃ ὁ σουλτάνος τὴν
 θυγατέρα τοῦ δεσποῖνι Δημητρίου διὰ γυναῖκα. Τότε ἔστειλε ὁ δεσπότης τὸν
 υἱόν του Ἰσακίον μὲ ὀρισμὸ εἰς τίς Μονοβασσιῶτες ὅτι νὰ δώσου τὴν φαμε-
 1090 λία του, ἥγουν τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν θυγατέρα του, ὅπου ἔναι αὐτοῦ.
 Ὅμοίως νὰ δώσουνε καὶ τὸ κάστρο τῆς Μονοβασσίας τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη.
 Ἀμμή οἱ Μονοβασσιῶτες δὲν ἐστέρξαν τὸν ὀρισμὸν τοῦ δεσποῖνι Δημητρίου,
 μηδὲ τὸν ὀρισμὸ τοῦ σουλτάνου, μόνε ἐβγάλαν ὅξω ἀπὸ τὸ κάστρο τὴν
 γυναῖκά του καὶ τὴν θυγατέρα του καὶ τίς ἐπαραιδώσανε τοῦ υἱοῦ του, τοῦ
 1095 Ἰσακίου, καὶ τίς δουλεύτριες. Καὶ ἐδιάβασέ τις εἰς τὸν σουλτάνο καὶ ἔβγαλε
 τὸν προῶτό του μουνούχο μ' ἄλλους μουνούχους καὶ συντροφία πολλή, καὶ
 τίς ἐδιάβασε εἰς τὴν Ἐργίπο.

Λοιπὸν, ὥσῃν ἐπῆρε τὰ κάστρο τῶν Ρωμαίων εἰς τὸν Μορέα, ἄρχισε
 νὰ βάλῃ χεῖρι καὶ εἰς τὰ κάστρο, ὅπου ὠρίζαν οἱ Βενετζᾶνοι εἰς τὸ Μορέα.
 1100 Τότε ἐδιάβῃ τὸ μέρος τῆς Κορώνης. Καὶ ὁ Τζογᾶνος πασᾶς ἐδιάβῃ μὲ φουσ-
 68ν σᾶτο εἰς τὴν Καλαμάτα καὶ τὴν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν πρίντζιπον τὸν Τουντάκη.
 Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβῃ εἰς τὸν Γρεμπενὸ τὸ κάστρο ὅπου ἔναι ἀπάνω εἰσὲ
 βουνό, σκληρὸς τόπος καστέλλι, καὶ δὲν ἠπόρεσε νὰ τὸ πάρῃ.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐβγῃκε ἀπὸ τὴν Κορώνη καὶ ἐδιάβῃ νὰ δοκιμάσῃ τὸ
 1105 Ναυαρίνο, ὅπου ἦτονε μέσα φενγᾶτος ὁ δεσπότης Θωμᾶς, διατὶ ἐκατέρειε
 τὸ τέλος τοῦ Μορέως πὺς θέλει ἀπογενεῖ. Καὶ ὥσῃν εἶδε καὶ ἔμαθε τὰ γενό-
 μενα καὶ τὴν καταδίκην τοῦ ἐλεεινοῦ Μορέως, καὶ ἐπῆρε τὴν φαμελία του
 καὶ ἐμπῆκε εἰσὲ καράβι καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Ρώμη, εἰς τὸν Πάπα, καὶ ἔτε-

1076 τοὺς : αὐτοὺς cod. 1079 ἐλένοῦς 1088 τον - τον 1095 δουλευτριες. 1101
 καλαμάτα in margine 1102 γρεμπενὸ in margine

λείωσε τὴν ζωὴν τοῦ εἰρηνικά. Καὶ τότε ἤρθαν καράβια βενέτικα εἰς τὸ
 1110 Ναυαρίνο μὲ τοὺς ἱμπασσαδόρους τῶν Βενετζάνων, καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸν
 σουλτὰν Μεχεμέτη καὶ ἐστερεῶσαν τὴν ἀγάπην, ὅπου εἶχανε καὶ πρωύτερα.
 Ἐτρέχανε οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ χωρία τὰ Βενέτικα καὶ ἐπιάσανε πολλοὺς καὶ
 τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ Ναυαρίνο καὶ ἐπῆγε χαλῶντας τὴν Ἀχαΐα.
 1115 Καὶ τότε ἔστειλε τὸν δεσπότη Δημήτριον καὶ ἐπήγαινε τὰ μέρη τῆς Θήβας
 μὲ συντροφία. Καὶ ἐπειδὴ ἐπήγαινε ὁ σουλτάνος τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας τῶν
 Πατρῶν, καὶ ἔσυρνε μαζί του καὶ τὸν Ἀσάνη, τὸν γαμπρὸ τοῦ δεσπότη, τότε
 ἤρθαν χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Ἀγίας Μαύρας καὶ ἀπὸ ἄλλους
 ἀγαπημένους, πὼς ὁ Τζογᾶνος μπέης ἔπιασε πολλοὺς θρακιάδες χριστιανούς
 1120 καὶ τοὺς ἔκαμε σκλάβους. Τότε τοὺς ἔδωκε ὁρισμὸς ὅτι νὰ εἶναι ἐλεύθεροι
 καὶ τὸν Τζογᾶνον τὸν ἔβγαλε ἀπὸ τὴν τιμὴν του καὶ τὸν ἔδιωξε καὶ τὸ φλάμ-
 πουρό του τὸ ἔδωκε τοῦ φλαμπουριάρη τῶν Σκουπίων, τὸν ὁποῖον τὸν ἔστειλε
 καὶ ἐδιάβη καὶ ἐπῆρε τὸν Γρεμπενό.

Καὶ ὁ σουλτάνος ἐπήγαινε τὸ μέσος τοῦ Μορέως ἀπὸ τὰ χωρία, καὶ
 1125 ἔπιασε τοὺς ἐλεεινοὺς χριστιανούς, καὶ ἄλλους ἐσκότιωνε καὶ ἄλλους ἔκαμε
 σκλάβους. Καὶ οἱ ἐπίλοιποι χριστιανοὶ δὲν εἶχανε τί κάμη διὰ νὰ γλυτώ-
 σουνε. Καὶ ἐμαζώνανε τὸ βίον τους καὶ ἐπηγαίνανε καὶ ἐπροσκυνούσανε
 τὸν σουλτάνον καὶ τοῦ τὸ δίδανε καὶ ἐγλυτώνανε. Καὶ τὸ φουσσᾶτο οἱ Τοῦρκοι
 69r ἐπηγαίνανε ἀπὸ τὰ χωρία καὶ ἀπὸ τίς χώρες πὺν ἐδιαλέγανε τοὺς καλύτε-
 1130 ρους καὶ τοὺς ἐκάμνανε σκλάβους καὶ ἐδιαγουμίζανε τὰ ἐλεεινὰ χωρία. Καὶ
 ἔγινε πρόβατο ὁ ἐλεεινὸς Μορέας εἰς τὰ δόντια τοῦ λύκου. Καὶ ἀπὸ κεῖ
 ἐδιάβη εἰς τὴν Πάτρα μὲ ὅλο του τὸ φουσσᾶτο καὶ ἐπερίλαβε τὸ κάστρο, καὶ
 ἔστειλε φουσσᾶτο εἰς τὸν Σαλμενῖκο ὅτι νὰ παραδοθῶν. Καὶ αὐτοὶ ἀπο-
 κρίθησαν καὶ εἶπαν: «Λὲν ἡξέρομε τί νὰ κάμωμε, διατὶ εἶδαμε τὴν κατα-
 1135 δίκην ὅπου ἔκαμες εἰς τίς ἄλλες χώρες καὶ εἰς τοὺς Ρωμαίους, καὶ ἐπα-
 ρα-διδόντησαν καὶ ἀπέκει τοὺς ἔκοφτες».

Λοιπὸν τὸ Σαλμενῖκο στέκει εἰς μίαν κορφή βουνοῦ δυνατὸ. Ἐκεῖ
 εἶχανε τίς γυναικὲς τους καὶ τὰ παιδιά τους, ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα χωρία.
 Λοιπὸν τότε ἐδώσανε πόλεμον εἰς τὸ Βαρούσι. Καὶ ἐπολεμούσανε ἑφτά ἡμέ-
 1140 ρες· καὶ τοὺς ἐπῆραν τὸ νερό, ὅτι δὲν εἶχανε μέσα. Καὶ δὲν εἶχανε τί κάμη
 διψασμένοι, πεινασμένοι, καὶ ἐπαραδόθησαν. Καὶ τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς ἔκαμε
 ὅλους σκλάβους καὶ τίς ἐμέρασε τοῦ φουσσᾶτου του. Καὶ ἐπῆρε ἐνιακόσα
 παιδιά ἄρσενικά καὶ τὰ ἔκαμε διὰ γιαννιτζάρους· καὶ τοὺς χωριάτες τοὺς
 ἔβγαλε καὶ τοὺς ἐπούλησε σκλάβους.

1116 τῶν : τῆς cod. 1125 ελαῦνους 1129 τίς : τη cod. 1130 ἐδηᾶγουμίζανε
 τα ε-τα ελευνὰ 1135 ἄλε χώρες 1141 πηναμένη

1145 Καὶ ὁ Παλαιολόγος ὁποῦ ἦτονε ἀφέντης εἰσὲ δαῦτο, ἦτονε εἰς τὸ δυναμώτερο καστέλλι τοῦ Σαλμενίκου, καὶ ἔστειλε λόγο διὰ ἂν ὀρίσῃ νὰ μακρύνῃ ἀπὸ τὸ Σαλμενίκον ἕως ἑνα μίλι μὲ ὄλο του τὸ φουσσᾶτο, στέργει νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο κατὰ πῶς ἔναι. Καὶ τότε ἔστειρε ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβῃ, ἀμμὴ ἄφησε τὸν Καμουτζ πασᾶ νὰ περιλάβῃ τὸ κάστρο. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲν
1150 ἠθέλανε νὰ ἠκούσουνε τὸν Παλαιολόγον, διατὶ εἶχανε τὰ ροῦχά τους κρυμμένα καὶ εἰς τὰ κάστρη τῶν Βενετζάνων. Μόνε ἀνοίξανε τίς πόρτες τῇ νύκτα καὶ ἐφύγανε. Καὶ ὁ Καμουτζ πασᾶς ὁποῦ ἐφύλαγε ὄξω, τοὺς ἔπιασε καὶ τοὺς ἔκαμε σκλάβους. Καὶ ὡσὰν εἶδανε οἱ ἐπίλοιποι Ρωμαῖοι, ὁποῦ ἐμείνανε, δὲν
1154 ἠθέλανε νὰ παραδοθῶντε, μόνε ἔστειλανε εἰς τὸν σουλτάνο : « πῶς ὁ Καμουτζ
69v πασᾶς δὲν ἐστάθῃ ᾗς τὸ λόγο του, μόνε ἔπιασε | τοὺς ἀνθρώπους μας, καὶ τοὺς ἔκαμε σκλάβους· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπαρადώσαμε τὸ κάστρο ». Τότε ἔβγαλε τὸν Καμουτζ ἀπὸ τὴν τιμὴν του καὶ ἔβαλε τὸν Τζογᾶνο νὰ κοιτάξῃ τὰ πράγματα τοῦ Μορέως.

Τότε ἐδιάβῃ ὁ σουλτάνος τὰ μέρη τοῦ Βασιλικοῦ· καὶ δὲν εἶχε τροφές.
1160 Καὶ ἤρξε ἀφορμὴ καὶ ἔστειλε καὶ ἔβαλε διαλαλημὸ εἰσὲ ὅλα τὰ χωρία, ὅτι νὰ φέρουνε ψωμία, ἀλεύρια, κριθάρια, χορτάρια, κρίατα νὰ πουλήσῃ ὅσα θέλῃ κάθε ἕνας· καὶ τινὰς νὰ μὴν τοὺς πειράξῃ. Τότε, ὡς τὸ ἠκούσανε, ἐδράμανε πολλοὶ χριστιανοὶ καὶ ἐπιστέψανε· καὶ ἤρθανε καὶ ἠφέρανε πολλῶν λογίων φαγητά. Καὶ ὡσὰν ἤρθανε, δὲν ἐστάθῃ εἰς τὸν λόγον του, μόνε ἀπο-
1165 λύθῃ τὸ φουσσᾶτο καὶ οἱ γιαννιτζάροι καὶ τοὺς ἐπιάσανε καὶ τοὺς ἐκάμανε σκλάβους. Ὡς τῆς καταδίκης ! Τὸ ὅμοιο ἔκαμε καὶ εἰς τὴν Ἑπειρὸν ὄξω.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθῃ καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Ἀθήναι. Καὶ ἐκεῖ τοῦ εἶπανε οἱ καστοροφύλακες οἱ Τοῦρκοι οἱ ἀγᾶδες, ὅτι οἱ ἄρχοντες οἱ Ἀθηναῖοι ἐσυβάστησαν μὲ τὸν Φραντζέσκο Ἀτζιάβολο, ὁποῦ ἦτονε πρῶτα δοῦκας εἰς τὴν
1170 Ἀθήναι, ὅτι νὰ τότε φέρουνε νὰ παραδώσουνε τὴν Ἀθήναι, νὰ τότε κάμουνε δοῦκα καὶ ἀφέντη τους. Ὡς τὰ ἤκουσε αὐτὰ ὁ σουλτάνος, ἔπιασε δέκα πρώτους ἄρχοντες καὶ τοὺς ἐσήκωσε καὶ τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐστάθησαν καμπόσες ἡμέρες, καὶ ἀπὸ κεῖ τοὺς ἔκαμε σεργούνηδες, ἐξώρισε μὲ τίς φαμελίες τους καὶ τοὺς ἔστειλε εἰς τὴν Πόλιν νὰ κάθονται ἐκεῖ. Καὶ
1175 ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθῃ ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ σαράγι του, χαρούμενος καὶ νικητῆς.

Καὶ ὁ δεσπότης Δημήτριος, ὁποῦ ἐπήγαινε ἀργὰ - ἀργά, καὶ ἀκαρτέρειε τὸν σουλτάν Μεχεμέτη νὰ ἰδῇ νὰ τοῦ δώσῃ τόπον νὰ ζήσῃ, ὡς καθὼς τοῦ
1179 ἔταξε. Τότε τοῦ ἐπαρᾶδωσε νὰ παίρῃ τὴν ἐσοδείαν τῆς Αἰνός, τὰ ὅσα
70r ἐμπάζουνε οἱ ἄλλες· καὶ ἔδωσέ του καὶ πολὺν βίον διὰ νὰ ξοδιάξῃ.

1149 ἄλῃσαι 1160 καὶ ἤρξε add. 1168 ἄρχοντες 1171 διὰ τὴν Ἀθήναι
in margine 1174 τίς ex τὰς

Καὶ ὤρισε οὐ νὰ πάγῃ ὁ Φραντζέσκος Ἀτζιάβολος νὰ σμείξῃ τὸν Τζο-
γᾶν πασᾶ, ὅπου εἶναι φλαμπουριάρης τοῦ Μορέως καὶ τῆς Θεσσαλίας. Καὶ
οὕτως ἔκαμε. Καὶ ἐδιάβῃ καὶ ἔσμειξέ τονε τὸ βράδυ καὶ ὠμιλῆσαν πολλά.
Τότε ὤρισε ὁ φλαμπουριάρης καὶ ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ Φραντζέσκου Ἀτζιά-
1185 βολου, διατὶ οὕτως ὤρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἐτελειώθη ἡ ἀφεντία τῶν Ἀτζιά-
βολων ἀπὸ τὸ δουκάδο τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θήβας ¹.

*
* *

Καὶ πηγαίνοντας ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Πόλιν, τοῦ ἤρθε μαντῆτο πὼς οἱ
Οὐγγαροὶ ἐκάμανε φουσσᾶτο καὶ κατεβαίνουνσι τὰ μέρη τοῦ Ντούναβι. Ἀμμή
δὲν ἦτονε βέβια καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ἀντάμα μὲ τὸν δεσπότη
1190 Δημήτριον μὲ ὄλην του τὴν φαμελίαν.

Καὶ ὁ Τζογᾶν πασᾶς, ὅπου ἔμεινε εἰς τὸν Μορέα, ἔκαμε νὰ ἡμεράωνῃ
τοὺς τόπους τοῦ Μορέως, καὶ ἐμάζωξε πολὺ πλοῦτον ἀπὸ τοὺς ἐλεεινοὺς
Μοραῖτες καὶ τὸ ἔστειλε εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὸ σπῖτι του, κρυφὰ ἀπὸ τὸν
σουλτάνο. Ὅμοίως ἔστειλε καὶ πολλοὺς σκλάβους καὶ ἔγινε πολλὰ πλούτος
1195 ἀπὸ τοὺς Μοραῖτες. Καὶ πάλιν ἐδιάβῃ εἰς τὸ κάστρο, εἰς τὸ Σαλμενῖκο. Καὶ
ὁ δεσπότης Θωμᾶς ὁ Παλαιολόγος, ὅπου ἦτονε ἐκεῖ μέσα, ἐβγήκε καὶ ἐδιάβῃ
εἰς τὸ Ναναγῖνο. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Φραγκίαν, ὡς εἶπαμε. Καὶ ἀπὸ
κεῖ ἔστειλε λόγο μαντατοφόρο εἰς τὸν σουλτάνο ὅτι : «Νὰ μοῦ δώσῃς ὅλα τὰ
κάστροι τοῦ Μορέως, νὰ σοῦ δώσω τὴν Μονοβασίαν». Καὶ ὡς τὸ ἤκουσε ὁ
1200 σουλτάνος, ἔβαλε τὸν μαντατοφόρο εἰς τὴν φυλακή.

Καὶ περάσσοντας, ἐσήκωσε πόλεμον ὁ σουλτάνος καταπάνω τοῦ ἀφεντὸς

1182 Θεσσαλίας ex Θελαλής 1196 ἐγίκε καὶ - καὶ

¹ Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ δραματικὸν τέλος τῶν Ἀτσαγιωλῶν, οἱ τελευταῖοι
ἐκπρόσωποι τῶν ὁποίων ἐπλήρωσαν διὰ τοῦ αἵματός των τὰς ἰδίας αὐτῶν σκευωρίας
καὶ δολιότητος. Οὐδεὶς βεβαίως ἔκλαυσε τὴν σκληρὰν μοῖραν των! Δυστυχῶς διὰ
τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπηκολούθησαν δηώσεις, λεηλασίαι
καὶ φρόνοι, ὥστε τὸ κλεινὸν ἄστυ μετεβλήθη εἰς ἀσήμαντον καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητον
χωρὸν. Τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς κατὰπτωσιν πικρῶς
ἐθρήνησαν οἱ θαυμασταὶ τῆς ἀρχαίας δόξης, ἐγράφησαν δὲ καὶ «θρήνοι», διετρα-
γωδοῦντες τὴν νέαν κατάστασιν. Μεταξὺ αὐτῶν σημαντικώτερος ὁ ὑπὸ τὸν τίτλον
«Περὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἡ γέγον' ὑπὸ τῶν Περσῶν (=Τούρκων)
εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα», ἐκδοθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ Γαβριήλ Δεστούνη ἐν Πε-
τρούπολει τῷ 1881 καὶ ἀναδημοσιευθεὶς ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου εἰς τὰ «Μνη-
μεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων», τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1889, βλ. καὶ Θ. Φιλα-
δέλφους, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθήναι 1902, τόμ. Α',
σ. 134.

τοῦ Σινώπι, εἰς τὴν Κασταμόνια, ὅπου εἶναι Τοῦρκοι, καὶ τοῦ ἡῤρε ἀφορμῇ,
 70v ὅτι ἐδώσανε βοήθεια τοῦ Οὐζοῦν Χασάνου ὅταν ἐπολέμα | εἰς τὴν Ἀνα-
 τολή. Τότε ἐτοίμασε ἑκατὸν πενήντα κάτεργα καὶ τὰ ἔστειλε εἰς τὴν Μαύρῃ
 1205 θάλασσα· καὶ ἐπηγαίνανε τὰ δεξιὰ μέρη κατὰ τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸ Σινώπι.
 Καὶ ὁ σουλτάνος ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτά του καὶ ἐδιάβη στερέας τὰ μέρη τῆς
 Ἀνατολῆς εἰς τὸ Σινώπι τὸ κάστρο, ὅπου ἦτονε ἀφέντης, ὅπου τὸ ὠρίζε ὁ
 Ἰσμαῖλης Τοῦρκος· ὁ ὁποῖος ἔστειλε λόγο τοῦ σουλτάνου, ὅτι νὰ τοῦ παρα-
 δώσῃ τὸ Σινώπι καὶ νὰ κάμῃ ἀλλαξία νὰ τοῦ δώσῃ τὴν Φιλιππόπολι. Καὶ
 1210 ἔστειραν καὶ ἐπαράδωσέ του τὸ Σινώπι μὲ ὅλο του τὸ σύνορο, ὅπου ἀπλώ-
 νει ἀπὸ τὴν Ἡρακλεία ἕως εἰς τὴν Πασταγόνια, οἱ ὁποῖοι τόποι ἐβγαίνουνε
 τὸ χάρκωμα· ἡ ὁποία Πασταγόνια ἔναι πολλὰ πλούσια. Καὶ εἶχε τὴν γυναικὰ
 του καὶ τὰ παιδιά του μέσα, εἰς ἐφύλαξι. Καὶ ὁ Ἰσμαῖλης ἦτονε εἰς τὸ
 Σινώπι καὶ τὸ ἐφύλαγε· καὶ ἦτανε ἐκεῖ πολλὰ καράβια. Μέσα εἰς αὐτὰ τὰ
 1215 καράβια ἦτονε ἓνα πολλὰ μεγάλο, ἕως ἐνιακόσω βουτιζῶ, ὅπου τὸν καιρὸν
 ἐκεῖνον δὲν ἐγίνη ἄλλο μεγαλύτερο, καὶ διὰ θαῦμα τὸ ἐπῆρε ὁ σουλτάνος καὶ
 τὸ ἔστειλε εἰς τὴν Πόλι. Καὶ ἐπερίλαβε καὶ τὸ Σινώπι. Καὶ ἀπὸ κεῖ
 ἐσηκώθη μὲ τὰ φουσσᾶτά του καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ βασιλέως τοῦ Τραπε-
 ζόντος καὶ τοῦ Οὐζοῦν Χασάνου. Καὶ ἐμπῆκε ὁ σουλτάνος εἰς τοὺς τόπους
 1220 τους, εἰς τὴν Καππαδοκίαν.

Καὶ τότε ἐδιάβη ὁ υἱὸς του ὁ μεγαλύτερος, ὅπου ἦτονε εἰς τὴν Ἀμά-
 σεια, καὶ ἔσμειξε μὲ τὸν πατέρα του τὸν σουλτάν Μεχεμέτη. Ὅμοίως ἤρθε
 καὶ ὁ πενθερός του, ὁ Ταργέτης, καὶ τὸν ἐσυναπάντησε καὶ ἐπηγαίνασι συν-
 τροφία του. Καὶ ὥσάν ἀπέρασε τὴν Σεβαστίαν, ἐδιάβη καὶ ἐμπῆκε εἰς τοὺς
 1225 τόπους τοῦ Οὐζοῦν Χασάνου καὶ ἐδιαγούμιζε πολλοὺς τόπους καὶ ἐπῆρέ του
 καὶ τὸ κάστρο τὸ Κορικό. Καὶ πηγαίνοντας παραμπρός, ἤρθε ἡ μάσσα τοῦ
 71r Οὐζοῦν Χασάνου καὶ τὸν ἐσυναπάντησε. Καὶ τὴν ἐδέκτη μετὰ χαρᾶς καὶ
 ὠμιλῆσανε ἀντάμα πολλὴν ὥρα, διατὶ ἦτανε ὁμόπιστοι καὶ ὁμόγλωσσοι Τοῦρ-
 κοί, καὶ ἔστειραν τὴν ἀγάπην.

1230 Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Τραπεζόντα, τοῦ βασι-
 λέως Δαυῖδ, καὶ τοῦτο διατὶ τὸν ἐγκάλεσε ὁ ἀνιψιὸς του μικροπαλληκαρό-
 πουλλο εἰς τὸν σουλτάνο, λέγοντας ὅτι: «Ὁ θεὸς μου μοῦ ἐπῆρε τὴν βασι-
 λείαν μου, ὅπου ὁ πατέρας μου ἦτονε βασιλεὺς καὶ τὴν ὠρίζε». Τότε ἡῤρε
 ἀφορμῇ ὁ σουλτάνος καὶ ἐσηκώθη μὲ τὴν ἀρμάδα του ἀπὸ τὸ Σινώπι
 1235 καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν Τραπεζόντα καὶ ἐδιαγούμισε τὸ ἐξώχωρο. Καὶ κατόπι
 ἐδιάβη στερέας καὶ ὁ σουλτάνος, καὶ τὸ πολέμα ὁ πασᾶς του τριανταδύο μέρες.

Τότε, ὥσάν ἔσωσε καὶ ὁ σουλτάνος, τοῦ ἔστειλε λόγο ὁ ἀφέντης τοῦ Τρα-

1208 ὁ add. 1218 ἐσκόθη—primum οὐζοῦν κασάνου scripsit post in του
 βασηλέος mutavit—τραπεζόντος 1219 κασάνου 1227 κασάνου 1228 εἰ-εἰταν

- πεζόντος, ὅτι «νά τοῦ παραδώσῃ ὅλην του τὴν ἀφεντία καὶ νά τοῦ δώσῃ τόπον νά ζήσει, ὥσάν ἔδωσέ καὶ τοῦ δεσπότη Δημητρίου ἀπὸ τὸν Μορέα.
- 1240 Καὶ νά τοῦ δώσῃ καὶ τὴν θυγατέρα του διὰ γυναῖκα, καὶ νά τοῦ δώσῃ ὅση ἐσοδεῖα μού μπαίνει ἀπὸ τὸν τόπον ὀνόματι Κόλκο». Καὶ ὥσάν ἤκουσε αὐτὰ ὁ σουλτάνος, δὲν ἔστρεψε καὶ ἐμανιώθη καὶ ἀποφάσισε νά πολεμήσῃ. Καὶ πρωτύτερα παρὰ νά σώσῃ ἢ ἀρμάδα νά πολεμήσῃ, ἐδιάβη ἡ γυναῖκα τοῦ βασιλέως Δαυῖδ καὶ ἔσμεψε τὸν γαμπρό της, τὸν Μαλκία, ὁποῦ εἶχε μεγάλη
- 1245 ἀγάπη μὲ τὸν σουλτάνο, διὰ νά πάγῃ νά παρακαλέσῃ τὸν σουλτάνο νά κάμῃ ἀγάπη μὲ τὸν βασιλέα Δαυῖδ. Καὶ τὴν ἀγάπην τὴν ἔκαμε διατὶ ἔστρεξαν καὶ ἐπαραδώσανέ του ὅλην τὴν ἀφεντία καὶ τοὺς τόπους, ὁποῦ ὦριζε ὁ Δαυῖδ. Καὶ ἔγινε ἀγάπη καὶ ἔπαψε ὁ πόλεμος. Καὶ τὸν βασιλέα Δαυῖδ τὸν
- 1249 ἐπῆρε μὲ ὅλην του τὴν φαμελίαν μὲ τιμὴ καὶ ἀγάπην καὶ ἔστειλέ τον 77ν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι διὰ πλέο γρηγορύτερα. Καὶ τὰ φουσσᾶτα τοῦ σουλτάνου ἐδιάβησαν στερέας. Καὶ ὥρισε ὅτι ὁ βασιλέας Δαυῖδ νά πάγῃ εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι νά καθήσῃ ἐκεῖ μὲ τὴν φαμελία του ¹.

Καὶ ὁ σουλτάνος, ὅταν ἔσωσε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, ἔβαλε καὶ

1255 ἔκαμε μεγάλες χαρὲς διὰ τὴν νίκην ὁποῦ ἔκαμε. Καὶ ἐπῆρε τὴν βασιλείαν τῶν Ρωμαίων καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Τραπεζόντα καὶ τὸν Μορέα καὶ ἄλλους τόπους πολλοὺς. Καὶ δὲν ἄφησε ποσῶς ρίζα τῶν ἔλεεινῶν Ρωμαίων. Δόξα τῷ Θεῷ! δίκαια ἦ κρίσι σου, Κύριε!

Καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὁποῦ ἦτανε εἰς τὸ κάστρο, τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς

1260 διαμέρασε² καὶ ἔκαμε μέρος ἀπὸ δαύτους Τούρκους σιλιχτάρηδες καὶ τὸ ἄλλο μεράδι τοὺς ἔκαμε σπαχολάνηδες, καὶ τὸ ἄλλο μέρος τίς ἔκαμε γιαννιτζάρους, νά στέκουνται εἰς τὴν Πόλι. Καὶ ἐπῆρε 800 παλληκαροπούλλα καὶ τὰ ἔβαλε νά γενοῦσι γιαννιτζάροι. Τοιοῦτον τρόπον ἐμοίρασε καὶ τίς γυναῖκες, καὶ τίς ἔδωσε τῶν ἀνθρώπων τοῦ σαραγίου.

1240 δώση ὥση ὥση 1242 καὶ ἄ - καὶ ἀπόφάσσαι 1245 μαλκία ex καλκία
1253 ἀνδρηανώπολη 1257 ἐλεῦνον 1261 τίς : την cod.

¹ Ὡς γνωστόν, τὸ θέμα τῆς παραδόσεως τῆς Τραπεζοῦντος ἀπετέλεσε ἀντικείμενον μακρῶν συζητήσεων μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν, εἰς τοῦτο δὲ συνέβαλον αἱ ὑπὸ τῶν πηγῶν παρεχόμεναι ἀντιφατικαὶ πληροφορίες (βλ. Ο. Λαμπρινίδου, Πῶς ἠλώθη ἡ Τραπεζοῦς (ἀναγραφή καὶ διερεύνησις τῶν πηγῶν), Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 17, Ἀθῆναι 1952). Ὁ ἡμέτερος χρονογράφος οὐδὲν ἀναφέρει περὶ Ἀμιρουτζή, παρέχει δὲ νέαν πληροφορίαν, ὅτι δηλ. ἡ Τραπεζοῦς, ἀφοῦ ἐπὶ τριάκοντα δύο ἡμέρας κατεπολεμήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, παρεδόθη κατόπιν συμβάσεως, ἣτις ἐπετεύχθη τῇ μεσολαβήσει τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Δαυῖδ καὶ τοῦ γαμπροῦ αὐτῆς Μαλκία, συνδεομένου διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Μωάμεθ.

1265 Τότε ἐστάθη ὅλον τὸν χειμῶνα εἰς τὸ σαράγι τοῦ χαρούμενος. Καὶ ἔκραξε τὸν Μπλάντιο, πρίντζιπον τῆς Μολδάβιας, ὁ ὁποῖος πρίντζιπος ἐγίνη μεγάλος διὰ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁποῦ ἦτονε μικροπαλληκαρόπουλλο ὁμορφο κατὰ πολλὰ, καὶ τὸν εἶχε ὁ σουλτάνος εἰς τὸ θέλημά του καὶ εἰς τὴν ὀπηρεσίαν του, καὶ εἶχε μεγάλην ἀγάπην εἰς δαῦτον. Καὶ μίαν ἡμέραν ἤθελε νὰ

1270 τόνε δυναστεύῃ καὶ αὐτὸς δὲν ἤθελε, καὶ εἶχε κρυφὰ ἀπὸ κάτω τοῦ ἑνα μαχαίρι καὶ τοῦ ἔδωσε ᾗς τὸ στήθος μίαν μαχαιρέα. Ἀμμή δὲν ἦτονε θανάτῃσιμη· καὶ τὸ κοπέλλι ἔφυγε. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐγιατρεύτη. Ἀμμή τόσο τὸ ἀγάπα, ὅτι ἔκαμε καὶ ἤρθε καὶ τὸν ἐσυμπάθησε. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τόση πολλὴ παρηγοσίαν εἰς τὸν σουλτάνο, ὅτι ἔκαμε καὶ ἐγίνη πρίντζιπος ὁ ἀδελφός του,

1275 ὁ Μπλάδος εἰς τὴν Μολδάβια.

Καὶ ἐμάζωξε ἀνθρώπους πολλούς, ὡς ἀφέντης ὁποῦ ἐγίνη· ἀμμή ἦτονε

127 σκληρὸς ἀνθρώπος. Ὁ ὁποῖος ἐδιάβη καὶ ἐκάθησε εἰς τὴν Μολδάβια, καὶ ἐκάθησε εἰς τὴν ἀφεντία του. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὰ θαρρετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁποῦ ἦτονε μὲ τὸν σουλτάνο, ἐκατάβαλε τοὺς ἄρχοντας τῆς Μολδάβιας καὶ

1280 ἔπαιρνε τὸ βίον τοὺς καὶ ἐχάλα πολλοὺς καὶ ἔπαιρνε τὴν ζωὴν τοὺς. Καὶ ἐκάμανε λογαριασμό, εἰς δὲ ὀλίγον καιρὸν ἐχάλασε 20 χιλιάδες ἀνθρώπους, διατὶ ἦτονε πολλὰ σκληρός. Καὶ ἔπαιρνε τὸ βίον τοὺς καὶ ἐπλοῦτηνε τὸ φουσσᾶτό του καὶ τοὺς ἔπαιρνε πολλὰ χαράτζα καὶ δεκατίες, τόσο ὅτι δὲν ἐδυνόντησαν νὰ τὰ βασιοῦνε. Καὶ ὥσάν ἐμάζωξε βίον πολὺ, τότε ἐμάζωξε καὶ πολὺν

1285 φουσσᾶτο καὶ ἐσυβάστη μὲ τοὺς Οὐγγαροὺς, καὶ γίνησαν τὸ ἑνα, νὰ πάγῃ καταπάνω τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη.

Καὶ ἐτοῦτα τὰ ἔμαθε ὁ σουλτάνος, καὶ ἔστειλε εἰς δαῦτον ἕναν Ρωμαῖον, ὀνόματι Καταπολιανό, χριστιανόν, καὶ τὸν πασᾶ Καμούτζα, νὰ κάμουνε κατασκευὴ νὰ τόνε πιᾶσουνε νὰ τόνε φέρουνε ζωντανό. Καὶ ἐδιάβη ὁ

1290 Καμούτζας πασᾶς μαζί μὲ τὸν Καταπολιανό, καὶ ἐκάμανε μία ἀμποςκάδα, ἣγουν ἐκρύφτησαν εἰς τὸπον στενὸ καὶ ἀπηδήσανε νὰ τόνε πιᾶσουνε. Ἀμμή ὁ Μπλάδος ἐναντιοστάθη ἀνδρειωμένα καὶ ἐτζάκισε τοὺς Τούρκους· καὶ φεύγοντας ἔπιασε τὸν Καμούτζα πασᾶ ζωντανό. Ὁμοίως ἔπιασε καὶ ἄλλους πολλοὺς Τούρκους, καὶ ἐκατάκωψε τοὺς περισσότερους· καὶ ἔκοψε τὰ πόδια

1295 τοὺς καὶ τὰ χέρια τοὺς καὶ καμπόσους ἐσοῦγλισε. Καὶ τὸν Καμούτζα πασᾶ τὸν ἐφοῦρκισε, τὸν ἐκρέμασε εἰς δὲ ψηλότερον τόπον παρὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὥσάν ἔκαμε τὴ νίκη αὐτήν, ἐμάζωξε καὶ ἄλλο περισσότερο φουσσᾶτο καὶ ἐκατέβη καὶ ἀπέρασε τὸν Ντούναβι ποταμὸν καὶ ἐδιάβη καὶ εἰς τοὺς τόπους τοῦ Τούρκου καὶ ἐδιαγοῦμιζε καὶ ἀφάνιζε τοὺς τόπους ἐκείνους.

1300 Καὶ ὡς τὰ ἔμαθε αὐτὰ ὁ σουλτάνος ἐπικράθη πολλὰ διὰ τὸν πασᾶ του

1267 ἀδελφὸν 1273 πόλη 1281 ἐκαχάλασαι 1292 ἐαντηοστάθη 1293 καμουτζο
1295 καμουτζο 1299 του

- καὶ διὰ τοὺς ἐπίλοιπους, ὅπου τοὺς ἐχάλασε ὁ Μπλάδος καὶ τοὺς ἔδωσε κακὸν θάνατον. Τότε ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτά του ὁ σουλτάνος καὶ τὰ ἔστειλε εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν, εἰς τὸν Ντούναβι τὰ κάτεργά του καὶ τὸ φουσ-
 72ν σᾶτο στερέας. | Καὶ ὡς τὸ ἐμάθανε οἱ Μολδάβιοι πὺς ἔρχεται ἀπάνω τους
 1305 πολλὺς πόλεμος, ἐβάλανε τίς γυναικῆς τους καὶ τὰ παιδία τους εἰς τόπους δυνατούς, εἰς ἐφύλαξι, εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Πρασσοβοῦ, μαζὶ μὲ τὰ ρουχὰ τους. Καὶ ὁ Μπλάδος ἐχώρισε τὸ φουσσᾶτό του εἰς δύο· καὶ τὸ ἓνα μέρος τὸ ἔστειλε καταπάνω τοῦ Νέγρου, ὅπου ἦτονε ἐχθρὸς του, ἀφέντης τῆς Ποντολίας, καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἐκράτησε ἀτός του.
- 1310 Εἰς τόσο ἔσωσε καὶ ὁ σουλτάνος καὶ ἐμπῆκε εἰς τὴν Μολδάβια, καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ βουνό, ὅπου εἶχανε τίς γυναικῆς τους καὶ τὰ παιδία τους καὶ τὰ ρουχὰ τους καὶ τὰ ἐδιαγούμιζε. Καὶ ὡς τὸ ἔμαθε ὁ Μπλάδος, ἔφυγε καὶ ἐδιάβη τὰ βουνὰ καὶ τοὺς δρυμῶνες, ὅσο νὰ ἰδῇ τί θέλει ἀπογένει. Διὰ εἶδε πὺς δὲν ἔχει βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Οὐγγαροὺς, ἐσηκώθη καὶ ἐδιάβη μέσα
 1315 εἰς ἐδυναμώτεροὺς τόπους. Καὶ εἰς τοῦτο ἤρθανε καὶ οἱ Οὐγγαροὶ καὶ τὸν ἤθρανε νὰ τὸν βουθήσουνε. Καὶ ὁ Τοῦρκος ἦτονε τενωμένος εἰς τόπους πλατέους. Καὶ ὁ Μπλάδος, ὡσὰν ἤρθανε οἱ Οὐγγαροὶ, ἐστάθη ἀνδρείως. Καὶ ἐπῆρε ἐφτὰ χιλιάδες φουσσᾶτο καὶ ἐδιάβη τὴ νύκτα μέσα ᾗς τὸ φουσσᾶτο τοῦ σουλτάνου καὶ τοὺς ἀπήδησε καὶ ἐτρόμαξε τὸ φουσσᾶτό του, θαρ-
 1320 ρῶντας πὺς εἶναι πολὺν τὸ φουσσᾶτο τοῦ Μπλάδου. Καὶ ἐτζάκισε τὸ φουσσᾶτο τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἐβουλήθη νὰ πάγῃ νὰ πατήσῃ καὶ τὴν τέντα τοῦ σουλτάνου. Καὶ ὥρμησε καὶ ἐπήγαινε, νομίζοντας ὅτι ἔναι ἡ τέντα τοῦ σουλτάνου Μεχεμέτη. Ἀμμή ἐλαθάστη καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν τέντα τῶν ἄλλων πασάδων.
- 1325 Καὶ τότε ἄναψε ὁ πόλεμος καὶ ἐκατακοβόντησαν μία μερέα καὶ ἄλλη. Ἀμμή ἐκατακόφταν τοὺς Τοῦρκους κατὰ πολλὰ. Καὶ ὡσὰν ἐξημέρωσε ἐγυρίσανε ὀπίσω οἱ Μολδάβιοι καὶ ἐκόπησαν ὀλίγοι· ἀμμή τοὺς Τοῦρκους, ἐπειδὴ τοὺς ἐξαφνίσανε τὴ νύκτα, ἐκόψανε πολλοὺς. Τότε ἔστειλε ὁ σουλτάνος τὸν
 1329 Ἀλῆ πασᾶ μὲ πολὺν φουσσᾶτο τὴν ἡμέρα καὶ ἐδιάβη καὶ ἔσωσε τὸν
 73r Μπλάδο καὶ ἐκάμανε πόλεμον φρικτόν, τόσο ὅτι ἐσκοτώσανε | χίλιους Μολδάβους καὶ ἄλλους τόσους ἠφέρανε ζωντανούς καὶ τοὺς ἠφέρανε εἰς τὸν Προϊλάβο τοῦ σουλτάνου. Ἐκεῖ ἦτονε τὸ Σκαμνὶ τοῦ Μπλάδου καὶ τοὺς ἔκοψε ὅλους. Τότε εἶδε ὁ σουλτάνος τὸ κάστρο τὸν Προϊλάβο ἀνοικτὲς τίς πόρτες καὶ ἀνθρωποὺς τινὰς δὲν ἐβλέπανε, ἐθαυμάζανε. Καὶ παρὰμπρὸς
 1335 ἀπὸ τὸ κάστρο εἶδανε ἕως εἴκοσι χιλιάδων ἀνθρώπων κορμιά, ἄλλα κομμένα, ἄλλα παλουκωμένα, ὅπου τοὺς ἐσκότωσε ὁ Μπλάδος, τοῦ κάστρου ἐκει-

1323 Μπλάδος ἀφέντης Βλαχίας in margine 1331 ζοντάνους 1333 post σουλτάνος in cod. scriptum εἶδε

νοῦ, γυναικῶν, ἀνδρῶν, παιδίων· καὶ δὲν ἄφησε μὴδὲ ἓναν. Τότε εἶδε τὸ
μεγάλον κακόν, ὅπου ἔκαμε ὁ Μπλάδος, ἐθαύμασε ὁ σουλτάνος εἰς τὴν μανίαν
τοῦ Μπλάδου. Καὶ ἐπῆρε τὰ φουσσᾶτά του ὁ σουλτάνος καὶ ἐπήγαινε παραμ-
1340 πρὸς. Ἀμμή ὁ Μπλάδος ἐστεκέτονε εἰσὲ τόπους, ὅπου τοῦ ἐβόλειε, καὶ
ἐκτύπα εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ φοριώματα τοῦ σουλτάνου. Καὶ τοὺς
ἐκούρσευε καὶ ἐσκότιωνε καὶ τοὺς Τούρκους καὶ τὰ κοπέλλια τους, ὅπου ἐσύρ-
νανε τὰ βαρῆματα.

Καὶ ὥς τὸ ἔμαθε ὁ πρίντζιπος τῆς Ποδολίας, ὀνόματι Νέγκρας, ἔσμειξε
1345 μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἐδιάβησαν καὶ ἐπολεμούσανε νὰ πάρουνε τὸ κάστρο,
τὸ λέγουνε Κιλήμ, ὅπου ἦτονε τοῦ Μπλάδου. Καὶ ὁ Μπλάδος ἐπῆρε ἔξι χι-
λιάδες καβελάρους καὶ ἐδιάβη ἀπάνω εἰσὲ δαύτους καὶ ἐκάμανε πόλεμον δυ-
νατὸν καὶ ἐτζάκισαν τὸν Μπλάδον μὲ πολὺ αἷμα μία μερῆα καὶ ἄλλη. Καὶ
ἐσκοτώσανε ἀπὸ τοὺς Μολδάβους ἕως δύο χιλιάδες, καὶ ἐπῆραν τὰ κεφάλια
1350 τους καὶ τὰ ἐβάλανε εἰς τὰ κοντάρια τους καὶ τὰ διαβάσανε καὶ τὰ ἐδείξανε
τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη.

Καὶ τότε ἔφυγε ὁ Μπλάδος καὶ ἐδιάβη μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία. Καὶ τὸν
ἔπιασε ὁ ρήγας Μαθαῖος καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὴν φυλακὴν διατὶ ἐσκότωσε ἀπὸ
73ν τοὺς Οὐγγαροὺς τοὺς ἐδικούς του. Καὶ τὸ φουσσᾶτο τοῦ Τούρκου ἐδιάβη μέσα
1355 εἰς τὴν Μολδάβιαν καὶ τὴν ἐδιαγουμίσανε· καὶ ἠφέρανε εἰς τὸν Ντουναβί ἕως
διακόσες χιλιάδες ζῶα, πρόβατα, βούδια· καὶ ἐπῆραν καὶ πολλὴν σκλαβίαν,
γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιά. Καὶ ὁ σουλτάνος, ὅπου ἦτονε εἰς τὸν Ντουναβί ἔκαμε
ἀφέντη τὸν Δρακούλα καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὴν Μολδάβιαν νὰ ὀρίζη, ὅπου ἦτονε
Τούρκος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μπλάδου. Καὶ ὁ σουλτάνος ἐγύρισε εἰς τὴν Ἀνδρια-
1360 νούπολιν. Τότε ὁ Δρακούλας ἔλεγε τῶν ἀρχόντων τῆς Μολδάβιας, πῶς : «Ὁ
σουλτάνος ἔχει μεγάλη δύναμι, καὶ ἐσεῖς ἠκούσετε τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Μπλά-
δου τὴν τρελλάδα καὶ ἐκάματε μάχην μὲ τὸν σουλτάνον». Καὶ λέγοντας ἐτοῦτα,
ἐγύρισε ὅλους τοὺς ἀρχοντες καὶ τὸν ἐστέρξανε γιὰ ἀφέντη τους. Καὶ ὁ Μπλά-
δος, ὡς εἶπαμε, ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς τὴν φυλακὴν.
1365 Καὶ ὁ σουλτάνος ἐσήκωσε πόλεμον τὸν Ὀκτώβριον μῆνα καὶ ἐδιάβη
καταπάνω τῆς Μυτιλήνης, ὅπου ἔναι νησί. Παλαιὰ τὴν ἐλέγανε Λέσβο, καὶ
γυρίζει τὸ γῦρον τριακόσα μίλια· καὶ ἔδιδε χαράτζι τοῦ σουλτάνου δύο χιλιάδες
φλωρία. Καὶ ἦτονε τότε ὁ πρίντζιπος, ὅπου τὴν ὥριζε, ὁ Καταλόνζιος. Καὶ
ἔστειλε ὁ σουλτάνος τὸ φλαμπουριάρη τῆς Καλλιπόλης μὲ ἀρμάδα καὶ ἐδιάβη
1370 εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ ἔβγαλε λαὸ πολὺ καὶ ἐδιαγούμισε τὸ νησί καὶ ἐπῆρε
πολλὴ σκλαβίαν. Καὶ ἐδιαγούμισε καὶ τὴν χώρα τὴν Γαλένα, πλούσα κατὰ
πολλά.

1341 ἀδελφός του μπλάδου in margine
1363 - 1364 μπάλαδος - post εἶπαμε καὶ delevi
τηλήν in margine

1347 δαύτος 1363 ὅλους ἀρχοντες
1368 εἰτόνε - πρῆντζηπον 1369 Μι-

Τότε ἔστειρε καὶ τὸ νησί ἢ Χίο νὰ δίδῃ χαράτζι. Καὶ ἐδιάβη καὶ εἰς
 τὸ ἄλλο κάστρο τῆς Μυτιλήνης, ὅς τὸ Μόλυβο, καὶ τὸ ἀπόκλεισε καὶ τήνε πο-
 1375 λέμα. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἀντιστάθησαν καμπόσες ἡμέρες καὶ τὸ ὅστερο ἐπαρ-
 δόθη. Καὶ ἐπερίλαβε καὶ ὅλο τὸ νησί καὶ ἔβαλε φυλάκτορες Τούρκους γιαν-
 74r νιτζάρους· καὶ τὸ ἔχουνε ἕως τὴν σήμερον. Καὶ τὸν ἀφέντη, τὸν Κατελοῦζο
 τὸν ἐπῆρε καὶ τὸν ἐδιάβασε εἰς τὴν Πόλι καὶ τὸν ἔβαλε εἰς τὴν φυλακὴ καὶ
 ἐγίνη Τούρκος καὶ τὸν ἀπόλυσε. Καὶ οἱ Τούρκοι τοῦ σαραγίου τὸν ἐγνωρί-
 1380 σανε, ὅπου εἶχε κάμει πολὺ κακὸ εἰς τὶς Τούρκους. Τότε τὸν ἐπιάσανε καὶ
 ἐκόψανε τὸ κεφάλι του καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν κόλασι.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐσήκωσε ὁ σουλτάνος μάχη κατὰ τοὺς Βενετζάνους. Καὶ
 ἔβαλε εἰς τὸν ἄρσανά καὶ ἔκαμε πολλὰ κάτεργα ὅλον τὸν χειμῶνα, νὰ κάμῃ
 ἀρμάδα χοντρή. Καὶ ἔβαλε καὶ τοῦ ἐκτίσανε καὶ ἕνα σαραγι, παλάτι πολλὰ
 1385 μεγάλο καὶ ὁμορφο. Καὶ ἔβαλε καὶ ἐκτίζανε καὶ ἐδυνάμωνε τὰ κάστρο, ὅπου
 ὦριζε, ὅπου ἦτανε ἀχαμνά. Ἐβαλε καὶ ἐδυναμώσανε τὰ κασιτέλλια τῆς Καλ-
 λίπολης εἰς τὸ στενὸ, καὶ ἔβαλε πολλὰς λουμπάρδες διὰ φύλαξι τῆς Πόλης.

Καὶ ἐσήκωσε πόλεμον καταπάνω τῆς Μπόσινας· καὶ μιλοῦνε βουργά-
 ρικα, καὶ τὸ πρῶτο κάστρο τὸ λέγουνε Γιάντζα. Οἱ ἀνθρώποι τῆς Μπόσινας
 1390 εἶναι καλοὶ καὶ ἀνδρειωμένοι ἕως τὴν σήμερον. Καὶ τοῦτο διατὶ δὲν ἠθέ-
 λανε νὰ δώσουνε τὸ χαράτζι, ὅπου ἦτανε ὑποτεταγμένοι· ἀπὸ χρόνους περα-
 σμένους ἔχρεωτοῦσανε ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες φλωρία. Καὶ εἶπε ὁ ἀφέν-
 τῆς τῆς Μπόσινας: «Ἐγὼ δὲ δίδω τόσο βίον τοῦ σουλτάνου, διατὶ μὲ τοῦτα
 κάμω φουσσᾶτο καὶ ἀντιστέκω τοῦ σουλτάνου. Καὶ ἂν ἐρῇ ἀπάνω μου καὶ
 1395 μὲ νικήσῃ, ἐγὼ παίρνω αὐτὸ τὸ βίον καὶ ὑπάγω εἰσὲ ἄλλον τόπον καὶ μὲ
 τοῦτα τὰ φλωρία μοῦ βοηθᾷ πᾶσα ἀφέντης».

Τότε ὡς ἤκουσε ὁ σουλτάνος τὴν αὐτὴν ἀπόκρισι, ἐμάζωξε τὰ φουσσᾶτα
 εἰς τὴν Ἀνδριανούπολι καὶ ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε τὸν ποταμὸ Δερομπίτζα,
 1399 ὅπου χωρίζει τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τὴν Μπόσιναν. Καὶ ἐκεῖ ἀπέρασε 150
 74v χιλιάδες | καβελλάρους, χωρὶς τοὺς γιαννιτζάρους καὶ χωρὶς τοὺς ἀζάπηδες
 καὶ χωρὶς ἐκεινοὺς, ὅπου σύρνασι τὰ καμήλια καὶ τὰ μουλάρια καὶ ἄλλα.
 Τότε ἔσωσε καὶ ἔβαλε καὶ ἐπολέμα τὸ κάστρο, τὸ λέγουσι Τοπίτζα, καὶ ἐπῆρέ
 το καὶ ἔστειλε τὸν Μεχεμέτ πασᾶ μὲ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ φουσσᾶτο διαλεκτὸ
 καὶ ἐδιάβη ἐκεῖ ὅπου ἦτονε ὁ ρῆγας τῆς Μπόσινας εἰς τὸ κάστρο, τὸ λέγουσι
 1405 Γαντζία. Καὶ ὁ ρῆγας ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰσὲ ἄλλο κάστρο, τὸ λέγουσι
 Κλήσα, καὶ ἐκεῖ ἐδιάβη καὶ ὁ πασᾶς καὶ ἀπὸ πίσω ἦρθε καὶ ὁ σουλτάνος.
 Καὶ τότε ἐπαρδόθησαν ὅλα τὰ κάστρο τῆς Μπόσινας καὶ ἐπεριλάβανε καὶ
 τὸ κάστρο τὴν Ντόμπριτζα.

Καὶ τότε ἐστέρξανε ὅλα τὰ κάστρο καὶ οἱ χῶρες νὰ δίδουνε χαράτζι μὲ

1377 σήμερον 1385 ἐδη-εδηνάμονε 1400 ἀζάπηδες

- 1410 τοιοῦτο ὅτι νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ᾔχουσι τὰ ζακῶνια τοὺς. Καὶ τότε ἔβαλε φυλάκτους εἰσὲ πᾶσα κάστρο, καὶ εἰς τὴν Κλήσα, ὅπου ἦτονε μέσα ὁ ρῆγας τῆς Μπόσινας καὶ ὁ ἀνιψιός του· καὶ ἔναι δυνατό κάστρο τὸ γύρω - γύρω χαντάκια καὶ παρᾶξω ὅλο βάλτος, ὅλο νερό, δύσκολο νὰ παρῇ. Ἀμμὴ ὁ Τοῦρκος ἔμπαινε εἰς τὸ νερό, ᾗς τὸ βάλτο· καὶ ἐκόβασι τὰ καλάμια τοῦ βάλτου
- 1415 καὶ τὰ ἐκάμνασι δεμάτια καὶ τὰ ἐβάλανε καὶ ἐγεμίζανε τὰ χαντάκια. Τόσο ἐστενέψανε τὸ κάστρο καὶ δὲν εἶχανε τί νὰ κάμουνσι καὶ ἐστείλανε ἀπὸ μέσα χαρτὶ τοῦ Μεχεμέτ πασᾶ σουλτάνου, ὅτι νὰ τοὺς συμπαθήσῃ εἰς τὸ φταίσιμο, ὅπου ἔφταισε ὁ ρῆγας. Καὶ τότε ἔστειρε καὶ ἐπαραδόθη ἡ Κλήσα καὶ τὸν ρῆγα καὶ τὸν ἀνιψιό του τοὺς ἐπῆρε μαζί του. Καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ρηγὸς
- 1420 ἦτονε εἰς τὸ Ραούζι μὲ ὅλο του τὸ βίον. Καὶ ὥς τὸ ἔμαθε ὁ σουλτάνος ἔστειλε εἰς τοὺς Ραγουζαῖους ὅτι νὰ τοῦ δώσουνε τὴν ρηγίνα μὲ ὅλο τῆς τὸ βίον. Καὶ οἱ Ραγουζαῖοι εἶπανε ὅτι ἐκείνη ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ρώμα, εἰς τὸν Πάπα καὶ οὕτως ἐσιάθη ἐκεῖ ἕως ζωῆς τῆς.
- 1424 Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐσηκώθη ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ δοῦκα Σανταλὸς, ὅπου εἶχε τὸ δουκᾶδο του καὶ ἐσυνώρενε μὲ τοὺς Ραγουζαῖους μὲ τοὺς ὁποίους εἶχε μάχη πάντα μετ' αὐτοὺς διὰ μία γυναῖκα Φιορεντίνα, ὁμορφή κατὰ πολλὰ. Λοιπὸν ἐμπῆκε ὁ Τοῦρκος εἰς τὸν τόπον του καὶ ἐδιὰ γούμιζε καὶ πολλὴ σκλαβίαν ἔκαμε. Καὶ τοῦτο ἦτονε ἡ ἀφορμὴ ὅτι ἐπειδὴ ἐπῆρε ὁ Σανταλὸς δοῦκας τὴν Φιορεντίνα καὶ ἀφῆσε τὴν καθολικὴν του
- 1430 γυναῖκα, ἔφυγε μὲ τὸν υἱόν τῆς καὶ ἐδιάβη εἰς τὸ Ραγούζι μὲ τὸ βίον τῆς. Καὶ τότε ἐσηκώθη ὁ υἱὸς τοῦ Σανταλὸς καὶ ἐδιάβη εἰς τὸν σουλτάνο καὶ τὸν ἔκαμε καὶ ἐσηκώθη καὶ ἐμπῆκε μέσα ᾗς τὸ δουκᾶδο τοῦ Σανταλὸς διὰ νὰ τὸνε πιάσῃ. Ἀμμὴ αὐτὸς ἐμπῆκε εἰς τὸ δυνατό του κάστρο καὶ ὁ σουλτάνος δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸνε πάρῃ.
- 1435 Καὶ ἐσηκώθη ἀπὸ κεῖ καὶ ἐδιάβη καταπάνω τοῦ Κωνσταντίνου Καραγούζου Καστριώτου καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀφεντὸς τοῦ Ντούκανου νὰ τοὺς πάρῃ τὴν ἀφεντία τοὺς νὰ τοὺς ἐσηκώσῃ ἀπὸ κεῖ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ ἄλλους τόπους εἰς τὴν Ρούμελη. Καὶ αὐτοὶ ἐγνωρίζανε πὺς δὲν ἠμποροῦν νὰ κάμουνε ἀλλέως. Ὅπου δὲν ἠμπορούσαν νὰ κάμουνε ἀλλέως, μὴδὲ νὰ ἀντι-
- 1440 σταθοῦν τοῦ Τούρκου, ἐδιάβησαν εἰς τὸν σουλτάνο νὰ κάμουνε τὴν ἀλλαξία. Καὶ ὥς ἐδιάβησαν ὁμπρὸς εἰς τὸν σουλτὰν Μεχεμέτη, τοὺς ἔπιασε ὅλους καὶ τοὺς ἔβαλε εἰς τὴν ἄλωσσο· καὶ πρωτύτερα ἀπὸ τοῦτα ἐφέραν τὸν ρῆγα τῆς Μπόσινας ὁμπρὸς του μὲ τὴν ἄλωσσο καὶ ὄρισε καὶ ἐκόψαν τὸ κεφάλι του. Καὶ ὥς ἤκουσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ σουλτάνου, ἐφώναζε ὅτι : « Ἐδῶ ἔχω τοὺς
- 1445 ὄρισμους καὶ τὰ χαρτιά ὅπου μῶδωσες νὰ στέκω εἰσὲ ἕνα τόπον ἕως ζωῆς

1412 ὁ ονιψῆος 1426 μεταύτους 1427 τονντόπαν 1434 ὑπόρσαι 1435 primum σουλτάνου scripsit post κωνσταντίνου mutavit 1438 ὑποροῦνε 1439 ὑποροῦσαν

μου και ἐσὺ μοῦ κόβεις τὸ κεφάλι. *Αδικο ὁποῦ ἐβγαίνεις ἀπὸ τὸ λόγο σου!». Καὶ ἀποκεφάλισέ τονε.

Καὶ εἰοῦτα τὰ ἠκούσανε ὅλοι οἱ ἀφεντάδες τῆς Οὐγγαρίας, πὼς ὁ σουλ-
 1449 τάνος τάζει τῶν δουκάδων νὰ παραδοθοῦνε καὶ νὰ τοὺς δώσῃ ἄλλους τόπους
 75ν μὲ τὰ χαρτία ᾗς τὸ χέρι | καὶ αὐτὸς ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ λόγον του καὶ τοὺς κόφτει
 τὸ κεφάλι, καὶ ἔβαλαν εἰς τὸ νοῦ τους νὰ προΐδουνε τὸ τί ἔχουνε νὰ κάμουνε
 εἰς τὴν ἀφεντία τους. Καὶ τὴν ἄλλη μερέα οἱ Βενετζᾶνοι ἦταν ἐγνοιασμένοι
 ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοὺς φλαμπουριαρέους, ὁποῦ ἐστέκανε εἰς τὰ σύνορα,
 ὁποῦ εἵχανε καὶ ἐμπαίνανε καὶ ἐκάμανε πολλὴν κακὴ εἰς τοὺς τόπους τῶν
 1455 Βενετζάνω.

Τότε πάλι ἐδιάβησαν εἰς τὸν σουλτάνο καὶ ἐμεταβεβαιώσανε τὴν ἀγά-
 πην τους ἕως νὰ ἀποΐδουνε τὸ τί ἤθελε κάμει εἰς τὸν κόσμον. Καὶ ὁ Ἐσὲς
 μπέης, ὁποῦ ἐπῆρε τὸ Ἄργος ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Βενετζάνων μὲ τραδιμέντο,
 ὁποῦ τὸ τραδίρανε οἱ ντοπικοὶ καὶ ὁ Ὅμερ πασᾶς μὲ τὸ ἄλλο φουσοῦτο
 1460 ἐδιάβη καὶ ἐπολέμα τὴν Ἑπαχιο, ὁποῦ ἦτονε καὶ αὐτὸς τῶν Βενετζάνω καὶ
 ἔβαλε βουλὴν ὅτι νὰ περάσῃ καὶ εἰς τὸν Μορέα νὰ πολεμᾷ τὰ κάστηρ τῶν
 Βενετζάνω, λέγω τὴν Μοθώνη, Κορώνη καὶ ἄλλα.

Καὶ ὡς τὸ ἔμαθαν οἱ Βενετζᾶνοι εἶπανε ὅτι δὲν εἶναι πλέο καιρὸς νὰ
 ἔχωμε πομονὴ καὶ ἐτοιμάστησαν εἰσὲ πόλεμον καὶ ἐστείλανε εἰς τὸν Πάπα
 1465 ὅτι νὰ βάλῃ ὁμόνοια εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἐντώμα ἐστείλε ἕναν Γαρ-
 δενάλε εἰς τὸν ρῆγα Μαθία τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἐμάζωξε εἰκοσιπέντε χιλιά-
 δες φουσοῦτο καὶ ἐδιάβη καὶ ἀπέρασε τὸν Ντιούναβι ποταμὸν καὶ ἐδιαγού-
 μιζε τίς χῶρες τοῦ σουλτάνου.

Καὶ ὁ Σαμπατῖνος ὁποῦ ἔφτειανε τὸ τειχίον τοῦ Μπελιγραδίου, ἐδιάβη
 1470 ὁ αὐτὸς ρῆγας καὶ τὸ ἐχάλασε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἀπέρασε τὸν ποταμὸν Σάβα ὁποῦ
 εἶναι ἐκεῖ καὶ ἐδιαγούμιζε τοὺς τόπους τοῦ σουλτάνου καὶ ἐπῆρε ἕως εἴκοσι
 χιλιάδες σκλαβία. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε εἰς τὸν τόπο του νικητὴς χαρούμενος.

Καὶ οἱ Βενετζᾶνοι τὴν ἄλλη μερέαν ἀρματώσανε τὰ κάτεργά τους καὶ
 1474 ἐβάλανε τζενεράλε πρῶτον καπετάνιο εἰσὲ αὐτήν τὸν μισερ Γιάκουμο Λορ-
 76r δᾶνο, τζιντιλόμο Βενετζᾶνο· καὶ ἐστείλανε | εἰς τὴν Κρήτη καὶ ἐφέρανε εἰς
 τὸν Μορέα τέσσαρες χιλιάδες καλοὺς ἄνδρες πολεμιστᾶδες καὶ ἐμπήκανε εἰς
 τὰ κάστηρ τῶν Βενετζάνων. Τότε ἔσωσε καὶ ἡ ἀρμάδα τῶν Βενετζάνω εἰς
 τὸν Μορέα καὶ ἐμαζώσανε σολδάτους καὶ ἄλλους καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸ
 Ἑξαμίλιο μὲ τὴν ἀρμάδα. Καὶ οἱ ἀπεζοὶ καὶ οἱ καβελλάριοι ἐδιάβησαν εἰς
 1480 τὸν τοῖχο τοῦ αὐτοῦ Ἑξαμιλίου καὶ τὸν ἐμετακίτσανε, ὁποῦ ἦτονε χαλασμέ-
 νος, μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ πολλὴν βίαν. Καὶ ἀπάνω εἰς τοὺς αὐτοὺς

1458 τὸ ἄργος τὸ ἐπνερε ὁ ἔσαις ἀπὸ τοὺς βενετζάνους in margine 1470 τὸν 1478
 οολιαδους 1480 ἀπὸν : ὁ cod.

- κτιστάδες ἦτον· ὁ Νικόλαος Μοραΐτης καὶ τοὺς ἠνάγκαζε τὸ γληγορύτερο. Καὶ ἦτανε μαστόροι καὶ ἑργατοὶ ἕως τριάντα χιλιάδες μὲ τὶς ἐργάτες καὶ ἐκάμνανε διπλᾶ χαντάκια καὶ ἀπάνω εἰσὲ δεκαπέντε ἡμέρες τὸν ἐφτειάσανε.
- 1485 Καὶ ἐτοῦτα τὰ ἤκουσε ὁ σουλτάνος. Ὅμοίως οἱ Τοῦρκοι ὁποῦ ἦσαν μέσα εἰς τὸ Μορέα, εἰς τὰ κάστροι ὁποῦ ὠρίζανε, ἐσκιάχτησαν καὶ ἐφοβήθησαν κατὰ πολλὰ· καὶ οἱ Χριστιανοὶ ὁποῦ ἦσανε ραγιᾶδες τοῦ Τούρκου καὶ ἐγυρίσανε καὶ ἐδιαβήσανε μὲ τοὺς Βενετζάνους, καὶ ἐσηκώθη ὁ Μορέας. Τότε ἐστεῖλαν οἱ Τοῦρκοι λόγον τοῦ σουλτάνου πὼς ἦρθαν οἱ Βενετζᾶνοι
- 1490 καὶ ἐκτίσανε τὸν τεῖχος καὶ ἐγύρισε ὅλος ὁ Μορέας μὲ τοὺς Βενετζάνους. Τὰ ὅποια λόγια τὰ ἔστειλε ὁ φλαμπουριάρης, ὁποῦ ἐκαθέτονε εἰς τὸ Λεοντάρι. Καὶ οἱ γιαννιτζᾶροι καὶ οἱ Τοῦρκοι ὁποῦ ἐφυλάγανε τὰ κάστροι δὲν ἤμπορῶσανε νὰ σταθοῦνε καὶ ἐδίδανε τὰ καστέλλια καὶ ἐφεύγανε, καὶ οἱ Βενετζᾶνοι τὰ ἐπαίρνανε καὶ ἐβάλανε μέσα σολδάτους. Καὶ ἐστεῖλανε εἰς τὸ
- 1495 Ἄργο τὸν Γερόλυμο μὲ καμπόσους σολδάτους νὰ πολεμήσῃ νὰ πάρῃ τὸ Ἄργο.
- Καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἐμάθανε καὶ ἐδιάβησαν μὲ τοὺς μουσελήμηδες καὶ τοὺς ἀκαρτερέψανε εἰσὲ τόπους στενοὺς, ὁποῦ ἐρχόντησαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Τζακωνίας καὶ τοὺς ἀπηθήσανε, διατὶ τὴν μία μερὲα ἔναι θάλασσα καὶ τὴν
- 1500 ἄλλη βουνὸ ψηλόν. Καὶ ἐκόψανε διακόσους Φράγκους καὶ ἐπήσανε καὶ ζωντανοὺς ἄλλους διακόσους, καὶ τοῦτο διατὶ οἱ Βενετζᾶνοι ἐδιαβήσανε εἰσὲ ἄλλο
- 76v κάστρο καὶ ἐπολεμούσανε μὲ τὶς λουμπάρδες ὁποῦ εἶχανε. | Καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ κρύον τὸ ἀφήσανε καὶ δὲν τὸ ἐπήσανε.
- Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιαβήσανε εἰς τὸν τεῖχος τοῦ Ἑξαμιλίου. Καὶ ἐκράζανε τὸν
- 1505 κύριον Μιχαὴλ τὸν Ράλλη, ὁποῦ ἦτον πρῶτος ἄρχος τῆς Κορίνθου, ὅτι νὰ κάμῃ τρόπον νὰ τοὺς παραδώσῃ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Ἀχαΐα. Τότε ἐδιάβη ὁ ἐλεεινὸς καὶ εἶπε τῶν ἀγάδων ὅτι νὰ παραδώσουνε τὴν Κόρινθον τῶν Βενετζάνων, καὶ τόμον τὸν ἀκούσανε, τὸν ἐπιάσανε καὶ τὸν ἐσκοτώσανε. Τότε ἄλλο κάστρο δὲν ἐπαραδόθη τῶν Βενετζάνων, μόνον ἡ Μεζιθροῦ, ὁποῦ τὴν
- 1510 ἐπήσανε.
- Τότε ἐβγήκε λόγος πὼς ὁ Μεχεμέτ πασᾶς ἔρχεται εἰς τὸν Μορέα μὲ πολὺ φουσσαῖο, καὶ ὁ σουλτάν Μεχεμέτης ἔρχεται ἀπὸ πίσω μὲ ὅλην τὴν δύναμιν. Τότε οἱ Βενετζᾶνοι ἀφήσανε τὸν τεῖχος καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὰ κάστροι τοὺς τοῦ Μορέως. Τότε ἐσώσανε καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Ἑξαμίλιον καὶ εἶδαν
- 1515 τὰ κάτεργα τῶν Βενετζάνων ὁποῦ ἀλαργάραν ἀπὸ τὶς Κεχρὲς τοῦ Ἑξαμιλίου. Καὶ ἐδιάβησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβησαν εἰς τὸ Ἄργον καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβη εἰς τὸ Λιοντάρι, εἰς τὴν μέσῃ τοῦ Μορέως, καὶ ἐκεῖ ἐτέντωσε. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔστειλε τὸν Τζογᾶνον τὸν φλαμπουριάρη νὰ φυ-

1483 μαστάρη 1489 ὁ τούρη * 1492 ὑπορούσανε 1494 σολτάδους 1495 σολτάδους 1509 primum τουρκο scribes post in βενετζάνο mutavit 1517 λονιάρη

- λάγη μὲ εἰκοσιπέντε χιλιάδες φουσοῦτο καὶ ἐμάζωξε καὶ ἄλλους ἀνθρώπους.
 1520 Καὶ τὸν Ὅμηρ Μπέη τὸν ἔστειλε καὶ αὐτὸν μὲ 25 χιλιάδες φουσοῦτο καὶ ἐδιάβη καταπάνω εἰς τοὺς τόπους τῶν Βενετζάνων. Καὶ ἀρχὴ ἐδιάβη τὸ μέρος τῆς Μοθώνης καὶ ἐδιαγούμισε πολλὰ χωρία καὶ καστέλλια τῶν Βενετζάνων. Καὶ ἐχαλάσανε καὶ ἐρρίζανε καὶ τὰ τειχία τῆς Λένως οἱ Βενετζᾶνοι, καὶ τὴν Μεζηθρᾶ τὴν ἐπῆρανε πάλι οἱ Τοῦρκοι.
 1525 Ἀμμή οἱ Βενετζᾶνοι ἐπηγάνασι μὲ τὰ κάτεργά τους καὶ ἠφέρνανε τροφὲς διὰ τὸ φουσοῦτό τους καὶ ἀπέρρασε ὅλος ὁ χειμῶνας εἰς αὐτά, εἰς 1464. Καὶ ὥσάν ἤρθε τὸ καλοκαίρι, τότε ἐστείλασι τὸν ἀφέντη τῆς Βλαχίας νὰ πάγῃ εἰς τὸν σουλτάνο νὰ τοῦ μιλήσῃ νὰ κάμουνε ἀγάπη, καὶ ὁ Μεχεμεὶ πασᾶς τὸν
 77v ἔπιασε καὶ τὸν ἔγδριε ζωντανὸ καὶ ἐπῆρε καὶ τὸν ἀδελφὸ του σκλάβο. Καὶ
 1530 τὸν ἐρχάμενον χρόνον ἐτοίμασε ὁ σουλτάνος τὰ φουσοῦτά του καὶ ἔβαλε καὶ ἔκτισε ἓνα κάστρο δυνατό εἰς τὴν Ἑπειρὸν διὰ νὰ δώσῃ φόβο νὰ φυλάγῃ τὸν τόπον ἐκεῖνον καὶ ἐτελείωσέ το εἰς ὀλίγον καιρὸ.

Τότε ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του καὶ ἐδιάβη καταπάνω τῶν Σαρακηνῶν, τὰ μέρη τῆς Σουρίας, ὁμοίως καὶ καταπάνω τῶν Ἑγιατίων καὶ ἐβγήκανε εἰς ὃν
 1535 πόλεμον καὶ ἐνίκησέ τους καὶ ἐπῆρε τὸ κάστρο τὴν Σκαντερώνα καὶ τὴν Ἀρεντᾶνα καὶ ἔκοψε καὶ ἔκαψε ὅλους ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλους ἔπιασε καὶ τοὺς ἐγκρέμνισε ἀπὸ ψηλοὺς γκρεμνοὺς, καὶ τοὺς ἐσκότῳνε. Ὅμοίως ἐγκρέμνισε ὅλους τοὺς πρώτους ἀπὸ ψηλοὺς πύργους καὶ τοὺς ἐθανάτωνε. Καὶ τότε ἔκαμε ἀγάπη μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἰνδίας, ὀνόματι Σίμων. Καὶ διὰ
 1540 νὰ δείξῃ καλὴ ἀγάπη ἔβγαλε καὶ ἐδιάλεξε μία ὁμορφή γυναῖκα ἀπὸ τὸ σαράγι του καὶ τοῦ τὴν ἔδωσε διὰ γυναῖκα. Ἐχάρισέ του καὶ ἄλλα χαρίσματα βασιλικά.

Τότε πάλι ἐσῆκωσε πόλεμον κατὰ τοὺς Βενετζάνους—1461—καὶ ἐδιάβη εἰς τὴν Ἑγριπο, ὅπου τὴν ὠρίζανε οἱ Βενετζᾶνοι. Καὶ ἡ Ἑγριπο ἔναι κά-
 1545 στρο δυνατό καὶ καλὰ ἀρματωμένο, καὶ εἶχε καὶ πολὺ λαὸν μέσου, Φράγκονες καὶ Ρωμαίους, καὶ ἔναι κοντὰ εἰς τὸν γιολό. Καὶ ἐδιάβη ὁ σουλτάν Μεχεμέτης μὲ τὰ φουσοῦτά του ἀπὸ τὴν στερεὰ καὶ διὰ θαλάσσης ἔστειλε τὸν Ὅμηρ πασᾶ καπετάνιο μὲ τὴν ἀρμάδα του. Καὶ ἐπειδὴ στέκει τὸ κάστρο κοντὰ - κοντὰ εἰς τὴν στερεάν εἰς τὴν Ρούμελη καὶ ἔναι στενὸς ὁ τόπος τὸ διάστημα, ἔφερε
 1550 καράβια χαμηλὰ καὶ μεγάλες βάρκες καὶ τὰ ἔκαμε ὥσάν γιοφύρι καὶ ἀπέρρασε τὰ φουσοῦτά του μέσα ᾗς τὸ νησί, καὶ ἐτριγυρίσαν τὸ κάστρο καὶ ἐδίδαν πόλεμον μέρα καὶ νύκτα. Καὶ οἱ Ἑγριπιῶτες δὲν ἐθαρορούσανε ὅτι νὰ τοὺς
 77v πολεμᾷ ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος.

Καὶ ἓνας Ρωμαῖος λουμπαρδάρης, καλὸς τεχνίτης, εἶπε τοῦ σουλτάνου

1523 χορῆα iteratum in cod. delevi 1526 1464 in margine 1527 ἦρ το καλοκέρη 1531 κάστρο δηνατὸ κάστρο 1534 εἰλκανε 1543 κατοὺς βενετζάνους—1461 in margine 1546 ρορομέους 1547 τον μέρ 1551 νίση 1554 Ρωμαῖος : δομέος cod.

1555 ὅτι «Ἀφέντη τὴν δδεῖνα μερέα νὰ πολεμοῦμε ὁποῦ ἔναι τὸ τειχίο ἀχαμνό-
τερο». Καὶ ἐπολέμα γεμᾶτα. Καὶ οἱ Βενετζᾶνοι ἐστείλανε τὴν ἀρμάδα τους
διὰ νὰ δώσῃ βοήθειαν. Αὐτὴ ἐπήγαινε ἔνθε κακεῖθεν καὶ ἔχανε καιρὸ καὶ
ῥοῖα ἤρθε κοντὰ εἰς τὸ κάστρο. Καὶ ὡς τὸ μάθανε ἀπὸ μέσα ἔλάβανε με-
γάλην χαρὰ τὸ πὼς ἤρθε βοήθειαν. Ἀμμὴ δὲν ἤμπορέσαν νὰ δώσουνε βοή-
1560 θειαν καμμίαν· καὶ ὁ σουλιάνος ἠνάγκαζε τὰ φουσοῦτα νὰ πολεμοῦνε τὸ κά-
στρο μέρα καὶ νύκτα. Καὶ ἐμπήκανε οἱ Τοῦρκοι δυὸ βολές μέσα ἔς τὸ κάστρο
ἀπὸ τὰ τειχία, καὶ τὶς δυὸ βολές τοὺς ἐρρίζανε ὅζω καὶ τοὺς ἐκρεμίζανε.

Καὶ τὸ ῥοῖο ὥσ᾽ ἐίδανε οἱ ἑλεεινοὶ Ἐργιπιῶτες πὼς ἐδιάβῃ ἡ ἀρ-
μάδα τους καὶ δὲν ἤμπορεσε νὰ τοὺς δώσῃ βοήθειαν ἐπικράθησαν πολλὰ καὶ
1565 ἦτανε ἀποσταμένοι τοῦ πολέμου ὁποῦ ἐπολεμοῦσανε μέρα - νύκτα. Τότε ἐμα-
ζώκησαν ὅλοι τους εἰς τὴν μέσῃ τοῦ φόρου, ὁποῦ στέκει τὸ παλάτι καὶ ἐμπήκε
μέσα τὸ ἀμέτροιτο φουσοῦτο τοῦ Τούρκου ἀπὸ τὶς χαλάστριες τῶν λουμπαρ-
δῶν. Καὶ ἐσμείξανε καὶ ἄναψε ὁ πόλεμος εἰς τὸ σπαθί, καὶ ἐγένῃ μεγάλη
σφαγὴ καὶ πολὺν αἷμα ἔτρεχε ἀπὸ τὴν μίαν μερέαν καὶ τὴν ἄλλην. Καὶ ἐκεῖ
1570 εἰς τοὺς σκοτωμένους εὐρέθησαν καὶ γυναῖκες ἀρματωμένες σκοτωμένες
μέσα εἰς τοὺς ἄνδρες καὶ ἐπολεμοῦσανε καὶ αὐτὲς ὥσ᾽ παλληκάρια, πανδρε-
μένες καὶ ἀνύπαντρες, καὶ ἐκάμανε ὥσ᾽ τὶς ἀμαζῶνες τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

Καὶ ὁ ἀφέντης ὁ μισερ Παῦλος Ἐριτζος, τζιντιλόμος Βενετζᾶνος, μὲ
καμπόσους ἀρχόντες τοῦ κάστρου ἐμπήκανε εἰς τὸ παραμέσα καστέλλι τὸ
1575 δυνατὸ τοῦ κάστρου. Καὶ ὥσ᾽ ἐπεριλάβανε οἱ Τοῦρκοι τὸ κάστρο ἐπήρανε
78r ὅλους καὶ τὶς Φράγκους τοὺς ἐσογγλίσανε καὶ καμπόσους τοὺς ἐπιριονίσανε
ζωντανούς, καὶ τοὺς Ρωμαίους τοὺς ἐκάμανε σκλάβους καὶ τοὺς ἐπουλού-
σανε ἔς τὸ παζάρι. Καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀφεντὸς τοῦ Ἐριτζου τὴν ἐπιά-
σανε καὶ τὴν ἐδώσανε τοῦ σουλιτὰν Μεχεμέτη. Καὶ ἦτονε ὁμορφή κατὰ πολλὰ.
1580 Καὶ διατὶ δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ τὸ θέλημά του τὴν ἔσφαξε.

Καὶ ῥοῖο ἔταξε τοῦ ἀφεντὸς καὶ τῶν ἀρχόντων ὁποῦ ἦτανε μέσα ἔς
τὸ καστέλλι ὅτι νὰ παραδοθοῦνε καὶ νὰ τοῦ δώσουνε τὰ κλειδιά τοῦ καστελ-
λίου, καὶ αὐτοὺς νὰ μὴν τοὺς κάμῃ τίβοτα, μόνε νὰ εἶναι ἐλεύθεροι. Καὶ
οὕτως τὸν ἐπιστέψανε καὶ ἐπαραδόθησαν. Ἀμμὴ ὁ σουλιάνος δὲν ἐστάθῃ εἰς
1585 τὸν λόγο του, μόνε τοὺς ἀποκεφάλισε ὅλους. Καὶ ὥσ᾽ τὴν ἐπερίλαβε τὴν
ἐλεεινὴν Ἐργιπο καὶ ὁμοίως καὶ ὅλο τὸ νησιὸν ὁποῦ γυρίζει τριακόσια μίλια,
ἔβαλε φυλάκτιρες μέσα καὶ τὰ φυλάγουσι ἕως τὴν σήμερον.

Καὶ τὴν ἄλλην μερέα ὁ φλαμπουριάης τῆς Μπόσινας ἔσοντας νὰ δρᾷ
μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία μὲ πολὺν φουσοῦτο, ἐδιάβῃ καὶ ἕως εἰς τὴν Ζογάμπιαν
1590 καὶ ἐπῆρε ἕως δέκα χιλιάδες σκλάβους καὶ ἐδιάβῃ καὶ εἰς τὴν Νταλμάτζια

1557 ἀ-αὐτὴ 1559 ὑπωρέσαν 7560 ὁ add. 1563 ἐβρηπήωτες 1564 ὑπώρε-
σαι 1575 Ἐργηπο in margine

ὅπου εἶναι τόποι τῶν Βενετζάνω. Καὶ ἀπέρασε καὶ ἐδιάβη κοντὰ εἰς τὴν Βενετία, εἰς τὰ σὺνορά της μέσα ᾗς τὸ Φριούλι στερέας. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐδιάβησαν ἀπὸ τὴν Βενετία καὶ ἀπὸ τὴν Ἰτάλιαν καὶ ἐτζάκισαν τὸν φλαμπουριάρη τῆς Μπόσινας τὸν ἄνωθεν, καὶ τὸν ἐδιώξαν κατὰ γεναμένον Καὶ 1595 τὸν φλαμπουριάρη τὸν ἐσκοτώσανε καὶ ἀπὸ τὸ φουσοῦτό του ὀλίγο ἔφυγε καὶ ἐγλύτωσε.

Καὶ τὴν ἄλλην μερέαν ἐδιάβη ὁ σουλτάνος καταπάνω τοῦ Οὐζοῦν χασά- 78ν νου εἰς τὴν Ἀνατολή, | διατι ἔδωσε φουσοῦτα καὶ ἐβοήθη τῶν Βενετζάνω εἰς τὴν ἀρμάδα τους, ὅπου εἶχανε εἰσὲ δαύτην καπετὰν τζενεράλε τὸν μισερ 1600 Νικόλαο Τρόνο, τζιντιλόμο Βενετζᾶνο. Οἱ ὅποιοι ἐκάμανε πολλές νῆκες καὶ ἐπήρανε πολλές χῶρες καὶ τόπους τοῦ σουλτάνου. Ὅμοίως καὶ εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας τοῦ ἐπῆρε πολλοὺς τόπους ὁ Οὐζοῦν χασᾶνος. Καὶ περάσον- τας ὁ χρόνος, ἐμάζωξε τὰ φουσοῦτά του ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης καὶ ἐμετα- διάβη αὐτός του εἰς τὴν Ἀρμενία, καὶ ἐσμείξανε εἰσὲ πόλεμον καὶ ἐτζάκισε ὁ 1605 Οὐζοῦν χασᾶνος τὸν σουλτάνο καὶ ἐκοψέ του πολλοὺς Τούρκους.

Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐγύρισε ὁ σουλτάνος καὶ ἐδιάβη μέσα εἰς τὴν Οὐγγαρία καὶ ἐδιαγοῦμιζε τὶς χῶρες, ὅπου ἦτανε κοντὰ εἰς τὸν Ντιούναβι καὶ πάλι ἐγύρισε καταπάνω τοῦ Οὐζοῦν χασᾶνου διὰ πείσμα. Τότε ἐπολεμήσανε καὶ ἐτζάκισε ὁ σουλτάνος τὸν Οὐζοῦν χασᾶνο καὶ τοῦ ἐπῆρε σκλάβους 6200 ἀνθρώπους. 1610 Καὶ ὄθεν ἐγύριζε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, εἰσὲ ὅποια χώρα ἀπέρνα, ἔκοβε ἀπὸ 500, ἕως ὅπου ἤρθε εἰς τὴν Πόλι.

Καὶ τότε ἐπῆρε μέγαλον φόβον ἡ Ἀρμενία ὅλη. Καὶ τὸν ἐρχάμενον χρόνον ἐδράμανε οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Βλαχία καὶ εἰς τὴν Μολδάβιαν. Καὶ τότε ἀρματώθη ὁ ἀφέντης τῆς Μολδάβιας, ὀνόματι Στέφανος Παχίνος καὶ 1615 ἐπῆρε κοντὰ του ἀρματωμένους ἀνθρώπους πολλοὺς καὶ ἐπιασε τέσσαρους φλαμπουριάρους καὶ ἐσκότωσε πολλοὺς Τούρκους καὶ ἐπῆρέ τους τριαντάξι φλάμπουρα. Καὶ περάσοντας ὀλίγο, ἔσοντας νὰ ὀρίζουνε οἱ Γενουβῆσοι τὸν Καφᾶ εἰς τὴν Μαύρη θάλασσα, καὶ εἶχανε μάχη | καὶ ἐπολεμούσανε εἰς τὴν Ἰτάλια μὲ τὸν δούκα τῆς Μιλάνας, δὲν ἤμπορούσανε νὰ κάμουνσι ἀλλῶως καὶ 1620 ἐχαρίσανε τὸν Καφᾶ τοῦ σουλτάνου καὶ ἐκάμανε ἀγάπην.

Καὶ τότε ἀρμάτωσε πλεούμενα ὁ σουλτάνος καὶ ἔστειλε εἰς τὸ νηοὶ τῆς Κύπρου νὰ τήνε πάρη καὶ ἐδιάβησαν ἐκεῖ. Καὶ ἐβγήκε τὸ φουσοῦτο οἱ Τούρ- κοὶ καὶ ἐδιάβησαν ἀπάνω εἰς τὴν Λευκωσία καὶ ἐπολεμούσανε. Καὶ οἱ Χρι- 1625 στιανοὶ ἀντιστέκανε ἀνδρειωμένα· καὶ ὥσάν εἶδανε οἱ Τούρκοι πὼς δὲν ἤμπο- ροῦσι νὰ τήνε πάρουνε, ἐγυρίσανε ὀπίσω. Ὡ τοῦ θαύματος ! Καὶ δὲν ἐχόρ-

1591 post ἀπέρασε καὶ iteratum in cod. delevit - κο-κοντὰ 1597 ὁ add. 1602 ὁ ουζουν χάνος 1604 καὶ iteratum in cod. delevit 1619 ὑπορούσανε 1622 ἐγίκε 1623 - 1624 χερᾶνι 1624 ὑπορούση

τασε ποτὲ ὁ σουλτάνος τόσες νῆκες ὅπου ἔκαμε, μόνε ἀκόμη ἐξέτρεχε εἰς μάχες.

Ἀμμή ἐθυμήθη νὰ περάσῃ νὰ πάγῃ εἰς τὴν Ἰτάλιαν, εἰς τὴν Φραγκία, νὰ πάρῃ καὶ τὴν Ρώμα λέγει, ὅπου ἦτονε τὸ θρονὶ τῆς μοναρχίας τοῦ Καί-
1630 σαρος. Καὶ εἰτοίμασε τὸν Μαλεκόκι μὲ φουσοῦτα καὶ τὸν ἔστειλε εἰς τὸν Ἀδῶνα. Καὶ τὸν ἀπόκλεισε μὲ πόλεμον. Καὶ ἀντίσταναν καὶ ἐσκοτωνόντησαν μία μερῆα καὶ ἄλλη πολλοί. Καὶ ἐκράτειε ὁ πόλεμος καμπόσους μῆνες. Ἀμμή τὸ ἄλλο κάστρο ὁ Σκούταρις δὲν εἶχανε τροφές καὶ ἐπαρὰδόθησαν μὲ τὴν ἀγάπην.

1635 Τότε καὶ οἱ Βενετῖᾶνοι ἐκάμασι ἀγάπην μὲ τὸν σουλτάνο. Καὶ ὥσ᾽ ἐπαρὰδῶσαν τὸ κάστρο, ἐσηκώθησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὴν ἀρμάδα τῶν Βενετῖᾶνων, ὅπου ἦτονε ἐκεῖ κοντὰ καὶ ἐμπήκανε μέσα. Καὶ τὸ κάστρο ἐκεῖνο τὸ ἐπερίλαβε ὁ Τοῦρκος διατὶ ἔχει καλὸν λιμνῶνα διὰ τὴν ἀρμάδα του καὶ διὰ νὰ φέρῃ καὶ τὰ φουσοῦτά του στερεάς νὰ τὰ περάσῃ εἰς
1640 τὴν Πούλια, ὅπου στέκει ἀνάντια. Καὶ νὰ περάσῃ νὰ πάγῃ ἔως εἰς τὴν Ρώμα, ὥς τὸ ἔβαλε εἰς τὸ νοῦ του πρωτύτερα.

Καὶ ὥσ᾽ ἤρθε τὸ καλοκαίρι ἀρμάτωσε πολλὴ ἀρμάδα ὁ σουλτάνος καὶ τὴν ἔστειλε καὶ ἐδιάβῃ εἰς τὴν Πούλια. Καὶ πηγαίνοντας αὐτὴ ἡ ἀρμάδα ἢ
179ν τούρκικη ἐπῆρε τὴν Ζάκυθο καὶ τὴν Κεφαλλονία καὶ τὴν Ἀγίαν Μαύρα.
1645 Καὶ ὁ σουλτάν ἐδιάβῃ εἰς τὴν Οὐγγαρία καὶ ἐπῆρε πολλὴ σκλαβία. Καὶ τὸν ἐρχάμενον χρόνον εἰτοίμαζε τὰ φουσοῦτα νὰ πάγῃ νὰ πάρῃ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀμμή δὲν ἤμπούρεσε νὰ τήνε πάρῃ καὶ ἀρμάτωσε ὅλην του τὴν ἀρμάδα καὶ εἰτοίμασε καὶ φουσοῦτα τῆς στερεᾶς νὰ πάρῃ τὴν Ρόδο.

Καὶ ἔβαλε εἰς τὴν ἀρμάδα καπετὰν πασᾶ τὸν Παλαιολόγο, πρᾶξικὸν
1650 ἄνθρωπον Τοῦρκον. Καὶ ἐδιάβησαν εἰς τὸν σουλτάνο ἕνας Δημήτριος Ὁθω- νίας καὶ ὁ Ἀντώνιος Μελιγάμπος, ἐκάμανε ἀθιβολὴ τὴν Ρόδο καὶ τὴν ἐδώ- σανε τοῦ σουλτάν Μεχεμέτη, ὅτι «ἂν θέλῃς νὰ πάρῃς τὴν Ρόδο ἀπὸ τὸν τάδε τι τόπον παίρνεται». Καὶ ἔστρεξε ὁ σουλτάνος καὶ τοὺς ἐτίμησε τοὺς δημη- γέροντες, οἱ ὅποιοι ἦτανε ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν Ρόδο καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν Ἐγριπον.

1655 Λοιπὸν ὁ σουλτάνος ἔστειλε εἰς τὸν Μέγα Μάστορα τῆς Ρόδου, ὅτι νὰ τοῦ δίδῃ χαράτζι μὲ τοὺς καβελλιέρους, εἴτε δὲ θέλει ἐρθεῖ μὲ τὴν ἀρμάδα του καὶ στερεάς νὰ τήνε πάρῃ. Καὶ ὁ Μεγα- Μάστορας τοῦ ἀποκριθῇ : «Ἐδῶ ἤρθανε οἱ πρόγονοί σου μὲ ὅλην τοὺς τὴν δύναμι καὶ δὲν ἤμπορούσανε νὰ μᾶς πάρουνε, καὶ ἐσὺ ἂν ἐρθῇς καλῶς νὰ ῥθῇς. Ἀμμή δὲν ἤξέρομε πῶς
1660 θέλεις ἐβγῆς». Τότε ἐμάζωξε ὁ σουλτάνος τὰ φουσοῦτα τῆς Ρούμελις καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐδιάβησαν τὰ φουσοῦτα τὴν μίαν μερῆα καὶ ἡ ἀρμάδα τὴν ἄλλη καὶ ἔσωσε εἰς τὴν Ρόδο. Καὶ ὁ Μέγας Μάστορας, ὀνόματι Νταμπάν-

1632 καπόσους 1645 σουλτον 1647 ὑπώρεσαι 1653 ἔστρεξε 1655 Ρόδον :
ῥῶρον cod. 1658 ὑπορούσανε

σον, Φραντζέζης, ἐτοιμάσθη εἰσὲ πόλεμον καὶ ἔβαλε μέσα εἰς τὸ κάστρο τὰ
1664 χρειαζόμενα τοῦ πολέμου.

80r Τότε ἀπέρασε ὁ σουλτάνος εἰς τὴν Ρόδο τὰ φουσσᾶτα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς
Ἀνατολῆς εἰς τὸ νησί ἕως τὴν Ρόδο καὶ ὁ σουλτάνος ἐκεῖ τεντωμένος. Καὶ
ἐδίδανε πόλεμον φρικτὸν μὲ τοφέκια καὶ μὲ λουμπάρδες μὲ μουρτήρια. Καὶ
οἱ καβελλιέροι ἀπὸ μέσα ἀντιστέκανε ἀνδρειωμένα. Καὶ ὁ πασᾶς Παλαιολόγος
ἔστειλε εἰς τὸν Μέγα Μάστορα τάχα ἂν θελήσῃ νὰ κάμῃ ἀγάπη. Τότε ὁ
1670 Μέγα Μάστορας ἐδίωξε τὸν μαντατοφόρο. Καὶ ὡς εἶδανε οὕτως ἐδῶσανε
πάλι πόλεμον δυνατὸ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐμπήκανε μέσα ἕως τὸ πρῶτο τειχίον μὲ
πολλὴ βίαν. Ἀμυῇ οἱ καβελλιέροι τοὺς ἐδίωξαν ὅξω καὶ τοὺς ἐκρεμίζανε
καὶ τοὺς ἐσκοτώνανε τότε πολλοὺς Τοῦρκους, ἔως 300 καὶ ἄλλοι ἐφύγανε
καὶ ἐγλυτώσανε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν καβελλιέρων. Καὶ τοὺς ἐκαταδιώξανε ἔως
1675 εἰς τὴν τέντα τους, καὶ τοὺς ἐπήρασι πολλὰ φλάμπουρα καὶ ἐκατασφάζανε
πολλοὺς. Καὶ λέγουσι πὺς ἐσκοιτώθησαν ἐκείνῃ τὴν ἡμέρα πλεονακτὰ 3800
Τοῦρκους. Καὶ ὅσον καιρὸ τὴν ἐπολεμούσανε ἐκάμανε λογαριασμὸν ὅτι ἐσκο-
τώθησαν 9 χιλιάδες Τοῦρκοι. Καὶ ἦτανε καὶ λαβωμένοι 15 χιλιάδες. Καὶ
ἦτανε σκιασμένοι ὅπου ἐλέγαν οἱ Τοῦρκοι ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἐπολεμούσανε εἶδανε
1680 τὴ νύκτα τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἐβοήθα.

Καὶ ὥσ᾽ ἐίδε ὁ σουλτάνος πὺς δὲν ἤμπορεῖ νὰ τήνῃ πάρῃ ἐμάζωξε τὰ
φουσσᾶτά του καὶ τὴν ἀρμάδα του νὰ τὴν πάρῃ νὰ θπάγῃ ὀπίσω. Καὶ τὴν
ῶρα ὅπου ἤθελε νὰ σηκωθῇ ἤρθανε δύο καράβια τοῦ ρηγὸς τοῦ Φερδινάν-
του καλὰ ἀρματωμένα καὶ φορτωμένα χρεῖες τοῦ πολέμου καὶ ἐπολεμήσανε
1685 καὶ ἐγλυτώσανε καὶ ἐμπήκανε μέσα εἰς τὴν Ρόδο καλὰ. Τότε ἐβγήκε λόγος
πὺς ἐτοιμάσανε οἱ ἀφεντάδες οἱ Χριστιανοὶ ἀρμάδα νὰ στείλουνε βοήθειαν
τῆς Ρόδου, καὶ νὰ πᾶνε καὶ καταπάνω τοῦ σουλτάνου. Καὶ ὡς τὰ ἤκουσε
80v ὁ σουλτάνος καὶ ὁ πασᾶς ἀφήσανε τὴν Ρόδο καὶ ἐγυρῶσανε εἰς τὴν Πόλιν.

Καὶ περάσσοντας ὀλίγος καιρὸς, ἀρμάτωσε φουσσᾶτα στερέας καὶ ἐδιάρη-
1690 σαν εἰς τὸν Ἀδελῶνα στερέας. Καὶ ἀρμάτωσε ἑκατὸ καράβια καὶ ἔβαλε μέσα
δεκαπέντε χιλιάδες Τοῦρκους καὶ τοὺς ἔστειλε καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν Ἀδελῶνα.
Καὶ πηγαίνοντας ἐπήρανε τὴν Ἀγίαν Μαύρα. Τότε ἀπέρασε ὁ Ἀλοματ
πασᾶς μὲ πολὺν φουσσᾶτο εἰς τὴν Πούλια καὶ ἐπολέμησε τὸ Ὄτροντο καὶ τὸ
ἐπῆρε καὶ ἐκάθησε μέσα, διατὶ ὁ δοῦκας τῆς Καλάβριαις ὅπου ὥριζε τοὺς
1695 αὐτοὺς τόπους δὲν ἤτونه ἐκεῖ.

Καὶ ὁ πασᾶς ἔδωσε μεγάλο φόβο εἰς τὴν Πούλια καὶ εἰς τὴν Καλάβρεια
καὶ εἰσὲ ὅλην τὴν Χριστιανωσύνην. Καὶ λέγουσι ὅτι ἂν δὲν ἤθελε ἐρθεῖ ὁ
θάνατος τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη, ἐρχέτονε νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πούλια νὰ πάρῃ
καὶ τὴν Ἰταλίαν, νὰ κάμῃ μεγάλο κακὸ εἰς τὴν Χριστιανωσύνην. Διατὶ ὁ

1666 δ : ε cod. 1668 ἀνδρομένα 1675 τετυτάς 1681 ὑποπορὴ 1692 ἀχόματ
1704 χρόνους 31 in margine

1700 σουλτάνος ἐπῆρε τριακόσες χιλιάδες φουσοῦτο καὶ ἀπέρασε εἰς τὴν Ἀνατολὴν νὰ πάγῃ εἰς τὴν Σουρίαν νὰ πολεμήσῃ. Καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦ ἦρθε μία ἀρρωστέα ζάλη διπλὴ καὶ διὰ ὀλίγες ἡμέρες ἀπόθανε κοντὰ εἰς τὴν Νικομηδεῖα τῆς Βιθανίας εἰς τοὺς πενήντα ἑφτά χρονῶν ἄνθρωπος. Καὶ ἐβασίλευσε εἰς τὴν βασιλείαν χρόνους 31. Καὶ λέγουσι ὅτι νὰ ἀπόθανε ἀπὸ φαρμάκι καὶ οἱ γιατροὶ τοῦ ἐδώσανε πότιο δυνατὸ νὰ σύρῃ ἀπὸ κάτω. Ἀμμή τὸ πότιο ἔσφιξε τὰ ἔντερά του καὶ ἀπόθανε¹.

Λοιπὸν αὐτὸς ἦτονε ἀνδρεῖος καὶ πεισματάρης εἰς τοὺς πολέμους καὶ πονηρὸς καὶ δὲν ἔβαλε ἄλλο εἰς τὸ νοῦν του μόνε πῶς νὰ γελᾷ τοὺς ἀφεντά-
1709 δες νὰ παίρῃ τὴν ἀφεντιά τους, τόσο τοὺς Τούρκους, ὥσάν καὶ τοὺς Χριστιαν-
81r οὓς. Ἦτονε καὶ ἀστρολόγος. | Ἦξερε πέντε γλῶσσες καλὰ : τούρκικα, ρωμεί-
κα, φράγκικα, ἀράπικα, χαλδεϊκά, πέροικα, καὶ ἀγάπα νὰ διαβάξῃ τίς πράξεις καὶ πολέμους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως, ὁμοίως καὶ τοὺς πολέμους ὅπου ἔκαμε ὁ Γιούλιος Καίσαρας τῆς Ρώμας ὁ βασιλεύς. Καὶ ἀγάπα τὴν πορνεία περίσσα καὶ ἦτονε μανιώδης πολλὰ καὶ σκληρὸς καὶ ἐχθρὸς τῶν
1715 χριστιανῶν καὶ ἦτονε γεννημένος ἀπὸ μάννα χριστιανή.

Καὶ ἄφησε δύο τρεῖς υἱούς. Τὸν Μπαγιαζήτη καὶ τὸν Τζιζίμο καὶ τὸν Μουσταφᾶ, ὁ ὁποῖος Μουσταφᾶς ἦτονε ἀνδρειωμένος καὶ ἐπολέμα μετὰ τὸν Οὐζούν χασᾶνο. Ἀγάπα τὰ κυνήγια καὶ ἀπόθανε εἰς τὸ Ἰκόνιο καὶ ἐμείνανε οἱ δύο οἱ ἄνωθε.

1720 Λοιπὸν ὥσάν ἀπόθανε ὁ σουλτὰν Μεχεμέτης, οἱ πασᾶδες ἐκρατούσανε τὸν θάνατό του κρυφά. Ἀμμή οἱ γιαννιτζάρου ἐζητούσανε νὰ ἰδοῦνε τὸν βασιλέα τους καὶ ἐμάθανε πῶς ἀπόθανε, ἐδράμανε ὀπίσω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἐδιαγουμίζανε τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Χριστιανούς, ὡς καθὼς ἔχουνε συνήθεια. Καὶ ὁ Μεχεμέτ πασᾶς ἔκραξε τὸν γιαννιτζάρα καὶ ἐκα-
1725 βαλλικέψανε καὶ ἐκρατήσανε τοὺς γιαννιτζάρους νὰ μὴν διαγουμίζουν καὶ εἰσὲ τὴν ἀνακάτωσι ἐκαταδιώξανε τὸν Μεχεμέτ πασᾶ ἕως εἰς τὰ Ταχτὰ καλὰ. Ἐκεῖ ἐσκοτώθη ἀπὸ τὴν τριμωξί τῶν γιαννιτζάρων. Τὸ ὅμοιο ἐκάμανε καὶ εἰς τὸν Γαλατᾶ καὶ ἐκάμανε μεγάλο κακὸ εἰς τὴν Πόλι καὶ εἰς τὸν Γαλατᾶ.

1730 Καὶ τὸ κορμὶ τοῦ σουλτάνου τὸ ἠφέρανε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ τὸν ἐθάψανε πρῶτον εἰς τὴν Πόλι καὶ ἐγράφανε ἐπίγραμμα ἀπάνω εἰς τὸ μνημῆμά του καὶ ἔλεγε : «Ρόδο καὶ Ἰντάλια ἐλευτερώθητε».

Τέλος τῆς ζωῆς τοῦ σουλτὰν Μεχεμέτη υἱοῦ τοῦ σουλτὰν Μουράτη.

Γ. Θ. ΖΩΡΑΣ

1716 ὁ add. 1717 κασανο

¹ Αἱ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ πληροφορίες εἶναι ποικίλαι καὶ ἀντιφατικαί. Κατὰ τὴν παροῦσαν ἀφήγησιν, ὁ σουλτάνος ἀπέθανε ἐξ αἰτίας ὕψους, τὸ ὅποιον τοῦ ἔδωσαν οἱ ἱατροὶ καὶ «ἐπρηξε τὰ ἔντερά του».